

**Vanhoillislestadiolainen herätysliike murroksessa:
henkilöhahmotus Pauliina Rauhalan teoksesta
*Synninkantajat***

Mervi Lirkki

Maisterintutkielma

Jyväskylän yliopisto

Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos

Kirjallisuus

Elokuu 2020

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä – Author Mervi Lirkki	
Työn nimi – Title Vanhoillislestadiolainen herätysliike murroksessa: henkilöhahmotutkimus Pauliina Rauhalan teoksesta <i>Synninkantajat</i>	
Oppiaine – Subject Kirjallisuus	Työn laji – Level Maisterintutkielma
Aika – Month and year 8/2020	Sivumäärä – Number of pages 84 sivua
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkielmani aineistona on Pauliina Rauhalan teos <i>Synninkantajat</i>, joka käsittelee fiktiivisen romaanin keinoin vanhoillislestadiolaisessa herätysliikkeessä ilmenneitä epäkohtia ja vallankäyttöä. Kohdistan tutkimukseni romaanin runsaisiin intertekstuaalisiin aineksiin, jotka määrittävät henkilöhahmoja. Samalla intertekstuaaliset ainekset vaikuttavat affektiivisesti lukijaan ja rakentavat vanhoillislestadiolaisuudesta muodostuvaa käsitystä.</p> <p><i>Synninkantajat</i> kertoo yhden suvun tarinaa vanhoillislestadiolaisessa yhteisössä. Romaanin nimen mukaisesti herätysliikkeen käytänteet siirtyvät sukupolvelta toiselle jo äidinmaidossa. Oma riittämättömyys ja Jumalalle kelpaamattomuus koetaan synteinä, joista yritetään selvitä herätysliikkeen määräysten turvin. Romaanin fiktiiviset henkilöhahmot pyrkivät esittämään sitä todellisuutta, jossa ihmiset ovat herätysliikkeen hoitokokousaallon aikoina eläneet. Romaanin toinen taso kulkee nykyajassa ja esittää vanhoillislestadiolaisuudessa käytävää muutosvaihetta eli murrosta.</p> <p>Käytän tutkimusmetodin Kiril Taranovskilta periytyvää subtekstianalyysia eli tarkastelen intertekstuaalisten aineiden ja romaanin välisiä suhteita, jotka määrittävät henkilöhahmoja. Romaanin intertekstuaaliset ainekset koostuvat monipuolisesti erilaisista teoksista, nimistä ja paikoista. Voimakkaimmin esillä on <i>Raamattu</i>. Intensiivinen subtekstianalyysi vaikuttaa samalla affektiivisesti itseeni lukijana. Tutkimuksen teoreettisina työkaluina toimivat henkilöhahmotutkimus, intertekstuaalisuus ja affektiivisuus. Tutkimukseni päämääränä on tarkastella, millaiset intertekstuaaliset ainekset määrittävät henkilöhahmoja ja millaisena romaanin vanhoillislestadiolaisuus näyttäytyy.</p> <p>Kaunokirjallisuuden esittämän lestadiolaisuuden vaikutuksia on tutkittu jo aiemmin, ja myös Pauliina Rauhalan vanhoillislestadiolaisuutta käsittelevä esikoisteos <i>Taivaslaulu</i> on ollut tutkimuksen kohteena. Tutkielmani todistaa osaltaan, että kaunokirjallisuudella on mahdollisuus vaikuttaa herätysliikkeessä käynnissä olevaan murrokseen tekemällä fiktion keinoin näkyväksi yksilön perusoikeuksia tallova vallankäyttöä. Lestadiolaisuutta käsittelevä kaunokirjallisuus tarjoaa lisäksi vertaistukea niille, jotka kipuilevat yhteisössä, etsivät ulospäisyä tai joutuvat työstämään irtioton seuraamuksia.</p>	
Asiasanat – Keywords henkilöhahmotutkimus, intertekstuaalisuus, affektiivisuus, subteksti, herätysliike, vanhoillislestadiolaisuus	
Säilytyspaikka – Depository JYX-julkaisuarkisto, Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja – Additional information	

Sisällys

1 Johdanto	4
2 Aineiston esittely	9
3 Teoreettiset ja metodologiset lähtökohdat	12
3.1 Henkilöhahmotutkimus	12
3.2 Intertekstuaalisuus	16
3.3 Affektiivisuus	21
4 Subtekstien määrittämät henkilöhahmot	26
4.1 Taisto	26
4.1.1 Taisto nimenä: aatteen soturi	27
4.1.2 Kiihkeä uskonmies	27
4.2 Aliisa	35
4.2.1 Aliisa nimenä: kallis, mutta väärin ymmärretty	35
4.2.2 Suvaitseva uskovainen	36
4.3 Auroora	40
4.3.1 Auroora nimenä: mytologiaa ja romantiikkaa	41
4.3.2 Uskon ja rakkauden nuorallatanssija	42
4.4 Aaron	47
4.4.1 Aaron nimenä: valaistu lapsi	48
4.4.2 Lapsiuhri ja marttyyri	48
4.5 Aleks	55
4.5.1 Aleks nimenä: puolustaja, suojelija ja auttaja	56
4.5.2 Totuuksien tulkki	57
5 Henkilöhahmot vanhoillislestadiolaisuuden esittäjinä	66
5.1 Aleks ja Taisto purkamassa taakkasiirtymää	66
5.2 Patriarkaalisuuden ja hegemonisen maskuliinisuuden vaikutuksia	67
5.3 Hoitokokoukset suitsimassa henkilöhahmojen elämää	70
5.4 Henkilöhahmojen suljetusta elämästä kohti murrosta	71
6 Päätäntö	73
Lähteet	77

1 Johdanto

Kaunokirjallisuus vaikuttaa yhteiskunnallisesti, koska maailmassa tapahtuvien epäkohtien ja vääryyksien esille tuominen sekä keskustelun herättäminen kirjallisuuden kautta auttavat ymmärtämään paremmin sekä itseämme että toisiamme. Kaunokirjallisuuden avulla voidaan esittää vallankäyttöä, joka on läsnä kaikkialla, missä on ihmisiä. Valtaa haetaan usein ylläpitämällä hierarkkisia järjestelmiä, joiden kautta muodostuu alisteisia suhteita. Vallankäytön kohteena olevat ihmiset joutuvat pahimmillaan kokemaan erilaisia julmuuksia, kuten henkistä ja fyysistä väkivaltaa.

Tutkielmani aineistona on fiktiivinen romaani *Synninkantajat*, joka esittää Suomen suurimmassa herätysliikkeessä, vanhoillislestadiolaisuudessa, vaikuttaneita/vaikuttavia vallankäytön muotoja. *Synninkantajat*-romaanin kirjoittaja, oululainen äidinkielen ja kirjallisuuden opettaja Pauliina Rauhala, on itse elänyt ja kasvanut vanhoillislestadiolaisessa ympäristössä (Kotkamaa 2018, 12), ja vankka, kokemusperäinen tausta heijastuu hänen vanhoillislestadiolaisuutta käsittelevästä romaanistaan. Vanhoillislestadiolainen herätysliike ulottaa juurensa 1800-luvulle. Evankelisluterilaisen herätysliikkeen nimi pohjautuu Suomen ja Ruotsin rajaseudulla vaikuttaneeseen pappiin ja herätysaarnaajaan Lars Levi Laestadiukseen. (Pentikäinen & Pulkkinen 2011, 8.)

Osittain kaunokirjallisuuden vaikutuksesta vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen saama julkisuus on käynnistänyt murroksen, jonka aikana useat ihmiset ovat rohkaistuneet kertomaan kokemistaan vääryyksistä ja vallankäytöstä. *Synninkantajat* esittää sukupolvelta toiselle siirtyvien herätysliikkeen käytänteiden vaikutuksia sekä murrosvaihetta, jossa ihmiset alkavat havahtua vaihtoehtoiseen todellisuuteen. Romaanin mukaan herätysliike kokee muun maailman uhkana ja pyrkii pitämään jäsenet otteessaan sekä eristämään heitä ulkopuolisesta todellisuudesta.

Synninkantajista ei tee tutkimuksenarvoista ainoastaan vallankäytön esittäminen tai eettinen näkökulma vanhoillislestadiolaisuudesta. Kirjallisuuden tutkimuksen kannalta erityisen mielenkiintoista on, miten romaanissa esitetty vanhoillislestadiolaisuus rakentuu lähes yksinomaan intertekstuaalisten ainesten välityksellä. *Synninkantajien* vaikuttava, affektiivinen kerronta nostaa yhden suvun ihmisten tuntemukset ja selviytymistarinat keskiöön, jossa jokainen henkilöahmo rakentaa suhdettaan uskon, herätysliikkeen ja maallisten asioiden välillä.

Rauhalan esikoisteos, samaa teemaa käsittelevä fiktiivinen romaani *Taivaslaulu*, herätti ilmestymisvuonnaan 2013 suurta huomiota tuodessaan esiin vanhoillislestadiolaisuudessa vaiettuja ja vaimennettuja epäkohtia. Kotiseudullaan Oulussa Rauhalan esikoisromaani nousi kaupunginkirjaston kysytyimmäksi teokseksi, ja se oli myös Gummeruksen myydyin esikoisromaani. *Taivaslaulu* on voittanut useita kirjallisuuspalkintoja ja valittu vuoden kristilliseksi kirjaksi. (Koho 2016, 198.) Rauhalan toinen romaani *Synninkantajat* oli ilmestymisvuonnaan 2018 kirjallisuuden Finlandia-palkintoehdokkaana. Vaikka tämä tutkimus kohdentuukin ensisijaisesti *Synninkantajiin*, tutkimuksen kokonaiskuvan, tematiikan ja yhtymäkohtien vuoksi viitataan tutkimuksessa paikoin myös *Taivaslauluun*.

Vanhoillislestadiolaisuuden ja yhteisöllisen vallankäytön esittäminen kaunokirjallisin keinoin kiinnostaa tutkijoita. Sandra Wallenius-Korkalo (2018) on tehnyt Lapin yliopistossa valtiopöytäkirjan väitöskirjan *Esitetty lestadiolaisuus: uskonto, ruumiillisuus ja valta populaarikulttuurissa*, jossa hän tutkii populaarikulttuurissa esitettyä lestadiolaisuutta sekä populaarikulttuurin vaikutuksia lestadiolaisuudessa meneillään olevaan murrokseen. Väitöskirjassa yhtenä analyysin kohteena on Oulun kaupunginteatterissa vuonna 2015 esitetty Pauliina Rauhalan *Taivaslaulu*-romaanin perustuva samanniminen näytelmä. Wallenius-Korkalo (2019) on toimittanut myös teoksen *Politiikka, talous ja työ. Lestadiolaisuus maailmassa*. Teoksessa pohditaan, miten lestadiolaisuus ja lestadiolaiset vaikuttavat maailmassa sekä millaista valtaa ja vallankäytön resursseja heillä on. Tapio Nykäsen ja Mika Luoma-ahon (2013) toimittama, politiikan, sosiologian ja filosofian tutkijoiden kirjoittama *Poliittinen lestadiolaisuus* käsittelee myös vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen valtamekanismeja.

Itse olen tehnyt vuonna 2019 kandidaatintutkielman ”Jumalan terve. Mää oon Kallion Aleks. Häpeäidentiteetin kehittyminen Pauliina Rauhalan romaanissa *Taivaslaulu*.” Perehdyn kandidaatintutkielmassani vanhoillislestadiolaisen uskonyhteisön käyttämään valtaan ja tutkin, kuinka se vaikuttaa romaanissa yksilön kokemuksiin ja tuntemuksiin kelpaamattomuuden sekä häpeän kautta rakentaen lopulta häpeäidentiteetin. *Taivaslaulun* ilmestymisen aikoihin vanhoillislestadiolaisuus nousi julkisesti esille herätysliikkeessä ilmi tulleiden epäkohtien vuoksi. Teemasta on kirjoitettu useita romaaneja, ja omakohtaisia tai eri ihmisiltä koottuja tosielämän kokemuksia on julkaistu kirjoina. Herätysliikkeessä käytävä murros muuntuu vähitellen avarakatseisemmaksi, ja keskustelua käydään myös internetissä.

Synninkantajat jatkaa vanhoillislestadiolaisuuden kipukohtien tarkastelua esittämällä sukupolvien yli siirtyvien käytänteiden, sääntöjen ja rajoitusten vaikutuksia ihmisiin. Vaikka vanhoillislestadiolaisuudessa käynnissä oleva murros on jo saattanut julkiseen tietoisuuteen liikkeessä esiintyviä epäkohtia, on teeman käsittely edelleen ajankohtaista. Useat herätysliikkeestä eronneet kipuilevat menneisyyden kokemustensa kanssa ja kaipaavat vertaistukea. Fiktiivisen romaanin keinoin asioiden esille tuominen auttaa niitä, jotka voivat samaistua romaanin tarinaan ja henkilöihin. *Synninkantajat* herättää lukijansa havaitsemaan, kuinka sukupolvien yli siirtyvä taakkakertymä voi vaikuttaa mielenterveyteen ja hallita ihmisen koko elämää. Romaanissa on mukana myös kaksi herätysliikkeen aidoista dokumenteista muunneltua hoitokokouspöytäkirjaa. Hoitokokoukset olivat herätysliikkeen julkisia ja pakotettuja sielunhoidollisia tilaisuuksia, joissa arvioitiin ihmisten uskonelämää. Rauhala (2019) toivoo romaaninsa saatesanoissa, että hoitokokouksiin liittyvät aidot asiakirjat ja muu aineisto avattaisiin tutkijoiden käyttöön.

Lähestyn tässä maisterintutkielmassani *Synninkantajien* esittämää vanhoillislestadiolaisuutta henkilöihmotutkimuksen kautta. Romaanin runsaat intertekstuaaliset ainekset rakentavat henkilöihmoja ja tempaavat lukijan yhä tiukemmin kiinni tarinaan. Intertekstuaalisten aineiden vaikutuksesta lukijalle avautuu uusia mahdollisuuksia ymmärtää vanhoillislestadiolaiseen herätysliikkeeseen kuuluvien ihmisten kokemuksia suhteessa uskontoon ja toisiinsa yhteisön sisällä. Henkilöihmotutkimuksen kautta muotoutuu kouriin tuntuva kuva myös uskonyhteisön ja ulkopuolisen maailman kohtaamisista, jotka sisältävät runsaasti yksilönoikeuksia rajoittavia määritteitä.

Käytän tutkimuksessani jo mainittua intertekstuaalisuuden käsitettä yleiskäsitteenä ilmentämään niitä aineksia, jotka ovat esimerkiksi jostain muusta teoksesta, kuten sitaatit *Raamatusta*. Romaanin intertekstuaaliset ainekset vaikuttavat teoksessa affektiivisesti lukijaan. Tällainen affektiivinen vaikutus tuottaa lukijalle mielikuvia vanhoillislestadiolaisuudesta ja sen konventioista. Etsin ja analysoin tutkimusaineistosta niitä intertekstuaalisia aineksia, joilla on erityistä merkitystä romaanin henkilöihmojen tulkintaan ja jotka samalla vaikuttavat affektiivisesti lukijaan. Edellä esitetyn perusteella tutkimuskysymyksiksi muotoutuvat:

1. Millaiset intertekstuaaliset ainekset määrittävät henkilöihmoja?
2. Millaista vanhoillislestadiolaisuutta henkilöihmojen kautta esitetään?

Tutkimusmetodinä käytän subtekstianalyysia, jota esittelen tarkemmin varsinaisessa teoriaosuudessa.

Synninkantajien runsaan ja monipuolisen intertekstuaalisen sisällön tutkimiseen käytän erityisesti Kiril Taranovskilta periytyvää teoriaa, termejä ja käsitteitä teoksesta *Essays on Mandel'stam* (1976). Taranovskin jalanjäljissä liikkuvat myös Pekka Tammi artikkelissa ”Tekstistä, subtekstistä ja intertekstuaalisista kytkennöistä. Johdatus Kiril Taranovskin analyysimetodiin” (2006) ja Tuomo Lahdelma väitöskirjassaan *Vapahtajaa etsimässä. Evankeliumit Endre Adyn lyriikan subtekstinä vuoteen 1908* (1986). Intertekstuaalisuuden termi on kehittynyt Julia Kristevan esseestä Mihail Bahtinille. Kristevan ajatus on kuitenkin ollut, että kaikki tekstit sisältävät usein jopa huomaamatonta intertekstuaalisuutta suhteessa toisiinsa, joten sellaisenaan se ei sovellu intertekstuaalisia aineksia etsivään ja tulkitsevaan analyysiin. Kristevan käsite onkin enemmän intertekstuaalista ilmiötä avaava termi kuin analyysihakuinen metodi. (Kristeva 1974, 59–60, Lahdelman 1986, 22 mukaan.) Käytän intertekstuaalisuuden avaamiseen eräiltä osin myös Graham Allenin teosta *Intertextuality* (2011) sekä *Raamatun* ja kirjallisuuden kohtaamiseen Northrop Fryen teosta *The Great Code. The Bible and Literature* (1983) ja Jyrki Korpuan teosta *Alussa oli sana* (2016).

Henkilöhahmotutkimukseen hyödynnän Aleid Fokkeman teosta *Postmodern Characters: A Study of Characterization in British and American Postmodern Fiction* (1991) ja James Phelanin teosta *Living to Tell about It. A Rhetoric and Ethics of Character Narration* (2005). Lisäksi käytän Auli Viikarin suomentamaa Rimmon-Kenanin teosta *Kertomuksen poetiikka* (1991) sekä myöhemmin esille tulevia muita teoksia. Henkilöhahmotutkimusta tukevia teoksia ovat esimerkiksi mies- ja poikatutkimusteokset, naisen alisteista asemaa käsittelevä tutkimuskirjallisuus sekä vanhoillislestadiolaisuutta käsittelevät teokset.

Intertekstuaalisten ainesten vaikutusmekanismeja lukijaan nähden avaan affektiteorian kautta. Näistä teoksista keskeimpiä ovat E. Virginia Demoksen toimittama *Exploring Affect* (2004), Melissa Gregin ja Gregory J. Seighworthin toimittama *The Affect Theory Reader* (2010) Sara Ahmedin *The Cultural Politics of Emotion* (2014), Margaret Wetherellin *Affect and Emotion. A New Social Science Understanding* (2014) sekä Brian Massumin *Politics of Affect* (2015). Lisäksi tarkastelen affektitutkimuksen merkityksiä kirjallisuudentutkimukselle ja kirjallisuuden opetukselle Anwaruddin Sardarin artikkelin ”Why Critical Literacy Should Turn to 'the Affective Turn'. Making a Case for Critical Affective Literacy” (2016) ja Nancy Armstrongin artikkelin ”The Affective Turn in Contemporary Fiction” (2014) kautta.

Tämä tutkielma etenee johdannon jälkeen toiseen lukuun eli aineistoesittelyyn, jossa avaan sekä *Taivaslaulu* että *Synninkantajat* -romaaneja. Lisäksi esittelen syvemmin varsinaista tutkimuskohdetta eli henkilöahmoja ja *Synninkantajien* intertekstuaalisia aineksia. Aineistoesittelyn jälkeen siirryn kolmanteen lukuun, jossa käsittelen henkilöahmotutkimusta, intertekstuaalisuutta ja affektiteoriaa. Varsinainen analyysi alkaa neljännessä luvussa, jossa jokainen henkilöahmo on saanut oman alalukunsa. Jatkan analyysia viidennessä luvussa, jolloin syvennän henkilöahmojen keskinäisten suhteiden pohdintaa ja sitä, miten henkilöahmot peilaavat vanhoillislestadiolaisuutta. Päättäessä eli kuudennessa luvussa pohdin tutkimukseni tuloksia sekä ehdotan *Synninkantajien* jatkotutkimuspaikkoja.

2 Aineiston esittely

Synninkantajat-romaani ja sen henkilöhahmot ovat fiktiivisiä, mutta siinä esitetyt näkemykset vanhoillislestadiolaisuudesta perustuvat Rauhalan itsensä havainnointiin ja kokemuksiin. Fiktiivisen tarinan sijoittaminen totuutta lähentelevään kuvaukseen haastaa lukijan arvioimaan faktan ja fiktion rajapintaa. Kai Mikkonen (2002, 320–321) toteaa, että totuuden ja kuvitteellisuuden eroja voidaan tarkastella arvioimalla, kuinka paljon teos perustuu tositahtumiin tai tekijän kokemuksiin. Myös omaelämäkerrallinen kirjallisuudentutkimus nojaa mahdollisuuteen, että fiktion voi olla kätkeynä jokin totuusarvo. Mikkosen (emt., 338) mukaan lukija tempautuu mukaan totuutta koskevien väitteiden arviointiin, kun fiktio ottaa kantaa totuutta koskeviin kysymyksiin. Näin käy myös *Synninkantajia* lukiessa. Fiktiivinen romaani on kantaa ottava teos, ja sen autenttiselta vaikuttavat kuvaukset vanhollislestadiolaisuudesta haastavat lukijaa arvioimaan totuuksia.

Synninkantajat jäljittelee myös omaelämäkerrallisen lajityypin konventioita. Tyyli-ilajina omaelämäkerrallisuus lisää totuuden vaikutelmaa sekä affektiivisuutta. Romaanin alussa on prologi, joka johdattelee lukijaa tilanteeseen, jossa fiktiivisen henkilön, Aleksin, omaelämäkerrallinen kirjoittaminen saa alkunsa. Romaanin lopussa on vastaavasti epilogi eli Aleksin saatesanat sukunsa tarinaan.

Päivi Kosonen (2002, 110) esittää, että valon ja hämärän kohtaaminen muodostavat usein käsiteparin omaelämäkerrallisessa kirjallisuudessa. Näin myös fiktiivisessä *Synninkantajissa*. Kososen (emt., 110–111) mukaan varjosta valoon kulkeminen tarkoittaa oman elämän merkitysten etsimistä ja löytämistä. Romaanissa Aleksin mieli kulkee ensin haparoiden ja etsien vastauksia, kunnes monien vaikeiden vaiheiden kautta tavoittaa valon ja rauhan. Kososen (emt., 114) tulkitsema valo löytää juurensa *Raamatusta*, jonka varhaisissa kristillisissä teksteissä selostetaan Saulin kääntymistä kristinuskoon. Käännekohtana oli jumalallinen valo, jonka Saul kohtasi Damaskoksen tiellä. Tapahtuman johdosta Saul ensin sokaistui, mutta sai näkönsä takaisin kristillisen kasteen myötä ja muutti nimensä Paavaliksi. Kosonen (emt., 115–126) esittelee myös muita *Raamatun* ja kirjallisuuden varjon ja valon -esimerkkejä, mutta hän muistuttaa samalla, ettei valon ja varjon kamppailu ole kuitenkaan omaelämäkerrallisen kirjoittamisen välttämättömyys.

Synninkantajissa valo ja varjo kuvaavat Aleksin suhdetta sukulaistensa elettyyn elämään eli menneisiin tapahtumiin, mutta valo ja varjo näyttävät erityisesti Aleksia askarruttavien

uskonkysymysten äärellä. Valon ja varjon vaihtelu näkyy romaanissa erityisesti intertekstuaalisten ainesten välityksellä. Asetelma kulminoituu *Ilmestyskirjaan*, jota herätysliike tulkitsee pelon välineenä, viimeisen tuomion uhkana. Pirkko Valkama (2018, 21) toteaa *Ilmestyskirjan* alkavan kuvauksella Jeesuksen valmistamasta pelastuksesta: ylösnoussut, kirkastettu Jeesus huolehtii seurakunnastaan. *Ilmestyskirja* päättyy seurakunnan tulevaisuuden näkymiin: Jeesus palaa, ja kuolleet ylösnousevat. *Ilmestyskirjassa* kuvataan myös Jumalan tuomioita, mutta silloinkin esitetään, että Jumala pitää huolta omistaan. Romaanissa Alekski ymmärtää viimein *Ilmestyskirjan* positiivisen sanoman, valon, eikä hänen tarvitse enää tuntea pelkoa, häpeää tai syyllisyyttä omista valinnoistaan.

Synninkantajien päähenkilö, minäkertoja Alekski, tapaa romaanin alussa isoisänsä Taiston sairaalassa tämän kuolinvuoteellaan. Taisto alkaa kertoa sukunsa tarinaa, joka on painanut vuosikausia hänen omaatuntoaan. Alekskia itseään vaivaa myös vanhoillislestadiolaisessa suvussa pimentoon jääneet vaiheet sekä ääneen lausumattomat ihmiskohtalot. Alekski ryhtyy kirjoittamaan sukunsa tarinaa Taiston kertoman ja oman käsityksensä perusteella. Fiktiivinen Alekski antaa suvustaan kirjoittamissa kirjan luvuissa äänen vuoroin isoisälleen Taistolle, isoäidilleen Aliisalle, veljelleen Aaronille ja tädilleen Aurooralle. Romaanissa on lisäksi lukuja, jotka on nimetty matkakertomuksiksi, ja niissä Alekski on itse äänessä minäkertojana. Myös muut henkilöahmot ovat saaneet Aleksin kirjoittamassa sukutarinassa kertojan roolin minäkertojina, paitsi Aliisa, jonka osuuden kertoo kaikkietävä hänkertoja. Lisäksi romaanissa on vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen hoitokokousten pöytäkirjoja, jotka pyrkivät mallintamaan aikanaan käytössä olleita todellisia asiakirjoja.

Sukupolvien ylittävän taakan kuvaaminen alkaa jo *Taivaslaulussa*, ja *Synninkantajat* jatkaa samaa teemaa. Romaani pyrkii avaamaan yksilöiden kokemia vääryyksiä siitä näkökulmasta, miten kukin itse on vallankäytön kokenut. Samalla romaanissa etsitään selityksiä vallan käytölle. Teosta lukiessa saa käsityksen, että osa uskonyhteisön aiheuttamista vääryyksistä on tapahtunut ihmisten ”uskonsokeuden” vuoksi eikä suinkaan vahingoittamistarkoituksessa. Romaani esittää kuitenkin rohkeasti myös niitä mahdollisuuksia, että alistava valta perustuu narsistiseen vallanhaluun ja diktaattorimaisten persoonien taitavaan retoriikkaan. *Synninkantajissa* ihmisten ahdistavat kokemukset verhotaan uskonyhteisön määrittelemiksi synneiksi. Tämä selittää yksilön häpeän ja kelpaamattomuuden kokemuksen sekä vaikeuttaa yhteisöstä ulospääsyä.

Henkilöhahmojen kuvauksessa romaanit täydentävät toisiaan. *Taivaslaulu* kertoo herätysliikkeen aiheuttamista Aleksin ja Viljan parisuhteen vaikeuksista sekä kohtuuttomien määräysten seuraamuksista. Viljan henkilöhahmo esittää nuorta, monen lapsen äitiä, joka ahdistuu liian usein toistuvien raskauksien ja elämää säätelevien normien vuoksi. Alekski kärsii vaimonsa puolesta ja tuntee voimattomuutta perheen yhä kasvaessa. *Taivaslaulussa* nousevat vahvasti esiin yhteisöstä eristämisen, häpeän ja uskonkysymysten teemat. *Synninkantajat* jatkaa nimensä veroisesti sukupolvien yli jatkuvan henkisen taakan esittämistä. Romaanin henkilöhahmot täydentävät *Taivaslaulun* keskiössä olevaa nuorta paria. *Synninkantajissa* näyttäytyy iäkäs sukupolvi Taiston ja Aliisan kautta, lapset Aaronin kautta sekä Alekski kypsänä aikuisena ja perheellisenä miehenä. Vilja, nuoren äidin keskeinen henkilöhahmo *Taivaslaulusta*, jää *Synninkantajissa* taustalle, ja Auroora edustaa henkilöhahmona lapsettomia, naimattomia nuoria naisia ja heidän mahdollisuuksiaan vanhoillislestadiolaisessa murroksessa.

Taivaslaulu ja *Synninkantajat* muodostavat parina ehyen kokonaisuuden, joka kuvaa monipuolisesti vanhoillislestadiolaisuuden kipukohtia. Teeman keskiössä on herätysliikkeen 1970-luvulla pitämä epäuskoisuuden puhdistuskampanja, jonka hurmoshenkiseen julistukseen osallistui suuri joukko ihmisiä. Yhteisön sisällä järjestettiin julkisia hoitokokouksia, joissa ruodittiin ihmisten yksityiselämää ja uskonsuhdetta. Säännöistä piittaamattomuus johti sukulaisista ja ystävistä eroon: vanhemmat hylkäsivät lapsiaan, ystävät naapureitaan, ja häpeän ahdistus sekä Jumalalle kelpaamattomuus painoivat yhteisöstä sekä läheisistään erotettuja ja eristettyjä ihmisiä. (Linjakumpu 2012, 85–87.)

Keskityn tässä tutkimuksessani tarkastelemaan erityisesti *Synninkantajien* henkilöhahmoja. Asetan henkilöhahmot yhdenveroiseen asemaan, vaikka koenkin, että Alekski on fiktiivisenä kirjoittajana tarinan päähenkilö. Jokaisella henkilöhahmolla on oma tehtävänsä vanhoillislestadiolaisuuden esittämisessä, ja henkilöhahmot täydentävät näin toisiaan. Henkilöhahmot rakentuvat suurelta osin intertekstuaalisesti subteksien eli pohjatekstien kautta. Subtekstit välittävät lukijalle aistimuksia henkilöhahmojen persoonasta, tunteista, odotuksista ja arvomaailmasta. Romaanin subteksteinä vaikuttavat toiset romaanit, laulut, runot, paikat, virret, nimet ja keskeisimpänä kaikista *Raamattu*. Vaikka subtekstit ovat romaanissa helposti havaittavissa, suorien sitaattien osalta usein kursivoituna, niiden tulkitseminen haastaa lukijaa syvään tekstien välisten yhteyksien tarkasteluun.

3 Teorettiset ja metodologiset lähtökohdat

Esittelen tässä luvussa tutkimuksen teoreettista taustaa ja analyysimenetelmiä. Lähden liikkeelle tutkielmani peruspilarista, henkilöhahtotutkimuksesta. Toinen alaluku käsittelee intertekstuaalisuutta, ja kolmannessa alaluvussa esitän, miten affektiivisuus liittyy tutkimukseen. Tutkimuksen teoria mahdollistaa tarkastelemaan niitä intertekstuaalisia aineksia, jotka määrittävät henkilöhahtoja. Intertekstuaaliset ainekset lisäävät myös kerronnan affektiivisuutta ja vaikuttavat siten lukijan käsityksiin romaanin esittämästä vanhoillislestadiolaisuudesta.

3.1 Henkilöhahtotutkimus

Tiina Käkelä-Puumalan (2008) mukaan kirjallisuuden henkilöhahtot ymmärretään usein ihmisinä, joita kirjallisuudessa kuvataan. Asia ei ole kuitenkaan ihan näin yksinkertainen, koska ihmisenkaltaiset henkilöhahtot voivat olla täysin tai osittain ei-inhimillisiä, eli käsittää sellaisia ominaisuuksia, joita oikeilla ihmisillä ei ole. Fiktiivisen henkilöhahton käsittelyssä viitataan kuitenkin aina kirjoitusmerkkeihin eli tekstiin. Henkilöhahto ei siis voi olla synonyymi ihmiselle, vaan se on korkeintaan ihmistä esittävä hahto. (Käkelä-Puumala 2008, 240.)

Fiktiivisiä henkilöitä on tutkittu jo Aristoteleen (384–322 eKr.) aikoina, jolloin henkilöhahtoa tarkasteltiin luonteen ja toiminnan kautta. Koska henkilöhahto on yksi kertovan tekstin peruselementeistä, se on kirjallisuudentutkimuksen keskiössä. Systemaattinen henkilöhahtotutkimus alkoi kehittyä 1900-luvun lopulla, jolloin keskityttiin enimmäkseen henkilöhahtojen ihmiskuvan tulkintaan. Nykyään henkilöhahtotutkimus on kehittynyt yhä enemmän tarkastelemaan, miten henkilöhahtoa esitetään ja millaiset konventiot ja ehdot säätelevät sitä. (Käkelä-Puumala 2008, 244.)

Synninkantajissa henkilöhahtot rakentuvat suurelta osin intertekstuaalisten aineiden kautta, eikä romaanissa kuvata suorasanaisesti henkilöhahtojen luonnetta, persoonaa, ulkonäköä tai arvokäsityksiä. Romaanin henkilöhahtojen kuvausta voi Käkelä-Puumalan (emt., 245) perustein kutsua syvälliseksi ja uskottavaksi, koska henkilöhahtojen psykologiset motiivit eivät ole tarinan pinnallisia ja kaavamaisia elementtejä, vaan lukijan täytyy tulkita niitä tekstin eri kerroksista ja vihjeistä. Henkilöhahtot muotoutuvat nykykirjallisuudentutkimuksen valossa ainutlaatuisiksi yksilöiksi, ja koko tekstin ymmärtäminen on riippuvainen

henkilöhahmojen tulkinnasta (emt., 248). Näin myös *Synninkantajissa*, jossa henkilöhahmot välittävät intensiivistä kuvaa vanhoillislestadiolaisuudesta.

James Phelan esittää teoksensa *Living to Tell About It. A Rhetoric and Ethics of Narration* (2005) esipuheessa, että hänen mielenkiintonsa fiktiivisen henkilöhahmon kertomassa tarinassa kohdentuu kognitiivisiin, emotionaalisiin ja eettisiin vaikutuksiin. Phelan (emt., 18–19) toteaa, että henkilöhahmot rakentuvat teoksen lukijalle tämän oman vastaanottokapasiteetin rajoissa. Kukin lukija ymmärtää, kokee ja arvottaa fiktiivisen tarinan omalla tavallaan.

Omassa tutkimustyössäni edellä esitetty Phelanin malli näkyy siten, että olen lukenut tutkimusaineistoa useita kertoja ja syventynyt analyysiin tutustumalla vanhoillislestadiolaisuuteen tosielämän tutkimuksen ja kokemuspohjaisen kerronnan kautta. Pysin tarkastelemaan *Synninkantajien* henkilöhahmoja sen ymmärryksen valossa, mitä tiedän vanhoillislestadiolaisuudesta ja mitä romaani pyrkii kuvaamaan. Romaani saa aikaan hyvin voimakkaita tuntemuksia, ja se kykenee välittämään tietoa ihmisten syvimmistäkin kokemuksista. Vanhoillislestadiolaisessa uskonyhteisössä on toki paljon pyyteetöntä rakkautta ja aitoa uskoa, mutta romaani nojaa ajatukseen, ettei hyvyys kuitenkaan oikeuta pahuuteen.

Phelan (2005, 20) toteaa, että henkilöhahmojen epävakaa tai kireää tilannetta seurattaessa lukijalle alkaa kehittyä olettamuksia henkilöhahmojen tulevaisuudesta eli siitä, mihin suuntaan tarina liikkuu. Fiktiivisiin henkilöhahmoihin kohdentuu mimeettisiä, temaattisia ja synteettisiä olettamuksia. Phelan (emt., 20–21) tarkoittaa mimeettisellä olettamuksella, että lukija ajattelee henkilöhahmon edustavan todellista ihmistä. Temaattinen komponentti sijoittaa henkilöhahmon kulttuuriseen, ideologiseen, filosofiseen ja eettiseen todellisuutta vastaavaan maailmaan. Tarinan synteettisyys on aina läsnä, koska henkilöhahmoille on rakennettu tarinaan oma tarkoituksenmukainen eli keinotekoinen rooli, joka on osa laajempaa tarinaa. Phelanin (emt., 20–22) mukaan realistisuutta tavoitteleva fiktio pyrkii luomaan illuusiota, että kaikki on mimeettistä, todellisuutta ilmentävää eikä synteettistä, keinotekoisesti rakennettua. Henkilöhahmot tuntuvat silloin toimivan itsenäisesti eivätkä ole riippuvaisia tarinan kirjoittajasta. *Synninkantajia* henkilöhahmot pyrkivät asettumaan mimeettiseen todellisuuteen. Romaania lukiessa ei voi sivuuttaa sitä tosiasiaa, että kirjailija on perehtynyt vanhoillislestadiolaisuuteen ja pyrkii henkilöhahmojen kautta mahdollisimman lähelle todellisessa elämässä elettyä ja koettua. Henkilöhahmot itsessään eivät kirjailijan mukaan edusta oikeita ihmisiä, mutta Phelanin (emt., 21) mainitsema kulttuurinen, ideologinen,

filosofinen ja eettinen maailma heijastuu romaanissa todentuntuksena ja pyrkii kuvaamaan vanhoillislestadiolaisuutta melko autenttisesti.

Phelan (2005, 20–21) jatkaa, että teoksen sisäinen henkilöahmojen kommunikointi lisää fiktiiviseen tarinaan toden tuntua. Tällä hän tarkoittaa erityisesti sitä, että henkilöahmo kertoo tarinan sisällä toiselle henkilöahmolle jotain tapahtuneeksi. Teoksen sisäinen retoriikka kykenee tällä tavoin vahvistamaan fiktiivisen romaanin uskottavuutta. *Synninkantajissa* tämä näkyy siten, että Taisto kertoo suvun tarinaa kuolinvuoteellaan ja Alekski ryhtyy kirjoittamaan sukulaisistaan Taiston kertoman perusteella. Samalla Alekski pohtii omaa kirjoitusprosessiaan ja käsittelee omia tuntemuksiaan suhteessa vanhoillislestadiolaisuuteen. Sukulaiset saavat Aleksin kirjoittamassa tarinassa minäkertojan roolin, mikä vahvistaa retorisenä keinona henkilöahmojen uskottavuutta. Mervi Kantokorpi (2005, 156) toteaa lisäksi, että kommentointi tuottaa kertojalle valta-asemaa. Romaanissa Alekski tarkkailee itseään ja käy läpi sekä kirjan kirjoittajan, väitöskirjan tekijän että uskonkysymysten problematiikkaa. Intertekstuaaliset ainekset välittävät Aleksista monipuolista informaatiota, ja hänestä rakentuu vahvimmin ihmisen kaltainen: ajatteleva, kuvitteleva, tunteva ja tietävä olento (ks. emt., 156).

Myös Kantokorpi (2005, 118) toteaa, että lukijalla on suuri vaikutus kirjallisuuden henkilöahmojen olemassaoloon. Lukijan kautta sanat muuttuvat henkilöiksi ja saavat ympärilleen lihaa ja verta. Aleid Fokkema (1991) näkee Käkelä-Puumalan (2008) ja Phelanin (2005) tavoin, että henkilöahmot voivat jäljitellä todellisia ihmisiä, mutta niiden tulkitseminen on ristiriitaista ja tulkinnanvaraista, koska ne eivät koskaan voi esittää absoluuttista totuutta. Henkilöahmoja voidaan tarkastella todellisuutta ja aitoja ihmisiä jäljittelevinä olioina, joita lukija oman ymmärryksensä ja maailmankatsomuksensa rajoissa tulkitsee. Ihmisyydestä riisuuduttuaan henkilöahmo on kuitenkin autonominen tekstin tuottama hahmo. Toisaalta taas, koska oikeat ihmiset toimivat usein kirjallisuuden henkilöahmojen malleina, alamme lukijoina uskoa enemmän hahmojen todellisuuteen kuin kirjallisuuden konventioihin. (Fokkema 1991, 8–10, 15–16, 24.) Kantokorpi (2005, 120) jatkaa, että lukija pyrkii lukiessaan henkilöahmojen koheesioon eli haluaa tarinaan kokonaisia ihmisiä. Lukija liittää erilaisin keinoin kaikki henkilöahmosta havaitsemansa piirteet yhteen. Kantokorven (emt., 122) ja Fokkeman (1991, 3) mukaan kertomuksen sisäistäminen vaatii logiikkaa, ja lukuprosessi etenee päättelemällä, koska henkilöahmot rakentuvat tekstin tarjoaman materiaalin perusteella. *Synninkantajissa* intertekstuaaliset ainekset rakentavat henkilöahmojen persoonaa, arvoja ja uskonkäsitystä. Ne heijastelevat myös henkilöahmojen sieluntilaa,

hyvinvointia ja paikkaa uskonyhteisössä. Romaanin henkilöahmot rakentuvat subtekstien kautta epäsuorasti, eli henkilöahmot avautuvat kiertoteitse päätellen (ks. Kantokorpi 2005, 136).

Fyysinen ympäristö voi myös epäsuorasti kuvata henkilöitä (Rimmon-Kenan 1991, 86; Kantokorpi 2005, 137). *Synninkantajissa* voimakkaita, intertekstuaalisia ympäristön vaikutuksia henkihahmojen kuvaukseen esiintyy erityisesti Aaronin ja Aleksin luvuissa. Aaronin lapsenuskoa kuvastavat mielikuvitusleikit *Raamatun* kertomusten paikoissa. Aleksin sekavaa mieltä ilmentävät erilaiset uskonnolliset ja historialliset ympäristöt, joihin Aleksin mielikuvituksissaan matkustaa.

Nimillä on myös epäsuora vaikutus henkilöahmojen määrittymiseen (Kantokorpi 2005, 121). *Synninkantajissa* koko nimistöllä on intertekstuaalisia kytkentöjä, ja avaan jokaisen henkilöahmon nimen merkityksiä analyysiluvussa. Kantokorpi (emt., 121) toteaa, kuinka juuri nimenannon jälkeen lukija alkaa perustaa henkilöahmoa, eli tekemään siitä henkilöä ja subjektia. Shlomith Rimmon-Kenan (1991, 45, 55) kuvailee, kuinka henkilöahmoihin liitetään yleensä luonteenpiirteisiin sopivia nimiä. Nimi toimii eräänlaisena otsikkona, johon kasaantuu lisää nimeen liittyviä ominaisuuksia tarinan edetessä. Henkilönimet otsikoituvat ominaisuuksien perusteella myös romaanissa.

Synninkantajissa näkyy runsaasti henkilöahmojen välistä analogista vastakkaisuutta. Vanhoillislestadiolaisuuden sisäisiä erimielisyyksiä ja käsityseroja kuvataan erityisesti henkilöahmojen vastakkaisasetelmissä. Kiihkeä Taisto kohtaa sairausvuoteellaan lempeämpää uskoa janoavan Aleksin. Taistolla on usein vastassaan myös romaanin naiset: suvaitsevainen Aliisa ja uskonyhteisössä kipuileva Auroora. Tämänkaltaisen vastakkaisuus täsmentää kunkin henkilöahmon luonteenpiirrettä. (Ks. Rimmon-Kenan 1991, 90.)

Fokkeman (1991, 1–4) mukaan postmoderni kirjallisuus haastaa henkilöahmojen tarkastelun psykologisemmalle tasolle. Realismin ja modernismin aikakauden huomiot kirjallisuuden henkilöahmojen ulkoisista piirteistä osoittautuvat puutteellisiksi henkilöahmojen syvemmissä ja kokonaisvaltaisemmassa tarkastelussa. Fokkema (emt.) jatkaa, että lukija muodostaa käsityksiään tekstistä konnotatiivisten semioottisten merkkien kautta, jolloin lukeminen kohdistuu sekä ilmaisulliseen että sisällölliseen tasoon. Henkilöahmo rakentuu usein sivumerkitysten kautta. Lukijalle annetaan vihjeitä, joiden avulla hän tekee johtopäätöksiä. Sivumerkitykset ovat usein innovatiivisia koodeja, joita kokematon lukija ei

välttämättä aina havaitse. Lukija rakentaakin tyypillisesti tekstin vihjeiden avulla hahmoa, jonka hän sitoo todelliseen maailmaan. (emt., 24, 32–35.) Tällaisia vihjeitä tarjoavat romaanin runsaat ja monipuoliset intertekstuaaliset ainekset.

Fokkema (1991, 169) muistuttaa, että henkilöahmot ovat erittäin heterogeeninen joukko kirjallisuuden hahmoja, joten jokainen teksti määrittää itse keinonsa niiden esittämiseen. Kukin teksti sisältää samalla yksilöllisiä keinoja rakentaa suhdettaan lukijaan. Jokaisella tekstillä on mahdollisuus esittää elämän totuuksia ja kommentoida toisia tekstejä, ja jokainen teksti tulkitsee maailmaa omalla tavallaan. (Emt., 174–178.) Tutkimuksessani tarkastelen *Synninkantajien* henkilöahmojen sitoutumista intertekstuaalisiin viitteisiin sekä kielellisiin rakenteisiin ja diskursseihin. Tarkastelen lisäksi, kuinka henkilöahmot kykenevät edustamaan vanhoillislestadiolaista maailmaa ja kulttuuria.

3.2 Intertekstuaalisuus

Esittelen tässä intertekstuaalisuutta käsittelevässä alaluvussa, millaisin menetelmin aion tutkia *Synninkantajien* ja erilaisten intertekstuaalisten ainesten välisiä vaikutuksia. Romaanin analyysivaihetta kuvaa tutkimuksessani hyvin Mikko Lehtosen (1996, 131) käyttämät käsitteet 'palaaminen' ja 'poistuminen'. Poistuminen tarkoittaa menemistä tekstin ulkopuolisiin, kontekstuaalisiin ja merkityksellisiin elementteihin. Tämän tutkimuksen analyysissa siis poistun intertekstuaalisten vihjeiden alkulähteille, ja merkitysten selvittämisen jälkeen palaan romaanin tarinaan ja henkilöahmoihin.

Intertekstuaalisuus-termi on alkuaan kehittynyt Julia Kristevan Mihail Bahtinille kirjoittamasta esseestä (Lahdelma 1986, 22; Allen 2011, 30; Makkonen 2006, 18). Julia Kristevan mukaan kirjoitettu sana on erilaisten tekstuaalisten pintojen kohtausta paikka ja useiden eri kirjoitusten dialogi. Tähän dialogiin osallistuvat kirjoittaja, vastaanottaja ja kulttuurinen konteksti. Kommunikaatio suuntautuu sekä oman ajan kulttuuriseen kontekstiin että aiempaan perinteeseen. Tässä mielessä jokainen teksti on aina enemmän tai vähemmän intertekstuaalinen, ja jokainen ihminen jo itsessään edustaa tekstien moninaisuuden sisältävää subjektia. Osa tekstin intertekstuaalisuutta on tiedostamatonta, ja osa on osoitettavissa tai jopa tarkoituksenmukaisesti nähtävissä. (Makkonen 2006, 18–19.) Kristevan näkökulma ei ole analyttinen, ja siksi intertekstuaalisuuden käsitteen voi kirjallisuudentutkimuksessa tulkita yleiskäsitteenomaiseksi merkitsemään tekstien välisiä yhteyksiä ylipäänsä, ja sellaisena se toimii tässäkin tutkielmassa.

Makkonen (2006, 16) esittää, ettei intertekstuaalisuus tarkoita lukijan havaintoja ainoastaan siitä, mitä intertekstuaalisia aineksia teoksessa esiintyy, vaan tarkastelun kohteena tulee olla, miten teos näyttäytyy aineksien kautta, mitä merkityksiä intertekstuaalisuus luo ja millaisia tulkintoja niistä voi tehdä. Tutkielmassani tämä tarkoittaa sitä, että tutkin intertekstuaalisista aineksista, miten ne rakentavat henkilöhahmoja ja tuottavat affektiivista vaikutusta vanhoillislestadiolaisuuden kuvaukseen. Makkonen (emt., 17) jatkaa toteamalla, että intertekstuaalisten yhteyksien kautta tarkkaavainen lukija osallistuu itse romaanin luomiseen.

Riikka Stewenin (2006, 129) mukaan intertekstuaalisuudessa kirjoitettu sana näyttäytyy tekstuaalisten pintojen risteytyskohtana, jossa on läsnä useiden kirjoitusten dialogi. Kaikkia merkityksiä ei välttämättä kyetä tavoittamaan, mutta tutkijan tehtävänä on yrittää selvittää tekstin yhteyksien verkostoa. Stewen (emt., 130–131) esittelee intertekstuaalisuutta esimerkillä, jossa tekstissä on ilmiteksti eli tekstin pinta ja piiloteeksti, joka synnyttää varsinaisen tekstin kaikkiin merkityksiinsä. Piiloteeksti näyttää tekstin pinnan murtumina, ja piiloteeksti muuntuu lopulta ilmitekstiksi. *Synninkantajissa* tämä tulee esille erilaisten teosten ja runsaiden *Raamatun* viittausten kautta.

Koska intertekstuaalisuuden käsite on laajahko ja häilyvä, käytän analyysimenetelmänä Kiril Taranovskilta periytyvää ja tarkempirajaisempaa subtekstianalyysia, jota Taranovskin koulukunta käyttää yksilöllisten tekstien tulkinnassa. Taranovski määrittelee subtekstin käsitettä analysoidessaan Mandel'stamin runoutta 1970-luvulla. Venäjänkielisessä kirjallisuudentutkimuksessa termi tunnetaan nimellä ”podtext”, englanninkielisessä ”subtext” ja suomenkielisessä myös ”pohjateksti”. (Lahdelma 1986, 20.) Pekka Tammi (2006, 60–63) esittelee Taranovskin käyttämää subteksti-käsitettä kielellisenä ilmiönä, mikä tarkoittaa tekstissä mitä tahansa löydettävissä olevaa kätkeyttä merkitystä, joka todentuu ja aktivoituu vastaa uudessa kontekstissaan. Subtekstit antavat siten toisten tekstien elementeille semanttista motivaatiota. Näin jokainen subtekstuaalinen merkitys toistuu uudestaan toisessa lausumassa.

Tammi (2006, 64–65) esittää tekstin tulkinnan kuitenkin riippuvan myös lukijasta ja hänen huomioistaan. Tammi (emt., 65) pohtii myös käännskirjallisuuden problematiikkaa ja kyseenalaistaa, voivatko kaikki subtekstit avautua uudessa merkityksessään esimerkiksi vieraskieliselle lukijalle tai voiko käännskirjallisuus säilyttää kaikkia subtekstin aineksia uuden kontekstin kannalta oikeassa merkityksessään. Tekstin lukeminen sisällöltään suljettuna järjestelmänä ei Tammen (emt., 65) mukaan avaa tekstiä kaikessa merkityksessään. Kytkenät toisiin teksteihin ja niiden kautta saavutetut merkitykset mahdollistavat kokonaisen tulkinnan.

Tammi (emt., 59) toteaakin, ettei teksti ylipäänsä voi saada merkitystään ilman kehystävää kontekstia. Kaunokirjallisuutta syntyy, kun teksti asetetaan yhteyteen toisten kirjallisuutena luettujen tekstien kanssa.

Tammi (2006, 65–66) korostaa, että Taranovski ei kohdista kiinnostustaan lukemisprosessiin, vaan hän pyrkii havainnoimaan erityyppisiä tekstien välisiä suhteita. Oma tutkimukseni kuitenkin liittyy Taranovskin menetelmään vahvan lukijakokemuksen, koska tutkimusaineistoni subtekstit vaikuttavat affektiivisesti lukijaan. Taranovskin subtekstien määrittely on sinällään melko väljä, koska subteksti voidaan määritellä jo olemassa olevana tekstinä tai useampana tekstijoukkona. Olemassa oleva teksti voi toimia impulsiivisena tukena uutta tekstiä kirjoitettaessa tai antaa uuteen tekstiin merkityksellisen ja sisällöllisen sanoman. Tekstin ja sen takaa paljastuvan subtekstin on lukiessa aktivoitettava samanaikaisesti, jotta lukija saavuttaa mahdollisimman suuren määrän poeettista informaatiota. (Emt., 65–66.)

Tekstin ja subtekstin välisen suhteen paljastuminen johtaa usein huomioimaan laajemman subtekstiverkoston, josta paljastuu uusia merkitseviä tekstisuhteita. Suhde voidaan käsittää metonymisena, mikä tarkoittaa, että lukijan on kyettävä todentamaan kokonaisten tekstien välillä vallitseva yhteys. (Tammi 2006, 67–68.) Tämä tarkoittaisi maisterintutkielmassani sitä, että ideaalitulanteessa minun tulisi lukea koko subteksti, kuten *Raamattu*, kokonaisuudessaan, jotta voisin tulkita *Synninkantajien* ja *Raamatun* välisiä intertekstuaalisia viittauksia. Tässä kohtaa tulee kuitenkin muistaa, että koska *Raamatunkin* tekstiä tulkitaan, en voi tutkijana tietää, kuinka romaanin kirjoittaja on sitä tulkinnut, ja ovatko tulkintaan vaikuttaneet osaltaan jotkut muut tekstit. Lisäksi tämän tutkimuksen mittakaavassa tarkastelen subtekstejä ennen kaikkea niiden merkitysten avautumisen ja tulkinnan relevanttiuden rajoissa, enkä pyri lukemaan ja tulkitsemaan *Raamattua* tai muita laajoja tekstejä kokonaisuudessaan.

Taranovskin ideologian pohjalta rakentunut subtekstien tarkastelumalli on strukturalistinen, koska tutkimuksen ulottuessa yhden tekstin rakenteen ulkopuolelle uuden tekstin kokonaisuus ymmärretään uutena makrotekstinä. Subtekstianalysissa on siis kyse tekstin ja subtekstin kohtaamisesta ja tulkinnasta. Subtekstiä tarkastellaan rinnakkain toisten tekstikokonaisuuksien kanssa, ja lukijan tai tutkijan on osattava tulkita niiden välistä suhdetta. Tekstianalysissa ei ole mahdollista löytää kaikkia merkityksellisiä intertekstuaalisia suhteita, eikä siihen toisaalta liene tarvettakaan, koska subtekstin käsite ei kuitenkaan kata kaikkia intertekstuaalisuuden ilmiöitä. Lisäksi voidaan Kristevan tavoin ajatella, että kaikki maailman tekstit voivat vaikuttaa

toinen toisiinsa, jolloin kaikkia subtekstejä on mahdotonta, jopa tarpeetonta, tunnistaa tai määritellä. (Tammi 2006, 69–75.)

Taranovski (1976, 18) luokittelee subtekstisyyttä lajityypeittäin. Lahdelma (1986, 20) tulkitsee, että ensimmäisessä lajityypissä subteksti palvelee yksikertaisena impulssina mielikuvan luomiseen. Tammen (2006, 75–78) mukaan impulssina toimii tekstin suoran nimeämisen, joka voi olla henkilön, paikan tai teoksen nimi. Näihin viittaaminen nostaa lukijassa esiin mielikuvia ja subtekstiin liittyviä ominaisuuksia, jotka vaikuttavat tekstin tulkintaan. Viittaus voi kohdistua myös jonkun toisen teoksen tekijän nimeen, jolloin se synnyttää mielikuvia kyseisen tekijän tuotannosta tai kirjoittamisen tyylistä.

Toisena subtekstityyppinä Taranovski (1976, 18) esittää ”[z]aimstvovanie po ritmu i zvučaniju”, eli Lahdelman (1986, 20) käännöksen mukaan ”[s]ubtekstiltä on lainattu rytmisen figuuri ja sen sisältämää äänteistöä”. Tammi (2006, 78–82) näkee nämä subtekstistä lainattuina sitaatteina, jotka edustavat kokonaisuudessaan subtekstin merkityksiä. Sitaatti voi olla suora tai se on voinut kokea uuden tekstin kannalta tarkoituksen mukaisen ja merkityksellisen muodonmuutoksen. Kirjailija voi siteerata myös omia tekstejään ja kytkeä niitä temaattisesti yhteen tai jopa polemoida aiempaa omaa tuotantoaan vastaan. Tämänkaltaisia sitaatteja esiintyy erityisesti lyriikassa. Epäsuoraa sitaattia kutsutaan alluusioksi. Se ei lainaa lähdeään suoraan, ja se on voi olla vaikeammin tunnistettavissa kuin sitaatti. Alluusiokytköksenä romaanissa toimii erityisesti *Pikku Prinssi*.

Taranovskin (1976, 18) kolmas subtekstilajityyppi kytkeytyy tekstin poeettiseen viestiin. Lahdelma (1986, 20) esittää, että tällöin ”[s]ubteksti tukee tai paljastaa myöhemmän tekstin poeettista viestiä”. Tammen (2006, 82–86) mukaan kyseessä on tyyllillinen subteksti. Tämä tarkoittaa rytmisen kuvion ja äänteiden lainaamista, mikä voi olla nähtävissä esimerkiksi lyriikassa. Pelkkä samankaltaisuus ei kuitenkaan välttämättä aktivoi subtekstiä, vaan analyysiin tarvitaan todennäköisesti myös tekstikokonaisuuteen liittyviä muita kosketuskohtia, kuten esimerkiksi temaattista kytkentää. Romaanin vahvin temaattinen kytkentä on *Raamatun* ja vanhoillislestadiolaisuuden välillä.

Neljäntenä subtekstityyppinä Taranovski (1976, 18) esittää kärkevän ja väittelynhaluisen tekstien välisen yhteyden. Lahdelma (1986, 20) toteaa, että ”[r]unoilija käsittelee tällöin tekstiä poleemisesti”. Tammi (2006, 86–90) puolestaan erottelee vielä ne tapaukset, joissa tekstiin on mahdutettu viittauksia kahteen tai useampaan subtekstiin. Tekstissä voi myös esiintyä

subteksti, jossa itsessään on aineksia toisista subteksteistä, kuten esimerkiksi *Raamatussa*. Tällöin voi syntyä lähes loputon viittausten sarja.

Taranovskin subtekstimalli tarjoaa yhden vaihtoehdon intertekstuaalisuuden tulkintaan. Subteksteistä puhuttaessa kiistanalaiseksi nousee tekijän osuus, eli missä määrin tekijän käyttämä aines on tietoista subtekstien käyttöä, tai ovatko jotkin ainekset tahattomia ja sattumanvaraisia paralleeleja tekstien sisällä. Subtekstianalyyseissa tarkoitukselliset ja tahattomat ainekset pyritään erottamaan toisistaan, ja analyysi keskittyy yleensä tarkoituksellisten aineiden tarkasteluun. (Tammi 2006, 90-92.) Tähän pyrin myös analysoidessani *Synninkantajia*, ja tarkastelemani subtekstit ovat konkreettisia, osoitettavissa tai olemassa jossain. Subtekstien ymmärtäminen on luonnollisesti edellytys teoksen oikeaan tulkintaan. Subteksti voi olla ulkokirjallinen, ja subtekstissä voivat esiintyä kirjallisuuden lisäksi esimerkiksi historialliset henkilöt, tapahtumat ja paikat, joita *Synninkantajissa* on runsaasti. (Ks. Lahdelma 1986, 21.)

Synninkantajien subtekstit ilmaistaan enimmäkseen helposti havaittavina sitaatteina, kuten esimerkiksi otteet kirjallisuudesta, virsistä tai *Raamatusta*, joka on kaikkein keskeisin subteksti läpi romaanin. Sukupolvien yli periytyvä kirjaimellinen ja ehdoton *Raamatun* ja erityisesti *Ilmestyskirjan* tulkinta onkin romaanin fiktiivisten henkilöiden merkittävin ongelma. Henkilöhahmot rakentuvat subtekstien välityksellä, ja uskonkysymykset vaikuttavat heidän elämäänsä, ihmissuhteisiinsa ja hyvinvointiinsa kokonaisvaltaisesti.

Northrop Frye (1983) avaa teoksensa esipuheessa *Raamatun* erityispiirteitä kirjallisena teoksena. Fryen mukaan *Raamatun* typologia rakentuu runollisesta kielestä, myyteistä ja metaforista, eli mielikuvituksen, tarinoiden ja retoristen keinojen välityksellä. Koska *Raamattu* itsessään on hyvin tulkinnallinen teos, se tarjoaa runsaasti erilaisia intertekstuaalisia aineksia muulle kirjallisuudelle.

Jyrki Nummi (2006, 180) pohtii *Raamatun* itsensä intertekstuaalisuutta sen aseman ja moniulotteisuuden kautta. *Raamatulla* on asema kirjojen kirjana, se on klassikko, joka on vaikuttanut kaunokirjallisuuteen sisältäen jo itsessään kaunokirjallisia aineksia. Toisaalta *Raamattua* voisi pitää kokonaisena kirjastona, koska koostuu erilaisista osista. Ennen kaikkea *Raamattu* on kristittyjen *Pyhä kirja*, uskonnollinen teos.

Romaanissa *Raamatun* subtekstit esittävät uskon kokonaisvaltaista merkitystä vanhoillislestadiolaisille. Subtekstit kuvastavat Jumalan sanaa ja oikeaa totuutta, minkä

puitteissa elämä rakentuu ja toimii. Romaani esittää myös, kuinka *Raamatun* sanaa tulkitaan ja painotetaan eri tavoin. Nummi (2006, 185–190) tuo esiin, että *Raamattu* itsessään sisältää intertekstuaalisia aineksia, kirjallisia alluusioita, jotka toimivat tulkinnallisina välineinä. Tämä asettaa omat haasteensa, kun *Raamattua* käytetään subtekstinä. Kaunokirjallisessa tekstissä viittaukset *Raamattuun* täytyy tulkita teoksen oman kontekstin, *Raamatun* luvun kontekstin sekä lukijan tulkinnan symbioosissa.

Jyrki Korpua (2016, 31) nimeää *Raamatun* arkkityypeiksi hahmot, joita kirjallisuudessa käytetään joko tiedostaen tai tiedostamatta. Romaanissa tällainen subtekstinä esiintyvä arkkityyppinen hahmo on esimerkiksi Mooses. Aaron samaistuu leikeissään Moosekseen, mikä kuvastaa romaanissa Aaronin lapsen asemaa. Hän on kuin Mooses: aikuisten armoilla ja viaton kokemaan aikuisten aiheuttamia julmuuksia. Toisaalla Aaron yhdistyy Noaan, joka Jumalalle kuuliaisena rakentaa arkkia ja uskoo pelastuvansa. Romaanissa tämä symboliikka kuitenkin kokee ristiriidan: vaikka Aaronilla on joessa rakentamansa arkki, hän ei pelastu vaan hukkuu. Tätä Aaronin roolileikkiä *Raamatun* sitaattien, paikkojen ja nimien kautta voi määrittellä romaanissa allusiiviseksi ilmaisuksi. Alluusio ei välttämättä liitä ilmaukseen subtekstin alkuperäistä sisältöä, vaan jopa erottaa ilmauksen ja sisällön toisistaan. Alluusio tuottaa siten osittain muunneltuja merkityksiä. (Lahdelma 1986, 25.) Aaronin tapauksessa ristiriita syntyy esimerkiksi siitä, että Aaron ei pelastukaan Arkin avulla vaan hukkuu.

Allusiivisia viittauksia ovat myös Aleksin matkaluvussa vaikuttavat subtekstit, kuten voimakkaat kytkökset Antoine De Saint-Exupéryn kirjoittamaan *Pikku Prinssiin* (1981 / 1943). Lukija joutuu yhdistämään romaanin ja subtekstin aineksia ja muodostamaan niistä uusia kokonaismerkityksiä (Lahdelma 1986, 27). Romaanissa *Pikku Prinssin* tematiikka yhdistyy Aleksin mielikuvitusmatkoissa sekä ketun läsnäolossa ja filosofoinnissa. Lahdelma (1986, 28) kuvaa, kuinka allusion havaitsevalle lukijalle aktuaalistuu merkitysten tiedostamisen myötä kokemuksellista syvyyttä, eli allusiot tuottavat affektiivisuutta. Tutkimukseni analyysissa ei ole kuitenkaan tarkoitus kategorioida subtekstejä vaan tarkastella, miten ne määrittävät henkilöahmoja ja vanhoillislestadiolaisuutta.

3.3 Affektiivisuus

Käytän affektiivisuutta tässä tutkimuksessa kuvaamaan niitä voimakkaita tuntemuksia, joita intertekstuaaliset ainekset lataavat romaanin henkilöahmojen kuvaukseen. Samanaikaisesti, kun intertekstuaaliset ainekset määrittävät henkilöahmoja, ne ilmentävät myös affektiivisia

jännitteitä, voimia ja valtasuhteita. Tarkastellessani, miten tulkitsemani subtekstit pyrkivät vaikuttamaan fiktiivisessä tarinassa esiintyvien henkilöiden kuvaamiseen, heijastuvat subtekstien affektiiviset voimat myös itseeni lukijana. Romaanin affektiivinen vaikuttaminen syntyy siis lukijan eli tässä tutkimuksessa itseni kautta. *Synninkantajien* tematiikka sitoutuu vahvasti vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen sisäiseen maailmaan, joten affektiiviseen kokemukseeni lukijana vaikuttavat myös omat uskonnolliset ja eettiset näkemykseni. Affektiivisuutta on lähes mahdotonta analysoida muuten kuin kuvailemalla ja sanallistamalla niitä tuntemuksia, jotka heijastuvat lukijaan. Kaunokirjallisuudessa tämä tarkoittaa sitä, että lukija reagoi affektiivisesti lukemaansa ja toimii tavallaan tekstin tulkkina. *Synninkantajissa* intertekstuaalisten ainesten affektiivinen tehtävä on tuottaa kuvaa vanhoillislestadiolaisuudesta ja kyseisen herätysliikkeen murrokseen johtaneista syistä.

Kuluvalla vuosituhanella kirjallisuuden tutkimus on osoittanut yhä enemmän kiinnostusta lukemisen kokemuksellisuuteen sekä kirjallisuuden ja erilaisten tunneilmiöiden välisiin suhteisiin. Kirjallisuuden tunneilmiöihin perehtymällä voidaan ymmärtää kirjallisuuden vaikuttavuutta ja tutkia niitä mekanismeja, joiden avulla kirjallisuus koskettaa lukijaa. Tätä ilmiötä kutsutaan kirjallisuudentutkimuksessa affektiivisuudeksi. (Helle & Hollsten 2016, 7–8.) Käsitteenä affekti haastaa ja kyseenalaistaa ideologioiden, merkitysten ja representaatioiden ylivaltaa (Kontturi & Taira 2007, 43).

Kirjallisuudessa tunteita tarkasteleva tutkimus ei ole vielä kovin vakiintunutta, ja termejä käytetään eri tavoin, joskus rinnakkain ja toisinaan taas synonyymisesti. Useimmiten käytetään termejä affekti, emotio ja tunne, mutta niiden käyttömerkityksissä on eroja. (Helle ja Hollsten 2016, 12–15.) Affekteilla on energisempi liike kuin tunteella, ja affekteilla on vaikutusta myös järkeen ja pohdintaan. Affektitutkimus perustuukin nykytutkimuksessa ajatukseen, että tunnetta ja järkeä tarkastellaan toisistaan erottamattomina. (Helle & Hollsten 2016, 10; Hollsten & Rossi 2019, 84.)

Brian Massumi (2015, 205) toteaa affektiivisuuden olevan kollektiivista, koska affektiiviset vaikutukset siirtyvät ihmisestä toiseen. Affektiivisuus on näin ollen myös sosiaalista, aktiivista ja välitöntä vaikuttavaa voimaa (Gregg & Seigworth 2010, 2; Massumi 2015, 205). Massumi (2015, 206–209) jatkaa, että affektiivisuus haastaa poliittista sosiaalisuutta heijastamalla yksilöihin kohdistuvia vaikutuksia näkyviksi, sillä affektiivisuutta on kaikkialla. *Synninkantajissa* affektiivinen voima näyttää erityisesti uskonyhteisön sisäisten valtasuhteiden välityksellä.

Margaret Wetherell (2014, 2) selittää affektien olevan aktiivisten voimien suhde johonkin. Niin sanottu affektiivinen käänne eli kiinnostus affektitutkimukseen vastaa Wetherellin mukaan haasteisiin, joita sosiaalisen tutkimuksen alalla pyritään tulkitsemaan. Affektiteorian avulla voidaan selittää tunteiden kokonaisvaltaisia vaikutuksia ihmisten päivittäisessä elämässä. Affektiteoria avaa uudenlaisen ajattelutavan myös tunteiden limittymiseen, esimerkkinä vaikkapa nautinnollinen melankolia. Wetherell (emt., 3) toteaa, että konventionaalinen psykologia on käynyt liian kapea-alaiseksi selittääkseen kaikkia nykytutkimuksessa esillä olevia tunneilmiöitä, joten affektiteoria tarjoaa uusia työkaluja niiden tarkasteluun. Affektitutkimus avaa mahdollisuuksia yhdistää psykologia, neuropsykologia, sosiaalipsykologia, kulttuurintutkimus ja sosiologia (Gregg & Seigworth 2010, 6–8; Wetherell 2014, 4).

Greggin ja Seigworthin (2010, 2) mukaan ruumiillinen affekti kumpuaa ihmisen fyysisestä ja psyykkisestä kokonaisuudesta, joten affektit pyrkivät vaikuttamaan kokonaisvaltaisesti. Esimerkiksi järkyttynyt ihminen kokee selittämätöntä pahaa oloa koko vartalossaan. Järkytys voi mielipahan lisäksi oksettaa, aiheuttaa päänsärkyä ja yleistä voimattomuutta. Patricia Clough (2010, 207–208) käyttää käsitettä ”biomediated body” kuvaamaan affektien välittämiä biologisia ja fysiologisia kehontuntemuksia.

Mika Turkia (2007) määrittää affekteja tietojen käsittelyn kautta. Affektiivinen toiminta voi olla tietoista, esitietoista tai tiedostamatonta. Jälkimmäisessä affektit vaikuttavat siten, ettei toimija voi käsitellä sellaista, mitä ei havaitse. Esitietoinen tarkoittaa taas odotettavissa olevaa affektia. Affektiprosessissa odotettu hyötymuutos vaikuttaa toimijan kautta toiseen keholliseen tilaan. Myös Turkia (emt.) käsittää affektit emootioiden ja tunteiden yläkäsitteeksi. Tunne kuvaa Turkian (emt.) mukaan tietoista affektia ja emootio esitietoista affektia.

Turkia (2007) esittää, että affekteja voidaan luokitella myös niiden ulottuvuuksien kautta. Näitä ovat esimerkiksi mennyt ja tuleva tapahtuma, odottamaton ja odotettu tapahtuma sekä toimijan tavoitteiden positiivinen ja negatiivinen vastaavuus. Odottamattoman tapahtuman affektina voi seurata esimerkiksi ilahtuminen, hämmästyminen tai säikähdyksen. Odotetuista tapahtumista voi taas aiheutua esimerkiksi toivoa tai pelkoa. Kirjallisuudessa esitettyihin, toteutuneiden tapahtumien aiheuttajiin ja kohteisiin suhtautuminen affektoituu lukijaan esimerkiksi säälinä, kiitollisuutena tai vihana. Sara Ahmedin (2014, 20–21) mukaan lukukokemukset eivät kuitenkaan kykene vastaamaan sitä tunnetta, jota henkilön esitetään kokevan esimerkiksi kivusta. Voimme samaistua, mutta emme voi täydellisesti kokea toisen kokemaa.

Synninkantajissa henkilöhahmoista on nähtävissä sekä odottamattomien että odotettujen tapahtumien affekteja. Romaanissa esitetty patriarkaalinen valta määrittää uskoa ja pelastuskäsityksen toteutumisehtoja. Henkilöhahmot elävät ristiriitaisissa mielikuvissa oikeasta ja väärästä, koska esitetty maailma näyttäytyy osittain järjenvastaisena. Kykenemättömyys ristiriitaiten tuntemusten käsittelyyn aiheuttaa itsesyytöksiä ja häpeää. Myös negatiivinen tapahtuma aiheuttaa häpeää, koska yksilö luulee itse olevansa syyllinen omaan tuntemukseensa. (Tomkins 2004a, 84–85; Turkia 2007; Ahmed 2014, 103–105.) Tällöin katumus kohdistuu omaan tekoon ja ajatuksiin, mikä mahdollistaa romaanin esittämät uskonyhteisön julkiripit ja katumusharjoitukset. Tomkins (2004b, 397–398) toteaa, että häpeän käsitteen merkitys on aikojen saatossa laajentunut, ja häpeän voi liittää nolouteen, syyllisyyteen sekä kelpaamattomuuden kokemukseen.

Synninkantajien henkilöhahmoissa on nähtävissä myös pelkoa. Hämmäntävimmäksi romaani esittää jumalanpelon eli sen, että yksilö kokee kelpaamattomuutta Jumalan edessä. Tunne saa aikaan pelon siitä, ettei kuulu pelastettuihin eikä ansaitse taivaspaikkaa. Tomkins (2004a, 70–71) toteaa pelon rakentuvan ihmisen muistijälkien perusteella nojautuen siihen teoriaan, ettei pelkoa synny ilman ikäviä kokemuksia. Romaanin esittämä pelko on pikemminkin uhkakuva jostain tulevasta. Tällaisen pelon jäljet ovat romaanissa abstraktisia, uskonyhteisön tuottamia jälkiä. Erityisen pelottavaa tällaisissa affektiivisissä voimissa on se, ettei niitä voi konkreettisesti selittää. Ahmed (2014, 62–63) toteaa, että pelko voi olla ihmisellä myös sanallisesti tuotettua. Retorisin keinoin aikaansaatu pelko voidaan tulkita manipuloinniksi. Yksilölle ei anneta muuta vaihtoehtoa kuin uskoa herätysliikkeen sanaan ja määräyksiin, koska sukupolvelta toiselle periytyvä malli imetään jo äidinmaidossa.

Sirdar Anwaruddinin (2016) mukaan kirjallisuuden affektiivisen vaikuttamisen mahdollisuudet ovat kasvussa. Väkipalva ja siihen suhtautuminen nousevat yhä eettisemmiksi kysymyksiksi. Sen sijaan, että väkivallan esittäminen kauhistuttaa, ihmiset aktivoituvat vaatimaan yhteiskunnan muuttumista eettisesti parempaan suuntaan. Anwaruddinin (emt.) mukaan kirjallisuuden affektiivinen käänne ohjaa kirjallisuutta väkivallan ja alistamisen erilaisten muotojen yhä syvempään esittämiseen. Affektiivinen käänne on erittäin tärkeä, koska maailmassa vaikuttavat yhä kasvavat sarron, sotien ja väkivallan mekanismit.

Myös Anwaruddin (2016) käyttää affektiivisuuden käsitettä kuvaamaan niitä vaikutuksia, joita kirjallisuus välittää lukijaan. Anwaruddin (emt.) esittää, kuinka lukuaktin aikana ihmiselle tapahtuu emotionaalisia, kognitiivisia ja paralingvistisiä toimintoja. Tekstin vaikutus saa

lukijassa aikaan erilaisia reaktioita, kuten naurua, itkua, vihaa tai myötätuntoa. Affektiivinen kirjallisuus kykenee siten vaikuttamaan lukijaan sekä somaattisesti (kehollisesti) että emotionaalisesti (tunteellisesti).

Nancy Armstrong (2014) haluaa edistää tieteidenvälistä keskustelua kirjallisuuden vaikuttavuudesta. Armstrongin (emt.) mukaan kirjallisuus asettaa lukijan kohtaamaan vaurioituneen ja kärsineen ihmishahmon, joka herättää lukijassa samaistumisen kokemuksia. Tällöin lukija joutuu tarkastelemaan romaanin syy ja seuraus -suhteita. Fiktiiviset henkilöhaamot toimivat romaanissa vaikuttajina peilaamalla lukijoiden arvokäsityksiä ja esittämällä tosielämän ihmisten kokemuksia. Armstrongin (emt.) mielestä kyse ei ole niinkään siitä, miten kirjallisuus vaikuttaa ajattelemaan vaan siitä, mitä se saa tuntemaan. Koska lukija ei voi ryhtyä fiktiivisen tarinan henkilöhaamon sijaiskärsijäksi, hän ryhtyy etsimään alitajuisesti tuskan aiheuttajaa, syyllistä, ja hakemaan sitä kautta oikeutta.

Useat tutkijat ovat viime aikoina lähestyneet kirjallisuutta pedagogiikan näkökulmasta. Tutkijat ovat tehneet huomioita siitä, että affektiivisen kirjallisuuden käsittely opetuksessa lisää myös oppilaiden kielen käytön potentiaalia. Kirjallisuudesta keskustelu kehittää keskustelutaitoja, mielipiteenilmaisua ja monipuolisempaa kielellistä kompetenssia. Kansankielellä ilmaistuna oppilaat ohjautuvat havainnoimaan sydämen ja järjen eli tunteen ja älykkyyden toiminnot itsessään. (Armstrong 2014; Anwaruddin 2016.)

Vallankäyttö mahdollistuu ihmisten haavoittuvuuden kautta. Pelko ja uhkakuvat saavat ihmisryhmät ja kansakunnat alistumaan vallanpitäjien otteisiin. Kirjailijoilla, kirjallisuudentutkijoilla sekä kirjallisuuden opettajilla on mahdollisuus tuoda tällaisia epäkohtia näkyviksi, ja se on usein ensimmäinen askel väkivallan vastaiseen muutokseen. Anwaruddin (2016) pitää kriittisen kirjallisuuden lukemista ja sen kehittämistä tärkeänä osana yhteiskunnan hyvinvointia. Kriittinen lukeminen ohjaa tarkastelemaan, millaiset arvot ja intressit ohjaavat yhteiskuntaa, mitä teksti pyrkii kertomaan ja kenen näkökulmasta, millaiset asetelmat ovat, keiden äänet ja tavoitteet ovat mukana, mikä on näkyvää ja mitä esitetään vaiennettuna. Pohjimmiltaan kyse on kirjallisuuden affektiivisuudesta.

4 Subtekstien määrittämät henkilöhahmot

Synninkantajien henkilöhahmotutkimus kytkeytyy henkilöhahmojen toimijuuteen vanhoillislestadiolaisessa kontekstissa. Elina Vuolan (2010, 173) mukaan uskonnon eri tasojen kriittinen tarkastelu ottaa huomioon uskontojen patriarkaalisuuden ja kiinnittää huomiota toimijoihin uskonnon sisällä. Toimijuuden kautta voidaan tarkastella syntyneitä merkityksiä, käytänteitä ja vallankäyttöä, joten uskonyhteisön ja yksilöiden välisiä valtasuhteita on mahdollista tarkastella moninaisempina. Toimijuus osoittaa omaksuttujen tapojen sitkeyden, kuten sukupolvelta toiselle siirtyvät mallit, mutta jättää mahdollisuuden myös muutokselle. (Kupari & Tuomaala 2015, 172.) Tällaista vanhoillislestadiolaisuudessa käynnissä olevaa muutosta kutsutaan murrosvaiheeksi.

Kuparin & Tuomaalan (emt., 179–181) esittämän toimijuuden näkökulman kautta on mahdollista tarkastella, miten vanhoillislestadiolainen uskonto vaikuttaa *Synninkantajien* henkilöhahmojen elämässä ja miten kyseinen uskonto rakentaa ihmisyyttä. Toimijuuden kautta havainnoin myös henkilöhahmojen sosiaalista toimintaa, joka paljastaa instituutioiden, diskurssien ja valtasuhteiden rakentumista (ks. emt., 182).

Toimijuus ilmenee romaanissa intertekstuaalisten ainesten välityksellä, ja tarkastelen, kuinka intertekstuaalisuus määrittää henkilöhahmoja. Tuon analyysissä esiin niitä affektiivisia funktioita, joita intertekstuaaliset viittaukset *Synninkantajissa* saavat aikaan. Romaanin henkilöhahmotutkimus kiinnittyy siten vahvasti vanhoillislestadiolaisuuden kipukohtia esittävään teemaan. Tässä luvussa esittelen ensin kunkin henkilöhahmon merkitystä tarinalle ja avaan romaanihenkilön nimen intertekstuaalisia kytköksiä, koska nimet vahvistavat henkilöhahmojen määrittelyä. Seuraavaksi tarkastelen romaanin henkilöhahmoja karakterisoivia subtekstejä, ja samalla subtekstit luovat affektiivisuutta tarinan kerrontaan.

4.1 Taisto

Aloitin tutkimusmatkani Taiston henkilöhahmosta, koska romaanin tarina alkaa Taiston sairausvuoteelta. Taisto ei ole kuitenkaan romaanin päähenkilö vaan yksi romaanin neljästä sivuhenkilöstä. Taiston henkilöhahmon tehtävänä on avata vanhoillislestadiolaisten pitämien hoitokokousten vaikutuksia sekä yksilötasolla että sukupolvelta toiselle siirtyvänä taakkana. Taisto ajautuu romaanissa syvälle uskonyhteisön aatteisiin, ja lopulta hänen oma harkintakykynsä pettää. Taisto julistaa ja saarnaa oikeasta uskosta ja katkaisee välinsä niihin

sukulaisiin, jotka eivät noudata rauhanyhdistyksen kokouksissa annettuja määräyksiä. Hoitokokousaallon kaaduttua, lähinnä julkisuuteen nousseiden epäkohtien ja ihmisille tuotettujen julmuuksien vuoksi, Taisto leimataankin syylliseksi. Taisto erakoituu ja lakkaa lopulta puhumasta, kunnes avautuu sairausvuoteellaan pojanpojalleen Aleksille.

4.1.1 Taisto nimenä: aatteen soturi

Taisto tarkoittaa taistelua, ja tätä muotoa on käytetty usein runokielessä. Taisto-nimi on peräisin sota-ajalta, todennäköisesti itsenäisyystaistelun alkuajoilta. Nimen toiset juuret ulottuvat työväenliikkeen varhaisvuosiin 1900-luvun alkuun. (Lempiäinen 2004, 484.) *Kansainvälinen* eli työväenliikkeen yhteinen laulu, ”Tää on viimeinen taisto! Rintamaamme yhtykää”, viittaa työväenluokan oikeuksien taistoon, kuten romaanissa Taiston oikean uskon puolesta taisteluun. *Elämää juoksuhaidoissa* -laulu sisältää puolestaan sanat ”taistoihin tiemme kun toi”, jotka viittaavat sotimiseen ja romaanissa Taiston henkilökohtaiseen uskonsotaan. Laulun sanojen kautta Taiston henkilöhahmo saa myös romantiikan aikakaudelle tyypillisen, isänmaalleen omistautuneen miehen vertauksen.

Synninkantajissa Taiston henkilöhahmo näyttäytyy vahvana taistelijana, joka vilpittömästi uskoo toimivansa oikein niin itsensä kuin läheistensäkin suhteen. Romaanissa Taisto tarkoittaa kirjaimellisesti taistelua, uskontaistoa, jota Taisto käy vääräoppisia vastaan. Toisaalta Taisto-nimi viittaa romaanissa myös murheelliseen loppuun, jossa traagiset tapahtumat johtavat Taiston henkilökohtaiseen selviytymistaistoon.

4.1.2 Kiihkeä uskonmies

Taiston henkilöhahmoa rakentavat runsaat sitaatit, ja subtekstinä toimii useimmiten *Raamattu*. Taisto on syvästi uskovainen ja luottaa järkähtämättä vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen näkemyksiin oikeasta uskosta. Herätysliikkeen toiminnassa otettiin 1970-luvulla laajalti käyttöön niin sanotut hoitokokoukset, joiden tarkoitus oli suitsia epäuskoisuutta ja vääräoppisuutta liikkeen sisällä. Hoitokokouksia tutkinut Aini Linjakumpu (2012, 10) on määritellyt niiden olevan pakotettuja ja nöyryyttäviä yhteisöllisiä tilanteita, joiden tarkoitus on vaikuttaa ihmisen elämään asettamalla sille uskonnolliset raamit. Taisto ajattelee kuitenkin olevansa seurapuhujana oikealla asialla ja vertaakin itseään Jeesuksen opetuslapsiin:

Niin kuin Pietari minä keinun aalloilla ja pyydän suurta saalista, niin Jaakob ja Johannes minä rukoilen lempeitä tuulia, ja niin kuin Markus minä kirjoitan ja puhun rauhasta, joka

Pyhän Hengen mukana laskeutuu levottomien kalastajien päälle ja muuttaa kiivauden viisaudeksi ja epävarmuuden johtamistaidoksi. (SK, 23.)

Taisto saa voimaa *Raamatun* tarinoista ja sisäistää itsensä kokemaan samankaltaisia asioita, kuin opetuslapset tai muut *Raamatussa* mainitut henkilöt kokevat. Taisto tuntee toisinaan itsensä kiivaaksi ja epävarmaksikin saarnamieheksi lestadiolaisessa yhteisössä. Hän luottaa kuitenkin saavansa Pyhän Hengen avulla voimaa ja kykyä vaativaan tehtäväänsä eräänlaisena uskonpuhdistajana.

Taisto pyrkii rakentamaan ehjää uskonyhteisöä, mutta on kuitenkin suvaitsematon niitä ihmisiä kohtaan, jotka eivät noudata vanhoillislestadiolaista uskonkäsitystä. Herätysliikkeen mukaan uskovaisten tulisi valvoa sekä omaa että toisten uskonelämää. Pohjimmiltaan tämä on tarkoittanut taistelua sielunvihollista vastaan. (Nykänen 2013, 142–143.) Synti ja synnintunto voidaan nähdä myös yhteisöllisen vallan ja kontrollin välineinä, jolloin ihminen saadaan sisäistämään oma syntisyytensä sekä tarkkailemaan myös toisten käytöstä (Valkonen 2013, 227; Pirttimaa 2013, 70).

Ehdoton ja mielipiteissään jyrkkä Taisto viihtyy luonnossa ja suojelee sitä parhaansa mukaan. Hän hyväksyy luonnon eliöiden erilaisuuden, muttei suvaitse erilaisuutta ihmisten uskonkäsityksissä. Taisto puhelee muurahaiselle ja samaistuu sen työntekoon:

Muurahaiselle minä puhun, hänelle jonka kanssa on yhteinen ymmärrys ja matka, hiljaa, jottei kukaan muu kuule. Kuiskin kuusijalkaiselle työmiehelle, joka kuulee minut mutta ei jouda pysähtymään, joka kantaa selässään suurta hirttä, keltaiseksi kuivunutta männynneulasta, hartiavoimin kaukaa kuin Golgatan tien ristiä, mutta joka ei väsy.” (SK, 51)

Golgata-vertaus liittyy Jeesukseen ja ristinkuolemaan. Samalla se kuvaa Taiston kokemaa ihmisten harhaoppisuuden ja syntien painolastia. Hänen on omasta mielestään jaksettava kantaa vastuu ympärillään olevien ihmisten uskonasioista. Taiston ajatuksia kuvataan myös *Raamatun* (*Sananlaskut 27*) kautta, sillä raskainta Taistosta on ihmisen typeryyden tuottama harmi: ” Raskas on kivi ja painava hiekka, mutta molempia raskaampi hullun suuttumus. Kiukku on julma, viha niin kuin tulva; mutta kuka voi kestää luulevaisuutta? Kylläinen polkee hunajaakin, nälkäiselle on kaikki karvaskin makeata.” (SK, 83.) Taistolle uskonrajat ovat selkeät, eikä hän kykene ymmärtämään niitä ihmisiä, joille rajat näyttäytyvät liian jyrkkinä tai ristiriitaisina. Muurahaisen ahkeruus kuvastaa Taiston ahkeruutta työmiehenä ja ennen kaikkea loputtoman sitkeänä uskonmiehenä.

Suhde Aaroniin, pojanpoikaan, on Taistolle erityisen tärkeä. Taisto saarnaa *Raamatun* sanaa (*Ensimmäinen Mooseksen kirja* luku 7) seuroissa: ”Niin hukutettiin kaikki ne, kuin maan päällä olivat, ihmisistä niin karjaan asti, ja matoihin ja taivaan lintuihin asti, kaikki hukutettiin maan päältä, ainoastaan Noa jäi, ja ne jotka hänen kanssansa olivat arkissa.” (SK, 45.) Subteksti kuvastaa Taiston Aaronille jakamaa uskon käsitystä siitä, että mitään pahaa ei tapahdu, kun uskoo oikein. Toisaalta subteksti viittaa romaanin murheelliseen loppuun, eli Aaron lapsenuskoisena uskoo jokeen hukkuessaan pelastuvansa rakentamaansa Arkkiin, kuten Noa. Taisto toimii Aaronille roolimallina, ja heidän läheinen suhteensa mahdollistaa uskonoppien jatkuvan syötteen Taistolta Aaronille kaikissa arjen toiminnoissa. Taisto valmistaa Aaronia myös lopullisen pelastuksen kohtaamiseen *Raamatun* (*Matteuksen evankeliumi* 24:42) sanoin: ”Valvokaat siis; sillä ette tiedä, millä hetkellä teidän Herranne on tuleva.” Taistolla on itsellään valmiustila Jeesuksen toiseen tulemiseen, ja hän pitää huolta siitä, että sama synnitön valmiustila on papan pojalla, Aaronilla. Syntien anteeksisaaminen paikantuu vanhoillislestadiolaisuudessa uskonyhteisön sisälle ja sulkee ulkopuolelle ne, jotka eivät kuulu yhteisöön (Nykänen 2013, 140).

Taiston mielestä oma halu on irrotettava Jumalan tahdosta, ja hän vaatii sitä myös muilta. Taisto käsittää olevansa uskonyhteisön erityistehtävissä: esikuvana ja oppaana. Tähän tehtävään hän rukoilee itselleen voimaa Jumalalta *Raamatun* (*Psalmi* 71) sanoin: ”Ole minulle kallio, jolla saan asua ja jonne saan aina mennä, sinä, joka olet säätänyt minulle pelastuksen.” (SK, 113.) Taisto kiipeää konkreettisesti kallion päälle istumaan, ja kiven pinnan aiheuttamat ihopainauumat todistavat Taistolle lujuuutta, voimaa ja pysyvyyttä. Taisto ajattelee *Raamattua* ja kokee omakohtaisesti Jeesuksen sanat (*Matteus* 7:25) viisaasta miehestä: ”Ja rankkasade lankesi, ja virrat tulvivat, ja tuulet puhalsivat ja syöksyivät sitä huonetta vastaan, mutta se ei sortunut, sillä se oli kalliolle perustettu.” (SK, 113.) Taiston mielestä *Raamatun* tulkinta on mennyt osittain hakoteille, koska nykyajan oppineet pehmentävät sen sanomaa. Taisto kokee *Raamatun* tekstien ehdottomuuden julistamisen tärkeänä, eikä vaikeilta tuntuvia osia saa tulkita itselleen sopiviksi. Jumalan sana on otettava toisissaan, vaikka se tuntuisi haastavalta ja vaikka joutuisi luopumaan jostain.

Romaanissa eheän jumalasuhteen tavoittelu aiheuttaa osaltaan *Raamatun* sanan tulkitsemisen patriarkaalisen herätysliikkeen näkökulmasta. Frye (1983, 107) muistuttaakin, että *Raamattu* on kokonaisuudessaan varsin patriarkaalinen teos, koska se koostuu miesten kirjoittamista teksteistä ja Jumala esitetään miehenä. *Raamatun* mukaan ensimmäinen nainen on tehty

miehen kylkiluusta, ja että juuri naisella on keskeinen rooli syntiinlankeemuksessa. Tämä asetelma näkyy romaanin esittämässä vanhoillislestadiolaisuudessa, jossa miehet ovat yhteisön johtoasemassa ja naisten paikka on tarkoin rajattu ja määritelty.

Taiston mielestä maanpäällinen elämä edellyttää uskovalta itsehillintää ja kärsivällisyyttä, koska taivaassa odottaa ilo ja ylistys *Ilmestyskirjan* 21:2 sanoin: ”Ja minä Johannes näin pyhän kaupungin, uuden Jerusalemin, astuvan alas taivaasta, Jumalalta valmistetun, niin kuin morsiamen kaunistetun hänen miehellensä.” (SK, 114.) Kyseinen *Raamatun* kohta kuvastaa Taiston uskoa siihen, että Jeesus tulee pian maan päälle. Tähän liittyy myös ajatus siitä, että ainoastaan oikein uskovat, lestadiolaiset, pelastuvat. Valkama (2018, 238) tulkitsee kyseistä *Ilmestyskirjan* kohtaa siten, että Jerusalem on pyhä kaupunki vastakohtana Babylonille, joka edustaa maallisia kiusauksia. Kaunis morsian kuvaa niitä onnellisia, jotka pääsevät taivasten valtakuntaan. Tällaisena seurakuntana Taisto kokee vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen.

Taiston suhde luontoon on syvä ja harras: ”Turhaan ei Raamatussa kerrota Eedenin paratiisista. Sitä olen päässyt tuntemaan palasen jo etukäteen puutarhassani, ja sen vehreään suojaan minä ikävöin.” (SK, 156.) Taisto näkee luonnossa, eläimissä ja kasveissa, yhteyden Jumalaan, *Raamatun* Eedenin puutarhaan ja ikuiseen onneen. Taiston hengellisen aatteen syvyyttä kuvaa *Psalmi* 42:2: ”Niin kuin peura himoitsee tuoretta vettä, niin minun sieluni himoitsee sinua, Jumala.” (SK, 159.) Taisto on niin syvällä uskossaan, että on valmis tekemään mitä tahansa vanhoillislestadiolaisen yhteisön käytäntöön laittamia epäuskoisten kitkemiseen vaadittavia toimia. Suhde Jumalaan syntyy uskonyhteisön kautta. Se on Taistolle kaikki kaikessa, ja sen eteen täytyy tarvittaessa käydä uskontaistoa.

Lehtimajassaan, syreeniseinien välissä, Taisto miettii *Raamattua* ja *Vanhan testamentin* juutalaisten lehtimajajuhlaa, jota vietettiin kiitoksena korjatusta sadosta. Taisto kokee olevansa osana raamatullista lehtimajajuhlaa ja pääsevänsä vielä joskus taivaalliseen puutarhaan. Tätä kuvaa *Paavalin toinen kirje korinttolaisille*: ”Kun maallinen maja kuolemassa puretaan, odottaa taivaassa iankaikkinen lehtimaja, joka ei kuihdu.” (SK, 197.) Taisto rukoilee lehtimajassaan voimaa kantaakseen Jumalan ja herätysliikkeen antaman vastuun. Hänen mielestään ihmiset ovat kärsimättömiä ja ”hakeutuvat helppojen lihapatojen” ääreen: ”Kuitenkin itse Taivaan Jumala jakaa heille mannaa ja viiriäisiä.” (SK, 198.) *Raamatun Toisessa Mooseksen kirjassa* kerrotaan, kuinka viiriäisiä lensi taivaan täydeltä ja taivaasta satoi ruokaa Egyptistä pakoon lähteneille israelilaisille. Taisto toivoo, että ihmiset tulisivat järkiinsä ja luottaisivat siihen hyvään, mitä Jumala tarjoaa. Silloin kun hengellisen ohjaajan tehtävä

tuntuu raskaalta, Taisto hakee voimaa *Raamatusta* (*Ilmestyskirja* 14:15): ”Sivalla sirpilläs ja leikkaa; sillä sinulle tuli hetki leikatakses, ja elo on maan päällä kuivaksi tullut.” (SK, 198.) Tätä kohtaa voi tulkita viimeisen tuomion asetelmaksi: Jumala kerää talteen uskovat ja Jumalaa vastustavat ihmiset tuomitaan (Valkama 2018, 175). Tekstistä löytyy lisäksi vahvistus, että uskonyhteisön hyväksi on jaksettava sielunparannustyötä, vaikkei se olisikaan aina mukavaa. Tällä viitataan siihen, kun Taisto joutuu herätysliikkeen nimissä tuomitsemaan sukulaisensa harhaoppiseksi. Auroora Taisto pitää epäuskoisena, koska tämä on rakastunut vanhoillislestadiolaiseen herätysliikkeeseen kuulumattomaan mieheen ja on mahdollisesti avioliiton ulkopuolisessa seksuaalisessa suhteessa sekä käyttää ehkäisyä. Taistolla on epäily myös siitä, että Auroora kuuntelee rock-musiikkia. Aliisaa Taisto nuhtelee sen vuoksi, että kokee Aliisan olevan suvaitsevaisuudessaan maallistunut ja hyväksyvän ystävikseen kaikki ihmiset. Taiston harmiksi Aliisa osallistuu myös evankelisluterilaisten vetämiin harrastuspiireihin.

Taisto alkaa kokea, ettei kukaan ymmärrä hänen taakkansa ”uskonpuhdistajana”. Taisto ajattelee, että helppohan hänenkin olisi eellä, jos menisi mielihalut edellä. Jumalan tehtävää suorittaessaan Taisto kokee yhä lisääntyvää voimien puutetta. *Luukkaan evankeliumissa* 22:42 sanotaan: ”Älköön tapahtuko minun tahtoni vaan sinun.” (SK, 230.) Subteksti kuvastaa, kuinka Taisto kaikesta väsymyksestään huolimatta pitää Jumalan tahtoa ehdottomana. Kyseisessä *Raamatun* kohdassa Jeesus toteaa viimeisellä ehtoollisella, että hän on alistuva siihen, mikä on Jumalan tahto. Taisto kokee, että myös hänen on luotettava Jumalan tahtoon ja että se toteutuu ainoastaan vanhoillislestadiolaisen uskonkäsityksen kautta.

Kuten jo totesin, Taisto julistaa romaanissa oikeaoppisuutta erityisesti Aliisalle ja tämän tyttärelle Aurooralle. Taiston käyntejä Aurooran luona kuvataan romaanissa useaan otteeseen. Taisto asettaa sanansa aina vedoten *Raamatun* otteisiin, jotka hän poimii tarkoituksensa mukaisesti. Taisto julistaa *2. Korinttolaiskirjeen* 6:14 sanoin Aurooralle: ”Älkää vetäkö ijestä epäuskoisten kanssa, sillä mitä oikeuden on vääryyden kanssa tekemistä eli mitä osallisuutta on valkeudella pimeyden kanssa.” (SK, 98.) Sanat satuttavat Aurooraa, koska hän ei voi ymmärtää, miksi kahden ihmisen välinen rakkaus, kaikkein ihanin tunne, voisi olla syntiä. Taisto vaikuttaa kiihkeällä oikeaoppisuuden julistuksellaan Aurooran henkiseen hyvinvointiin. Taisto uskoo vakaasti, että Auroora on joutunut sielunvihollisen ansaan ja julistaa hänet hengellisesti kuolleeksi. Taisto varoittaa Aurooraa siitä, kuinka Jumala tuomitsee salavuoteiset ja huorintekijät ja vetoaa taas *Raamatun* (*Markuksen evankeliumi* 10:14; *Luukkaan*

evankeliumi 18:16) sanaan: ”Sallikaa lasten tulla minun tyköni.” (SK, 99.) Korostaakseen sanomaansa Taisto vetoaa siihen, kuinka Jeesuskin erityisesti rakasti lapsia, ja sitoo Jeesuksen sanat vanhoillislestadiolaisten käsitykseen ehkäisykiellosta. Tehostaakseen Aurooran nuhtelemista ja saadakseen Aurooran ymmärtämään tilanteen vakavuuden Taisto toteaa vielä *Raamatusta (Matteuksen evankeliumi 18:7)* Jeesuksen sanoin: ”Voi maailmaa pahennuksen tähden.” (SK, 99.) Taisto toteuttaa romaanissa Aurooran uskonnolliseen ruotuun saattamista yhä painavammin ja koskettavammin sanoin, koska Taisto uskoo vilpittömästi olevansa oikeassa ja ahdistuu siitä, etteivät edes sukulaiset tajua joutuvansa sielulliseen kadotukseen.

Romaanin edetessä Taisto alkaa kuitenkin vähitellen pohtia herätysliikkeen hoitokokousten järkevyyttä. Hän näkee itsensä roolin yhä enemmän ikävänä erottamiskirjeiden allekirjoittajana, koska ilmiantajat kiertävät vastuuta ja juovat seuroissa tyytyväisinä kahvia. Taiston side Jumalan sanaan on kuitenkin niin vahva, että se kieltää hänen omat ajatuksensa sekä herätysliikkeen toimien kyseenalaistamisen. Tuskissaan Taisto rukoilee voimaa ja lupaa Jumalalle *Jesajan 54:10* sanoin: ”Vaikka vuoret järkkäisivät ja kukkulat horjuisivat.” (SK, 273.) Teksti jatkuu *Raamatusta*: ”[--] minun rakkauteni sinuun ei järky eikä minun rauhanliittoni horju, sanoo Herra, sinun armahtajasi.” Taisto vakuuttaa, että hän ei väsy puolustamaan oikeaa uskoa eikä sorru harhaoppisuuteen.

Lopulta Taisto joutuu allekirjoittamaan herätysliikkeen erokirjeen sukulaiselleen Aliisalle. Pojanpoika Aaron on tästä kovasti murheissaan. Taisto luottaa kuitenkin, että uskon kautta hän selviää, ja lohdutukseksi sekä uskon vahvistukseksi veisaa tuttuja *Siionin virsiä* yhdessä Aaronin kanssa. *Siionin virret* ovat lestadiolaisten laulamia uskonnollisia lauluja ja todistavat heidän mielestään lestadiolaisten oikeauskoisuutta. Yhteinen laulutuoquio päättyy Golgatan teemaan, jossa viitataan Jeesuksen ristinkuolemaan ja ennakoidaan romaanissa myöhemmin tapahtuvaa tragediaa. Tämä peilaa toistamiseen sitä, miten romaanin lestadiolaiset elävät kuolemaa odottaen eräänlaisessa valmiustilassa.

Romaanin loppuosassa Taisto vaistoaa, että Aaronille tapahtuu jotain pahaa ja kuulee Jeesuksen ääntä:

Totisesti – tänä – yönä, Jeesus kuiskaa ja on poissa [--] huudan apua, mutta Jeesus ei kuule, yksikään ihminen ei kuule, Jumala ei kuule, maa on autio ja tyhjä. Kyyhkysen ääni on pojan, jota kannoin pimeässä talvisessa metsässä. Pojan jonka minä olin saanut suunniltaan surusta. Pojan joka on viaton kuin karitsa. (SK, 351.)

Edeltävässä tekstinäytteessä viitataan *Psalmiin* 116, jonka nimi on ”Pelastetun kiitosuhri”. Romaanissa kuvataan, kuinka Taisto huutaa avukseen Jumalaa ja joutuu uhraamaan Aaronin kuin viattoman karitsan. Taisto yrittää huutaa joelle menneelle Aaronille, että virta on vaarallinen, mutta liian myöhään.

Taiston henkilöahmoa määrittäviä intertekstuaalisia aineksia ovat analyysin perusteella subtekstit *Raamatusta*, virret, hengelliset laulut ja lisäksi *Raamatun* henkilöt ja paikat. Nämä voimakkaasti uskonnolliset ainekset syventävät lukijan lukukokemusta ja tarjoavat toistuvia, voimakkaita syötteitä Taiston uskonkäsityksestä, joka ohjailee koko elämää ja on aina läsnä. *Raamatun* subtekstit ovat paikoin hyvin emotionaalisia ja paikoin taas käskeviä ja määrääviä. Huudahdukset, käskyt ja kiellot lisäävät subtekstien affektiivisuutta (Seutu 2016, 154).

Intertekstuaalisten ainesten affektiivisuuden kautta voi havaita, ettei Taisto ole paha ihminen, vaikka hän saa aikaan mielipahaa ja tekee vääryyksiä. Taiston teot selittyvät vilpittömästi uskovan, Jumalan armoon pyrkivän miehen sankariteoiksi, mutta todellisuudessa Taisto onkin antisankari, joka on satuttanut lähimmäisiään. Taisto löytää *Raamatusta* sanoja ja ilmauksia, joita hän tulkitsee omalla tavallaan ymmärtämättä suurempia kokonaisuuksia. Lisäksi Taisto uskoo, että vanhoillislestadiolainen herätysliike välittää ainoan oikean totuuden Jumalasta ja pelastuksesta. Tässä uskonkäsityksessä Taisto ryhtyy pelastamaan muita oikealle tielle eikä kykene arvioimaan omien tekojensa järkevyyttä. Taiston nöyrin kuuntelija on Aaron, joka manipuloituu isoisänsä seurassa elämään *Raamatun* tarinoissa ja kuvittelee olevansa Mooseslapsi. Taisto toimii kiihkeänä saarnamiehenä, kunnes Aaron hukkuu keväällä jäiden lähdön aikaan.

Taiston toiminta on sitoutunut Arto Jokisen (2003, 10–19) esittämiin diskursseihin. Taisto asettuu uskonyhteisön tarjoamiin diskurssien puhepaikkoihin, eli hän saa itselleen subjektiposition, jota voidaan kutsua myös subjektiasemaksi. Näin Taisto eli subjekti konstruoituu diskurssin tarjoamista ehtojen kautta, eli yksittäisen miehen maskuliinisuus toteutuu diskursiivisen subjektiposition rajaamana ja tuottamana. Vanhoillislestadiolainen yhteisö toimii romaanissa maskuliinisuuden rakentajana. Hegemoninen maskuliinisuus selittyy suurelta osin yhteiskunnallisista ja kulttuurisista tekijöistä. Väkivallan potentiaali on siten rakennettu ja sitä pystytään ohjailemaan kulttuurisesti ja sosiaalisesti.

Taisto on joukkuetaistelija, joka toimii aatteen puolesta henkeen ja vereen saakka. Tässä mielessä Taisto määrittyy nimensä mukaiseksi armeijan sotilaan kaltaiseksi toimijaksi.

Romaanin esittämä uskonyhteisön toiminta on verrattavissa Arto Jokisen (2000, 163–166) esittämään armeijan toimintaan. Yhteenkuuluvuuden tunne määrittää armeijan ryhmää, ja ryhmähenkeä kohotetaan tilaisuuksilla, joissa toimitaan yhdessä. Lopulta armeijassa on alistuttava kuriin ja kyettävä kurinalaisenakin tekemään itsenäisiä päätöksiä. Kuria itsessään on ylläpidettävä taukoamatta, ja kurin valvonta saattaa muuttua mielivallaksi, kun hierarkiassa pääsee nousemaan nousemaan ylöspäin ja saa lisää valta-asemaa.

Synninkantajissa Taiston henkilöhahmo ilmentää tällaista hegemonista maskuliinisuutta, koska Taisto toimii ensin vanhoillislestadiolaisten saarnamiehenä ja asemansa kohotessa suorittaa jo sielunhoidollisia kotikäyntejä eli nuhtelevia kutsuja saapua hoitokokouksiin. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että nuhdeltavan on tultava julkirippiin tai hänet erotetaan yhteisöstä. Taisto mieltää romaanissa itselleen kuuluviksi oikeuksiksi samankaltaiset vastuun, suunnittelun ja älyllisen toiminnan suoritukset, joita Jokinen (2003, 164) kuvaa armeijan johtajan erityispiirteiksi. Taisto on kehittynyt vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen sotilaaksi ja edennyt eräänlaiseen rykmentinjohtajan asemaan.

Jokinen (2000, 163–166) toteaa sotilaallisen diskurssin yhdistävän maskuliinisuuteen myös naisten aliarvioimista, mikä näyttäytyy romaanissa miesjohtoisen lestadiolaisyhteisön kautta. Taisto kohdentaa kurinpitotoimensa ja julistuksensa erityisesti naisiin, Aliisaan ja Aurooraan. Tämä kuvaa paitsi Taiston myös koko vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen patriarkaalista asennetta naisiin. Sekä *Taivaslaulu* että *Synninkantajat* esittävät herätysliikkeen sisällä tapahtuvaa naisten vähäpätöistämistä ja alistamista. Taisto pitää itsestään selvänä, että hänellä on oikeus ja velvollisuus laittaa naisväki järjestykseen: kunnioittamaan herätysliikkeen määräyksiä ja alistumaan samalla miesvallan alle.

Taiston henkilöhahmossa ilmenee myös maskuliiniseksi piirteeksi luokitettava sankarillisuus. *Suomen kielen perussanakirja* (1996, 25) määrittelee sankarin muun muassa urotöiden ja rohkeuden perusteiden. Taisto arvottaa itsensä sankariksi, koska hän noudattaa vanhoillislestadiolaista uskonkäsitystä piittaamatta joidenkin ihmisten reaktioista ja pysyy ainoastaan siinä totuudessa, jonka kokee yhteisön kautta oikeaksi. Arto Jokinen (2019, 44) toteaa, että sankaritarina kehittyy usein yhteisön ihanteiden mukaisesti, ja tarinaan samaistumalla yksilö voi kokea saavuttavansa jotain suurta. Taisto on myös uhrautuva sankari, koska hän on valmis luopumaan itse maallisista houkutuksista eikä ainoastaan vaadi muita toimimaan herätysliikkeen sääntöjen mukaisesti.

4.2 Aliisa

Aliisa on Aleksin äidin, Raakelin, äiti. Aliisan henkilöahmo edustaa romaanissa iäkstä vanhoillislestadiolaisnaista, jolla on arkijärkinen suhde uskonnon, arjen ja henkilökohtaisen elämän kanssa. Aliisa on niin sanotusti uskossa, mutta hänen jumalakäsityksensä perustuu romaanin kuvauksen kautta enemmän evankelisluterilaiseen kristinuskoon kuin vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen käsityksiin oikeaoppisuudesta.

Edellä mainitut uskonkysymykset voisivat selittää ulkopuolisen kertojan fokalisointia. Romaanin henkilöahmoista Aliisa selviytyy parhaiten herätysliikkeen aiheuttamista paineista, koska Aliisalla on sisäinen rauha oman uskonkäsityksensä oikeellisuudesta. Kerrontatapa korostaa myös Aliisan tasapainoa, koska Aliisalle ei anneta mahdollisuutta tunteilla minäkertojan muodossa. Aliisaa ei myöskään päästetä kerronnan kautta yhtä lähelle lukijaa kuin muut henkilöahmot minäkertojan muodossa pääsevät.

Intertekstuaaliset ainekset vaikuttavat Aliisan henkilöahmoon myös Taiston kautta, koska tämä käyttää *Raamatun* tekstejä vastavaikutuksena Aliisan maalaisjärkiselle ja suvaitsevalle uskolle. Suoraan Aliisaa kuvaavat subtekstit ovat lempeitä ja armollisia. Ne heijastelevat Aliisan henkilöahmon ymmärtävää luonnetta äitinä ja isoäitinä. Aliisa yrittää myös sovittaa ihmisten välisiä suhteita ja uskonkysymysten ristiriitoja.

4.2.1 Aliisa nimenä: kallis, mutta väärin ymmärretty

Aliisa-nimi viittaa Suomen ortodoksisen kalenterin mukaan sanaan kallis. Yhteyttä voidaan kuitenkin kritisoida äänneasun samuuden vuoksi keinotekoisena, koska kallis-sanana (kallis, allis, aliisa) äänneasu yhdistää sen Aliisa-sanana. (Lempiäinen 2004, 48.) Kallis yhdistyy kuitenkin *Synninkantajat*-romaanin, jossa Aliisa-mummi on merkitykseltään erityisen kallis tyttären pojalle Aaronille.

Aliisa-nimen voi yhdistää kuvaamaan suomalaisen, ahkeran ja rehellisen naisen mallia, jota esittää esimerkiksi *Aliisa*-niminen suomalainen televisioelokuva vuodelta 1970. Elokuvasa Aliisan rooli kuvaa köyhää vanhusta, joka joutuu modernin aallon kaupunkiudistuksessa väärin perustein asunnottomaksi. (Kontkanen 2012; Pajukallio 2012.) Elokuvasa esitetty kuvaus vertaistuu *Synninkantajien* esittämään vääryyteen, jossa Aliisa joutuu kärsimään häneen kohdistuvista vanhoillislestadiolaisten asettamista jyrkkärajaisten sääntöjen seurauksista, ja hänet erotetaan uskonyhteisöstä.

4.2.2 Suvaitseva uskovainen

Kuten jo aiemmin totesin, Aliisan henkilökuva rakentuu romaanissa ulkopuolisen kertojan kautta. Lisäksi Aliisa määrittyy Taiston välityksellä myöhemmin esittelemissäni romaanin kohdissa. Aliisa on Aleksin ja Aaronin mummi eli heidän äitinsä äiti. Aliisa asuu yksin metsän reunassa, meren rannalla. Evankelisluterilainen kuororyhmä tarjoaa Aliisalle mukavaa yhteisöllistä vastapainoa varsin hiljaiseen kotielämään. Aliisan harrasta ja uskonnollista mieltä kuvastaa kuoroharjoitusten kohta, jossa Aliisa pohtii saksalaisen sävellyksen ”Jesus bleibet meine Freude” -sävellyksen merkityksiä (SK, 37). Sanoitus käsittelee Jumalan laupeutta ihmisiä kohtaan. Aliisa toivoo, että hän pääsee laulamaan kuorossa kyseisen sävellyksen, koska sillä on hänen henkilökohtaiselle jumalasuhteellensa suuri merkitys.

Romaanin vanhoillislestadiolaisten ajatus kitkeä kaikki nimeämänsä vääräoppisuuden piirteet uskonyhteisön jäsenten toiminnasta kohdistuu myös Aliisaan ja luterilaisen kirkon ylläpitämään kuoroharrastukseen. Päivämies-lehdessä ilmestyy kutsu Siionien yhteiseen sielunhoidolliseen neuvotteluun, jonne kaikkien vanhoillislestadiolaisten tulee mennä. (SK, 64.) Aliisa veisaa tilaisuudessa virren 301: ”Kirkasta, oi Kristus, meille / ristinuhri Golgatan” (SK, 65). Romaanissa kuvataan, kuinka tämäkin virsi on Aliisalle erityisen tärkeä. Tällä viitataan virren sanoittajan, Gustaf Skinnarin, kohtaloon. Skinnari on ollut harras merimies ja lestadiolaissaarnaaja, joka sanoitti elämänsä aikana useita Siionin hengellisiä lauluja. Skinnari syrjäytettiin lestadiolaisliikkeestä vuonna 1894, ja hän liittyi lestadiolaisiin uusherännäisiin, mutta palasi herätysliikkeen pariin ennen kuolemaansa. (Jämsä & Leinonen 2003.)

Synninkantajissa Aliisa kokee samankaltaisen väärinkohtelun ja sulkemisen yhteisöstä pois kuten Skinnari aikoinaan, eli tällä viitataan eräänlaiseen marttyyrikohtaloon. Aliisan kokemaa yhteisöllistä painetta kuvataan vielä lisäksi sitaatilla, jonka subteksti on *Raamatusta (Daniel 12:10)*: ”Monta puhdistetaan, kirkastetaan ja koetellaan, mutta jumalattomat pitävät jumalattoman menon, ja jumalattomat eivät näitä tottele, mutta ymmärtäväiset ottavat näistä vaarin.” Romaanin vanhoillislestadiolaiset alistuvat jumalanpelossa yhteisön asettamiin vaateisiin, mutta Aliisalla virtaa sisällään vakaa käsitys siitä, millainen usko pitää hänet kiinni Jumalassa. Sitä eivät muut voi määrittellä hänen puolestaan, eikä Aliisa myöskään usko, että Jumalan rakkaus estäisi laulamasta luterilaisessa kuorossa. Subtekstit kuvaavat, kuinka Aliisa havahtuu romaanissa jo ennakkoon aavistelemaan, miten herätysliikkeen puhdistusaate tulee vaikuttamaan ihmissuhteisiin. Aliisa uskoo omaan järkeensä, ja hänen uskonsa perustuu laajempaan näkemykseen Jumalan sallivuudesta. Lestadiolaisopin mukaisen saarnan sanat ”elämä on vain eteinen ja käytävä Jumalan häähuoneeseen, jossa ilo on täydellinen ja murhe

iäti pois” (SK, 97–98) luovat uskoa siihen, että rauha asuu lopulta Jumalan luona. Aliisa on harmissaan ihmisten välille syntyvästä epäsovusta, eikä hän koe E-kaupassa asiointia ja kuorossa käyntiä uskonnollisina kysymyksinä.

Taiston ja Aliisan kädenvääntöä uskonkysymyksistä käsitellään romaanissa useaan eri otteeseen. Aliisan henkilökuvan voi nähdä muotoutuvan myös Taiston lausumien *Raamatun* sitaattien kautta. Taisto yrittää vääntää Aliisalle todistusta siitä, kuinka tulisi elää, ja Aliisa argumentoi, kuinka hän tulkitsee asian eri tavalla. Taisto todistelee *Raamatun*, *Matteus* 6:23, subtekstissä Aliisalle, että ihminen tarvitsee ohjaajakseen Jumalaa: ”Vaan etsikää ensi Jumalan valtakuntaa ja hänen vanhurskauttansa, ja niin kaikki nämät teille annetaan.” (SK, 139.) Aliisa vastaa, ettei hänen ja Jumalan väliin tarvita ketään ihmistä portinvartijaksi, vaan hän kuuntelee Jumalaa ja puhuu Jumalalle suoraan itse.

Aliisa kokee romaanissa ihmisten erimielisten *Raamatun* tulkintojen johtuvan käännosten tulkintavirheistä (SK, 133). Tällä hän viittaa samalla Mikael Agricolaan, suomen kirjakielen kehittäjään, joka myös käänsi *Raamatun* tekstejä suomeksi. *Raamatun* eri aikaisten käännostenkin tiedetään yleisesti aiheuttavan tulkintavaikeuksia, ja teoksen alkuperäinen sanoma on toki voinut ajan saatossa paikoin muuntua. Aliisa kuvataan näin ollen suvaitsevaisesti ja ymmärtäväksi henkilöksi. Vaikka hän saa aiheettomia syytöksiä osakseen, kykenee hän pohtimaan uskonasioita rationaalisesti ja provosoitumatta.

Viimein Aliisan arkiset tekemiset ja harrastukset nostetaan jyrkästi esille vanhoillislestadiolaisten hoitokokouksessa, ja Aliisa erotetaan yhteisöstä. Aliisa vertaa itseään keskiajalla tapahtuneeseen Kopernikuksen ja Galilein tuomitsemiseen harhaoppisina. Aliisa ajattelee, että tuolloinkin *Raamatun* tulkittiin joustamattomasti, ja luultiin, että auringon on pakko kiertää maata, koska *Joosuan kirjassa* niin kerrotaan. (SK, 269.) Tuomio on ollut samankaltainen, auktoriteettiin perustuva tulkinta kuin minkä kohteeksi Aliisa katsoo itse joutuneensa. Aliisa arvelee, että ”[S]uurimmat idealistit ja hartaimmat uskovaiset saavat aikaan puhdistukset ja sodat. Muut ottavat rauhallisemmin ja sietävät erilaisuutta ja ymmärtävät, että yhteistyö toimii paremmin kuin pakko.” (SK, 297.) Kopernikus ja Galilei sekä avaruus muodostavat lisäksi intertekstuaalisen kytköksen Aliisan tyttöön, Aurooran henkilöhaamoon, koska tämä on kiinnostunut tähtitieteistä.

Aliisalla on lämmin suhde Aurooraan. Eräänä kesäisenä iltana Aliisa valmistelee saunailtaa itselleen ja Aurooralle, ja hän tekee vihdan monesta eri puusta parantaakseen niiden tehoa (SK, 148). Vihta-sanan Aliisa on ottanut käyttöön Agricolan *Raamatusta*, jossa häpeää peitettiin

syntiinlankeemuksen jälkeen. Saman tulkinnan voi nähdä Aatamin ja Eevan keskiaikaisessa seinämaalauksessa, jossa alastomuutta peitellään lehtiluudilla. (vrt. Lempiäinen 2002, 265.) Tilanteessa voi nähdä Aliisan suvaitsevan lähestymistavan Aurooran rakkauteen, joka kohdistuu vanhoillislestadiolaisiin kuulumattomaan mieheen. Aliisa ei halua syyllistää Aurooraa eikä pestä syntiä pois, mutta hän haluaa hyvittelä tuomitsevien puolesta ja puhdistaa kipeitä lemmen haavoja. Tätä todistaa Aliisan Aurooraa vihtoessa laulama sävellys: ”Neitsyt Maaria emonen, / rakas äiti armollinen, / muista sorretun surua, / huolellisen huokumia. [--] Hyvitä se hyljätylle, / minulle mitättömälle, / päästäjäksi tuiman tuskan.” (SK, 149–150.)

Aliisan romanttista puolta kuvataan lestadiolaisilta kielletyn musiikin kautta. Aliisa tanssi menneisyydessä miehensä kanssa ”Moskovan valojen” ja ”Syysunelmien” tahtiin. ”Moskovan valojen” sanoitus ”Sinut kerran löysin, ystäväin. Kuljit hetken yössä vierelläin. Silmäs mua katsoi niin. Kutsui lemmenhaaveisiin [--] Aamun tullen sinut kadotin” sekä ”Syysunelmien” sanoitus ”Ruusut kuihtui, siksi nyt varmaan Onnen haaveet kestäneet ei. Yksin mä kuljen muistojen tarhaan. Siellä syömmeni rauhan saa” käsittelevät eroa, mikä tarkoittaa *Synninkantajien* kontekstissa rakkauden ja intohimon menetystä parisuhteen sisällä. Molemmat Aliisan lempisävellykset sisältävät haikeutta ja menetystä. Ne kuvastavat sitä tunnetta, jossa nuoruuden rakkauden odotukset eivät kaikilta osin pääsekään täyttymään. Tällä viitataan jo *Taivaslaulussa* esille nousseeseen vanhoillislestadiolaisten parisuhdetta ja perhettä koskeviin kysymyksiin, erityisesti ehkäisykiellon jyrkkään noudattamiseen sekä toistuvien raskauksien vaikutuksiin naisen kehossa ja mielessä. Ruusun kuihtumista voi verrata elämän virran mukana kulkemiseen, jolloin tärkeät asiat voivat jäädä huomiotta. Ruususta huolehtimisen symboliikka tulee myöhemmin esiin myös Aleksia käsittelevässä luvussa.

Aurooran hyvinvointi huolestuttaa Aliisaa, koska tytär on joutunut uskonyhteisön silmätikuksi rakastuttuaan yhteisön ulkopuoliseen mieheen. Aliisa ymmärtää Aurooraa ja yrittää auttaa järjestämällä äiti-tytär kohtaamisen rantasaunalla luonnonrauhassa. Aliisalle tärkeitä, yhteisiä hetkiä romaanissa kuvataan *Raamatun, Psalmi 103*, sitaatilla: ”Kun tuuli käy yli hänen ylitsensä, ei häntä enää ole, eikä hänen asuinsijansa häntä enää tunne.” (SK, 317.) Subteksti sisältää laajemmin koko kyseisessä psalmissa ”Armollisen Jumalan ylistys” esiin tulevan ajatuksen Jumalan hyvyydestä. Tässä yhdistyy Aliisan henkilökuva ja luotto Jumalaan, vaikka hän ei voikaan luottaa enää täysin kaikkiin ihmisiin, jotka ovat ottaneet vallan Jumalan sanasta. *Psalmissa* kuvataan, että ”[H]erra tekee vanhurskauden ja hankkii oikeuden kaikille sorretuille”, johon Aliisan uskonkäsitys luottaa. *Psalmissa* todetaan vielä, että ”[I]hmisen elinpäivät ovat niin kuin ruoho”, mikä kuvaa Aliisan ajatuksia ihmisen hauraudesta, ja hän

pelkää, että Auroora on liian herkkä ja hauras kestämiään sydänsurujen ja ihmisten ahdasmielisyyden aiheuttamaa taakkaa.

Evakkomatka ja Karjalan kotiseutu nousevat pintaan Aliisan mielessä, koska hän kokee jälleen joutuvansa evakkoon. Tällä kertaa hänet eristetään pois uskonyhteisöstä. Aliisan tuntemuksia kuvataan sitaatilla ”Laps’ olen köyhän, kauniin Karjalan, / nyt vaikka vierahissa vaellan” (SK, 318.) Myös subtekstin sanat ”[E]n niitä vaihtais onneen maalliseen. Kun kaipaus saa mielen murheeseen, teen lauluun surullisen säveleen” kuvastavat Aliisan tunnetta hylkäämisen tuottamasta surusta. Aliisa on murheissaan Aurooran sekä itsensä puolesta. Subtekstin sanoissa piilee lisäksi ajatus Aliisan kokemasta uskon tärkeydestä, sillä vaikka hänen olonsa onkin väsynyt ja voimaton, tärkeintä on hänen henkilökohtainen uskonsa Jumalaan.

Vaikka Aliisa yleensä luottaa siihen, että asiat järjestyvät omalla painollaan, alkavat herätysliikkeen kohdistamat syytökset tuntua raskailta. Aliisa pohtii kevääntuloa verraten sitä Tuonen virrasta haravoituun Lemminkäiseen. (SK, 335.) Vertauksen subtekstinä on *Kalevala*, jossa Lemminkäisen äiti etsii poikaansa ja herättää hänet lopulta henkiin Ilmarisen takoman haravan avulla haravoimalla joesta poikansa palaset ja kokoamalla ne jälleen yhdeksi ehyeksi ihmiseksi. Aliisa pelkää, miten Auroora jaksaa ja selviää. Hän näkee jo itsensä haravoimassa tyttärensä palasia ja pelkää, ettei saa tätä enää ehyeksi ihmiseksi. Yhtä *Raamatun, Saarnaaja* 1:14, *kohtaa* Aliisa toistaa ulkomuististaan:

Mitä hyötyä on ihmiselle kaikesta vaivannäöstänsä, jolla hän vaivaa itseänsä auringon alla? Sukupolvi menee, ja sukupolvi tulee, mutta maa pysyy iäti. Ja aurinko nousee, ja aurinko laskee ja kiiruhtaa sille sijallensa, josta se jälleen nousee. Tuuli menee etelään ja kiertää pohjoiseen, kiertää yhä kiertämistään, ja samalle kierrollensa tuuli palajaa. Kaikki joet laskevat mereen, mutta meri ei siitänään täyty; samaan paikkaan, johon joet ovat laskeneet, ne aina edelleen laskevat. Kaikki tyynni itseänsä väsyttää, niin ettei kukaan sitä sanoa saata. Ei saa silmä kylläänsä näkemisestä eikä korva täyttänään kuulemisesta. Mitä on ollut, sitä vastakin on; ja mitä on tapahtunut, sitä vastakin tapahtuu. (SK, 335.)

Subteksti kuvaa, kuinka tavallisesti elämästä ja luonnon kauneudesta kiitollinen Aliisa alkaa vaipua synkkyyteen ja epätoivoon. Hän alkaa pelätä, ettei ihmisten ymmärtämättömyydellä ja julmuudella lopulta olekaan mahdollisuutta muuttua. Ihan niin kuin luonto toistaa kiertokulkuaan, myös ihminen toistaa omia virheitään.

Vierailu Aliisan tyttären Raakelin luona Aleksivauvaa katsomassa järkyttää Aliisaa. Raakel on hädissään äitinsä ja siskonsa tulosta, koska uskonyhteisö on tehnyt pesäeroa Aliisaan ja Aurooraan. Aliisan ymmärtää tilanteen ja lähtiessään lausuu Lars Levi Laestadiuksen sanoin:

Jääkää hyvästi, te vastasyntyneet, jotka makaatte ja parutte tämän maailman kylmällä laattialla. Nostakoon taivaallinen Vanhin teitä ylös tämän maailman kylmältä laattialta, peskөөn puhtaaksi elämän vedellä ja kääriköön puhtaaseen liinavaatteeseen ja painakoon teitä rintaansa vasten. Painakoon rintansa parkuvaisten suuhun, että heittäisivät parkumasta ja ilolla katselisivat synnyttäjäänsä.” (SK, 302.)

Subteksti peilautuu Aliisaan, joka kokee, että hän on äitinä synnyttänyt ja hoivannut Raakelia, mutta tämä on valmis hylkäämään hänet uskonyhteisön painostuksesta. Subtekstissä Vanhin merkitsee Jumalaa. Aliisa luottaa, että Jumala ei ole virheitä laskeva tuomari vaan lastaan hoivaava äiti.

Aliisan henkilöhaamon kuvauksessa merkittävinä affektiivisina vaikuttajina ovat *Raamatun* subtekstit. Henkilökuvaa rakentavat myös virret, hengelliset laulut ja tunnelmalliset sekä maallisempaa elämää ilmentävät romanttiset laulut. Intertekstuaalisina vaikuttajina ovat lisäksi paikkojen ja henkilöiden nimet sekä *Kalevala*. Subtekstien perusteella Aliisa muotoutuu uskovaksi, mutta hänen uskonsa on henkilökohtaista, koska hän ei koe tarpeelliseksi noudattaa uskonyhdistyksen kohtuuttomilta tuntuvia määräyksiä. *Raamattu* antaa subtekstinä syötteitä armosta, rakkaudesta ja hyväksynnästä, jotka Aliisa näkee uskon peruskivinä. Intertekstuaaliset ainekset tukevat käsitystä empaattisesta ja tunteikkaasta Aliisasta.

Aliisan henkilöhaamo tarjoaa romaanissa vastaparin Taistolle. Useissa *Raamatun* subteksteissä nousevat esille Taiston ja Aliisan ristiriitaiset tulkinnat uskosta. Taisto tulkitsee *Raamattua* jyrkästä ja ehdottomasta näkökulmasta, kun taas Aliisan käsitys uskosta on hyväksyvää ja rakastavaa. Aliisa on lisäksi rohkea, koska hän uskaltaa ilmaista omia mielipiteitään varsin patriarkaalisisessa yhteisössä tiedostaen, että joutuu sanojensa takia vaikeuksiin.

Lestadiolaisuuden keskeinen ajatus liikkeen muodostamasta Jumalan valtakunnasta rajaa yhteisöön kuulumattomat ihmiset pelastuskäsityksen ulkopuolelle. Naisen elämä ja asema määräytyy herätysliikkeen normatiivisen ja patriarkaalisen vallan kautta. Naisen tulisi vaieta seurakunnassa ja toteuttaa Jumalan tahtoa toimia ennen kaikkea äitinä. (Valkonen 2013, 210; Wallenius-Korkalo 2013, 255.) Aliisan henkilöhaamo edustaa maltilliseen muutokseen pyrkivää vanhoillislestadiolaista naista, joka on havahtunut pohtimaan omia oikeuksiaan.

4.3 Auroora

Auroora kuvataan romaanissa romanttiseksi ja rakkautta pursuavaksi nuoreksi naiseksi. Aurooran henkilöhaamo edustaa vanhoillislestadiolaisuuden jyrkkien moraalisääntöjen uhria, naista, joka ei saa rakastaa uskonyhteisöön kuulumatonta miestä. Uskonkysymykset, arjen asiat

ja läheiset ihmissuhteet pyörittävät Aurooraa. Henkilöhahmo kehittyy tarinan myötä, ja rohkenee lopulta tekemään itsenäisiä päätöksiä huolimatta uskonyhteisön aiheuttamasta ristiriidasta. Rakkauden voiman täyttämä Auroora tapaa Juhania salaa, kunnes Taisto ja muu uskonyhteisö huomaavat puuttua asioiden kulkuun. Syvästi rakastunut ja romanttinen Auroora kipuilee uskonkysymysten ja maallistumisen välisissä ristiriidoissa. Juhani ei jaksa odottaa loputtomiin, ja Auroora valitsee elämänurakseen opiskelun ja tähtitieteen.

4.3.1 Auroora nimenä: mytologiaa ja romantiikkaa

Auroora-nimi on alun perin kreikkalaisen Auroran rinnakkaisasu. Aurora tarkoitti muinaisilla roomalaisilla kreikkalaisten aamuruskon jumalattaren Eoksen vastinetta. Roomalaisen mytologian mukaan Aurora kiisi aamuisin auringon edellä halki taivaan hevosten vetämissä kärryissä, sillä hänen tehtävänsä oli tuoda joka päivä uusi aamu. (Lempiäinen 2004, 58.) Mytologian Aurora oli myös rakkauselämässään onneton, kuten *Synninkantajat*-romaanin Auroora, joka on rakastunut uskonyhteisöön kuulumattomaan mieheen. Mytologian mukaan maassa oleva aamukaste on peräisin murheellisen Auroran kyynelistä. Romaanissa tämä näkyy Aurooran sisäisenä kamppailuna ja huonona vointina, kun hän joutuu koetukselle ja osin myös hylätyksi ihmisten mielipiteiden puristuksessa.

Auroora yhdistyy myös pohjoisen revontuliin, sillä niiden tieteellinen nimi on Aurora Borealis (ks. Honkala 1999, 136). Romaanin Aurooran yhdistäminen revontuliin vaikuttaa osuvalta, koska Auroora pääsee lopulta irti epätoivoiselta vaikuttavasta rakkaussuhteestaan ja lähtee yliopistoon opiskelemaan tähtitiedettä.

Auroora-nimi viittaa lisäksi Prinsessa Ruususeen, eli satuun, josta on tehty useitakin eri versioita. Charles Perrautin sadussa Aurora on Prinsessa Ruususen tytär, kun taas Walt Disneyn elokuvassa Prinsessa Ruusunen, Aurora on itse prinsessa. Elokuvassa Aurora joutuu pahojen voimien saattamana satavuotiseen uneen, kunnes uljas prinssi pelastaa hänet suudelmallaan.

Prinsessa Ruususesta on tehty myös samanaiheinen Tshaikovskin musiikkiin sitoutuva baletti. Sadun, elokuvan ja baletin Aurora esiintyy viattomana ja kauniina neitona, joka on onnetoman rakkauden kohde. Myös romaanin Auroora on voimaton, olosuhteiden uhri, joka haaveilee ikuisesta ja onnellisesta rakkaudesta. Auroora-nimi yhdistyy siten romanssin ja romantiikan kautta uuden ajan lestadiolaisnaiseen, jota Auroora *Synninkantajissa* esittää.

4.3.2 Uskon ja rakkauden nuorallatanssija

Aurooran rakkaus Juhani-nimiseen mieheen, joka ei kuulu vanhoillislestadiolaiseen herätysliikkeeseen, sävyttää pitkälti myös Aurooran henkilökuvaa. Romaanin alkupuolella annetaan kuitenkin vihje siitä, että Aurooran sisällä asuu rakkaus muuhunkin kuin mieheen. Auroora pohtii suhteen tilannetta ja punnitsee rakkauden tunteen merkityksiä itsekseen:

Jos päästän itseni irti, antaudun tarvitseväksi, sieltä on liian vaikea tulla enää pois. Turvallisempi olisi jäädä etäälle. Katsoa sinua kuin iltataivasta, Pohjantähteä tai Jupiteria, nähdä kauneus, imeä voima ja merkitys, mutta pysytellä matkan päässä ja tyytyä paikkaansa. Iloita siitä, että saavuttamaton rakkaus ei koskaan sammu tai rikkoudu, toisin kuin lähelle tuleva, joka palaa loppuun tai muuttuu kärsimättömäksi. (SK, 61–62.)

Sitaatissa käsitellään Aurooran tietoisuutta rakkauden tunteen voimasta ja sen mahdollisuuksista vaikuttaa ihmismieleen. Pohjantähdellä, Jupiterilla ja avaruuden mittasuhteisiin vertaamalla romaanissa annetaan viitteitä siitä, että Auroora tulee valitsemaan tähtitieteen opiskelun, koska tajuaa pysyvän parisuhteen Juhaniin kanssa mahdottomaksi. Pohjantähden voi asettaa Aurooran tunteiden ja rakkaussuhteen vertauskuvaksi, koska Pohjantähti kuvataan sykkiväksi ja kirkkaudeltaan muuttuvaksi tähdeksi. Pohjantähti on osa tähtijärjestelmää, jota voi kuvata tähtinauhaksi tai timanttikaulakoruksi. Tällainen koru symboloisi sitoutuvaa rakkautta Aurooran rakastetun miehen kanssa. Viittaus Pohjantähden toimii samalla Aurooran elämän kompassineulana, koska Pohjantähteä kuvataan taivaannavaksi, napatähdeksi, neulatähdeksi ja pohjannaulaksi (ks. Karttunen 2017, 38–43). Jupiter on taas aurinkokuntamme suurin planeetta. Tämä kuvaa maailmankaikkeuden ja myös Aurooran rakkauden suuruutta. Jupiter koostuu nestemäisestä vedystä ja heliumista, ja sen kaasukehässä esiintyy valtavia virtauksia ja pyörremyrskyjä (emt., 165–167). Nämä toimivat vertauksena Aurooran käymästä tunnemyrskystä uskonyhteisön ja kielletyn rakkauden välillä.

Avaruuden nimistö sitoo Aurooraa yhteen rakastamansa miehen kanssa. Salaisissa tapaamisissa luonnon helmassa tämä mystinen Juhani opastaa Aurooraa: ”Perseidit näkyvät Kassiopeian alapuolella [--] Kassiopeia on vinossa olevan W:n muotoinen tähtikuvio [--] suunnilleen vastakkaisella puolella Pohjantähteä kuin Otava.” (SK, 121.) Kassiopeian tähdet näkyvät taivaalla erittäin kirkkaina (ks. Karttunen ym. 2012, 85), aivan kuin heidän rakkautensakin kirkkaus ja voima näkyy heidän välillään. Sitaatissa toistuu edellä jo mainittu Pohjantähti. Lisäksi esillä on Otava, jolla on ollut suunnannäyttäjän merkitys pohjoisen pallonpuoliskon ihmisille (Karttunen 2017, 55–56). Tämä symboloi romaanissa sitä suuntaa,

jonka Auroora tulee ottamaan lähtiessään opiskelemaan. Auroora säilyttää miehen sydämessään lähtemällä opiskelemaan tähtitiedettä, josta intohimoinen rakkaus on kerran saanut hänet kiinnostumaan. Tähtitieteestä on tuleva Aurooran elämäntyö, suuri rakkaus.

Taisto toimii uskonyhteisön nimeämänä kurinpidollisena viestintuojana ja vieraillee usein nuhtelemassa Aurooraa tämän rakkaussuhteen vuoksi. Taisto julistaa: ”Älkää antako pyhää koirille, älkääkä heittäkö helmiänne sikojen eteen, etteivät ne tallaisi niitä jalkoihinsa ja kääntyisi ja repisi niitä.” (SK, 80.) Subteksti on *Raamatusta (Matteus 7:6)*. Vertauksen kautta Taisto syyllistää Aurooraa, mutta sitaatti on kuitenkin romaanin merkitysmaailmassa käännettävissä toisin. Auroora onkin subtekstin helmi, jota uskonsokeat ihmiset yrittävät talloa jalkoihinsa. Toisaalta Aurooralla voi itsellään olla se helmi, läheinen suhde Jumalaan, jota toiset yrittävät määritellä ja kahlita. Taiston asettamat sanat saavat Aurooran pohtimaan pakolliselta tuntuvaan valintaa ympäristön asettaman paineen ja mahdottomalta tuntuvan rakkauden välillä. Auroora alkaa hahmottaa, ettei rakkaudesta kehkeydy kuitenkaan pysyvää suhdetta, mutta toisaalta hän ei halua jäädä ahdasmieliseen kotikyläänsäkään. Auroora pohtii: ”Vaa’an toiselle puolelle asetan lähtemisen tuskan. Vaa’an toiselle puolelle lasken jäämisen kivun.” (SK, 81.) Romaanissa Auroora vaikuttaa pitkään rakkauden sokaisemalta, mutta kykenee lopulta kuitenkin punnitsemaan asioita realistisesti, vaikka niiden käsittely ja luopumista koskevat päätökset eivät olekaan helppoja.

Aurooran henkilökohtainen uskonvakaumus tulee esille, kun hän joutuu lähtemään pois siskonsa Raakelin luota. Tämä siksi, että Raakel pelkää omasta puolestaan, eikä uskalla olla yhteydessä uskonyhteisön nuhtelemiin sukulaisiinsa, äitiinsä ja sisarensa. Sekä Aliisa, Auroora että Raakel ovat tilanteesta murheissaan, koska Raakelille on juuri syntynyt poikavauva, *Synninkantajat*-romaanin Aleksi. Siskonsa luota pois lähtiessään Auroora lausuu *Raamatun (Ruutin kirja 1:16–17)* sanat:

Älä vaadi minua jättämään sinua ja kääntymään takaisin, pois sinun tyköäsi. Sillä mihin sinä menet, sinne minäkin menen, ja mihin sinä jäät, sinne minäkin jään; sinun kansasi on minun kansani, sinun Jumalasi on minun Jumalani. Missä sinä kuolet, siellä minäkin tahdon kuolla ja sinne tulla haudatuksi.” (SK, 301.)

Kyseisen subtekstin kautta kuvastuu Aurooran käsitys uskosta ja sen syvyydestä. Huolimatta uskonyhteisöltä saamistaan nuhteista ja muusta yhteisöstä eristämisestä Auroora vakuuttaa, että sydämessään hänen uskonsa säilyy ja että hänen rakkautensa Raakeliin säilyy myös.

Sisäinen ristiriita voimistuu hetkittäin Aurooran ajatuksissa. Hän on hyvin yksinäinen, eikä kykene keskustelemaan arkaluontoisista asioista juuri kenenkään kanssa, ei edes äitinsä Aliisan, vaikka tietääkin, ettei tämä tuomitse. Auroora katselee peilikuvaansa rannassa ja havaitsee tuijottavansa vierasta ihmistä, jotain kaukaista sukulaista, jota hän ei tunne enää. Auroora ryhtyy itsekseen tanssimaan ja laulaa: ”Kenties kerran vihille käydä saamme, kenties kerran olet rinnallain”. (SK, 130.) Auroora kamppailee näin edelleen valinnan syövereissä: antautuisiko hän kokonaan rakkaudelle, joka kenties ei kuitenkaan toteudu. Hetken Auroora haluaa tanssia onnen harhassa, uskotella itselleen, että kenties kerran. Näihin hetkiin, kun Aurooralla vielä palaa toivon kipinä rakkauden mahdollisuuteen, yhdistyy myös taianomaisuus ja Prinsessa Ruusumaisen tarinan lopun odotus. Auroora antaa ainakin unelmissaan mahdollisuuden ihmeelle, sille, että uljas prissi tulee pelastamaan hänet, ja sen jälkeen ulkopuolinen maailma, uskonyhteisö, ei pysty heitä enää erottamaan.

Viaton ja herkkä Auroora kuvataan romaanissa vähitellen itsenäistyväksi nuoreksi naiseksi, joka alkaa puntaroida uskonyhteisön tuottamaa pahaa oloa. Kenties juuri uskonyhteisön asettamien, yksilön elämää rajoittavien määräysten vuoksi Auroorassa on havaittavissa myös maallistumisen merkkejä. Hän on esimerkiksi kuunnellut radiosta ”Kovan päivän illan” (SK, 136) rock-musiikkia. Tämänkaltaisen musiikin kuunteleminen ei ole vanhoillislestadiolaisessa yhteisössä suotavaa. Romaanissa kuvataan, kuinka Auroora taltioi tätä kiellettyä musiikkia pänsä sisään. Hän alkaa vähitellen tunnustella, miltä tuntuisi elää kuten muutkin nuoret ja aikuiset.

Avaruuden nimistöön viittaukset Aurooran kohdalla toistuvat romaanissa. Auroora miettii, lähtisikö tapaamaan rakastettuaan Helsinkiin. Hän pohdiskelee itsekseen tähtitaivasta katsellen: ”[--] näen eteläisen horisontin Venuksen ja Jupiterin, jotka loistavat kuun yläpuolella melkein yhdessä [--].” (SK, 237.) Venus on planeettamerkityksen lisäksi mytologisessa merkityksessä rakkauden jumalatar. Niinpä siis planeetoista tehty tulkinta Venuksen ja Jupiterin lähtestymisestä toisiinsa kuvastaa Aurooran uskomuksia siitä, että ehkä vielä olisi mahdollista tavata rakkaan miehen kanssa. Eräänä yönä planeettojen välimatka pienenee entisestään, ja maasta katsottuna Venus ja Jupiter näyttäisivät koskettavan toisiaan. Auroora tuntee, että sillä on merkitys hänen rakkaussuhteeseensa:

Katson iltatähteä ja kieltäydyn ajattelemasta optista harhaa, sitä miten Jupiter todellisuudessa on 910 miljoonan kilometrin päässä ja Venus 77 miljoonan. Edes yhden yön se miltä näyttää ja se mitä on saavat olla yhtä. Kaiken jälkeen se on oikein ja kohtuullista, on pakko olla. (SK, 238.)

Pleneettojen läheisyys ja toisaalta niiden etäisyys kuvastavat Aurooran kokemaa ristiriitaa. Hän ei ole päässyt rakkaussuhteessaan kokemaan pelotonta, huoletonta ja täydellistä antautumista rakkaudelle. Ympäröivien, ulkopuolisten ihmisten aiheuttaman ahdingon jälkeen Auroora pitää kohtuullisena, että hän saisi kokea aidon rakkauden vailla murheita. Auroora näkee myös revontulikaaren, joka on voimakkaampi ja punaisempi kuin aikoihin. Revontulet yhdistyvät Aurooraan jo aimmenin mainitsemani revontulien tieteellisen nimen, Aurora Borealis, kautta. Verenpunainen väri kertoo Aurooralle, että nyt hänen on aika tietää, mitkä ovat miehen todelliset tunteet häntä kohtaan, ja Auroora ostaa matkalipun Helsinkiin.

Aurooran henkilökuva rakentavat myös useat viittaukset kirjallisuuteen, josta Auroora pitää. Suhdetta Jumalaan, rakkauteen ja selviytymiseen kuvaa maininta runosta ”Kaarisilta” (SK, 238), jossa puhutaan Jumalan neuvosta rakentaa silta ikävyyksien yli. Tämä silta rakentuu ainoastaan verellä, kyynelillä ja sydämenpalasilla, mutta se on luja, ja se kantaa ihmiset ahdistuksineen. Subtekstissä kehoitetaan: ”Pane kappale niiden sydäimestä, joita rakastat [--] Tee silta Jumalan kunniaksi [--] ei mikään kimalla kauniimmin kuin puhtaat kyyneleet.” Tämän perusteella Aurooralla on luottavainen suhde Jumalaan, ja hän uskoo selviytyvänsä.

Runo ”Aurinkolaulu” kuvastaa subtekstinä Aurooran luonteen suvaitsevaisuutta. Subteksti esittää ihmisten keskinäisiä ymmärtämisen vaikeuksia ja ohjaa ihmisiä tukeutumaan toisiinsa ja luottamaan Jumalaan. Subtekstissä puhutaan myös rakkaudesta ja siitä, kuinka rakastunut ihminen välittää ympärilleen rakkautta ja hyvyyttä. Subteksti tehostaa kuvaa Aurooran luonteesta, joka ei katkeroidu eikä syyllistä toisia. Hän haluaisi pyyteettömästi vain saada elää ja rakastaa.

Aurooran romanttista puolta kuvastaa runo ”Nocturne” (SK, 238), joka käsittää subtekstinä kytkenän kesäyöhön liittyvään mystiikkaan ja osin myös rakkauteenkin. Tällaisia salaisia ja mystisiä kesäöitä luonnon helmassa Auroora on viettänyt romaanissa rakkaansa kanssa. Subteksti antaa myös käsityksen Aurooran suhteesta luontoon, sillä hän aistii luonnosta kumpuavaa herkkyyttä ja voimaa. Luonto ilmenee Aurooran kaltaisena: herkkänä ja haavoittuvana, mutta kuitenkin elämänjanoisena.

Synninkantajien s. 238 Aurooraa määrittää subteksti ”Lasinkuultavaan laulu”. Sen sanat kuvastavat Aurooran rakkauden tunnetta, jota ei voi paeta, koska rakkaus on ikuista jääden sanattomasti soimaan. Subtekstissä kuvataan: ”Siihen sinä jäät ja siinä aina soit.” Auroora oppii hyväksymään polttelevan rakkauden kaipuun ja rakkauden pysyvyyden, koska se on kuitenkin

kauneinta, mitä hän tietää. Laulun sanoissa yhdistyvät toistamiseen luonto ja romantiikka kytköksenä Aurooran kokemiin rakkaudentuntemuksiin kesäisessä luonnossa.

Rakkaudessaan epätoivoinen ja elämänsä suuntaviivoja pohdiskeleva Auroora matkustaa Helsinkiin ja kohtaa siellä rakastamansa miehen kävelemässä toisen naisen kanssa. Kotiin palatessaan Auroora työstää Juhanin kanssa tapahtunutta sanatonta kadulla kohtaamista, jossa ainoastaan katseet vilkaisivat ohiviiltävästi toisiaan. Auroora istuu linja-autossa ja ottaa kassistaan esiin kolme tietokirjaa: *Tulipalloja taivaalla*, *Tähtien ja galaksien maailma* ja *Mustaa aukkoa etsimässä*. (SK, 275.) Teokset ilmentävät Aurooran vahvuutta ja kehittyvää itsenäisemmän naisen roolia. Hän on nyt valmis jättämään taakseen rakkaushuolet sekä muiden ihmisten saneleman elämänmallin. Auroora haluaa itselleen toisista ihmisistä, uskonyhteisöstä ja Juhanista riippumattoman elämän.

Subtekstit runoudesta kiinnittävät Aurooran henkilöahmon romantiikkaan ja rakkauteen. Toiset intertekstuaaliset ainekset pyrkivät taas sitomaan Aurooran maallisempiin asioihin, kuten tähtitieteeseen. Mukana on myös hengellisiä subtektejä. Intertekstuaaliset ainekset käyvät siten eräänlaista affektiivista ristiinvetoa, eli ne esittävät vuoropuhelua Aurooran sydämen, uskon ja järjen kamppailusta.

Vanhoillislestadiolaisuudessa vaikuttava murros näkyy konkreettisimmin Aurooran henkilöahmossa. *Raamatun* subtekstit viestivät, että vaikka Auroora onkin nuorena naisena maallistunut uskossaan enemmän kuin muut romaanin henkilöt, häntä voi kuitenkin pitää uskovana. Aurooran usko on kuitenkin vapaampaa kuin vanhoillislestadiolaisuuden tarjoama uskonkäsitys. Esimerkiksi kuvaus Aurooran musiikkimausta, joka viittaa nuorten pop- ja rockmusiikkiin antaa vihjeitä Aurooran maallistumisesta ja uskonyhteisön määrittämien rajojen järkipäisestä rikkomisesta, koska vanhoillislestadiolaisuudessa ei suvaita maallisia houkutusia, vaan järki alistetaan uskolle (ks. Nykänen 2013, 149).

Vanhoillislestadiolainen sukupuolisuutta käsittelevä diskurssi sitoo miehen ja naisen aviosuhteeseen. Samalla yhdistyy valta, joka kohdistuu naisen ruumiiseen ja määrittelee naisen paikkaa vaimona ja synnyttäjänä. Ehkäisykielto poistaa käytännössä naisten kouluttautumisen ja työssä käymisen mahdollisuudet. (Emt., 158–159.) Aurooran henkilöahmossa korostuu vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen murrosvaihe, jonka aikana ihmiset ovat havahtuneet herätysliikkeen epäkohtiin, erityisesti naisen asemaan. Auroora menettää painostuksen vuoksi

siteensä uskonyhteisön kieltämään Juhaniin ja valitsee uskonyhteisön sisäisen avioliiton sijaan akateemisen uran.

Vanhoillislestadiolaisen yhteisön jäsenet määrittävät itseään suhteessa yhteisössä saatuihin rooleihin (Pelkonen 2013, 177). Nuoren naisen tulevaisuushorisontissa näkyy lähinnä avioliitto ja runsas määrä lapsia. Aurooran henkilöahmo pyrkii purkamaan Pelkosen (emt., 179) kuvailemaa uskovan ihmisen staattista tilaa, jossa edellytetään tietynlaista toimintaa ja tapakulttuuria. Pelkonen (emt., 188) näkee vanhoillislestadiolaisuudessa käytävän murrostilan eräänlaisena sukupolvenvaihdoksesta aiheutuneena kuuliaisuuskriisinä, jossa yhteisön normit ovat käsitteellistettävissä vallitsevan aikakauden ja kokemusmaailman mukaiselle kielelle.

Valkosen (2013, 229) mukaan perinteinen lestadiolaisnainen voidaan hahmottaa hurskaaksi, nöyräksi ja vaatimattomaksi. Siksi Aurooran valitsema tie ei ole helppo, ja hän joutuu kamppailemaan sisäisissä tuskissa ja synnintunnossa. Auroora ei alkuun ymmärrä, että hän on oikeutettu ajattelemaan itseään ja päättämään omista asioistaan. Uskonyhteisön tulkinnat syntisyydestä, Jumalasta luopumisesta ja jopa Jumalan vihan kohteeksi joutumisesta ahdistavat Aurooraa. (Ks. Wallenius-Korkalo 2013, 261.) Vaikka Auroora ajautuukin erilleen oman kylän uskonyhteisöstä, se ei tarkoita, etteikö hänellä olisi oma syvä suhde ja usko Jumalaan.

4.4 Aaron

Aaron on *Synninkantajissa* alakouluikäinen poika, joka havainnoi tiiviisti ympäristöönsä ja ihmisiä. Aaron kirjoittaa pohdintojaan muistiin Tärkeiden Asioiden Vihkoon. Taistolla on hyvin voimakas suhde Aaroniin, ja pojasta kehittyy isoisänsä uskollinen kuuntelija. Aaron hurmioituu *Raamatun* tarinoista eikä ajoittain osaa erottaa faktaa fiktiosta, sillä Aaron elää joka päivä mielikuvitusleikkejä *Raamatun* henkilöiden, paikkojen ja tapahtumien kautta. Aaronilla ei ole muita ystäviä kuin isoisänsä Taisto, jolta Aaron oppii uskosta ja jonka kanssa hän liikkuu luonnossa.

Aaron joutuu kuitenkin sekavien tunteiden valtaan, kun Taisto ajautuu uskonriitaan Aliisan kanssa. Isoäiti Aliisa on erityisen läheinen Aaronille, koska Aliisan kanssa Aaron voi jutella vähän maallisemmistakin asioista. Aaronin henkilöahmo on romaanin traagisin, koska poika kuolee tarinan lopussa. Aaron kuvastaa romaanissa vanhoillislestadiolaisuuden uhrilammasta ja yhteisön sisällä käydyn uskonsodan sijaiskärsijää. Aaron fokalisoituu minäkertojan kautta, ja myös vedessä kamppailu hukkumisen hetkellä kerrotaan auki Aaronin kuvailemana.

4.4.1 Aaron nimenä: valaistu lapsi

Aaron on romaanin päähenkilön, Aleksin, veli, joka on kuollut Aleksin syntymän aikoihin. *Vanhassa testamentissa* Aaron on Mooseksen vanhempi veli sekä israelilaisten ensimmäinen ylipappi. Nimen lähtökohtana lienee muinaisesta Egyptistä saatu heprean sana aharon, mikä tarkoittaa vuotta tai vuorella asuvaa. Toisen tulkinnan mukaan nimi merkitsee valaistua. (Lempiäinen 2004, 239.)

Tarinassa Aaronia voisi ajatella nimenomaan valaistuneeksi, koska hän uskoo silmät kirkkaina Taiston uskonsanomaa. Aaron on kuitenkin hyvin lapsensokea uskossaan, ja kuvittelee asioiden ratkeavan taianomaisesti uskon kautta. Koska Aaron on erityisen tärkeä Taistolle, joka on tärkeässä asemassa uskonyhteisössä, Aaron nimi kuvastaa myös tulevaa, arvostetussa asemassa olevaa miestä, kuin suurta vuotta, jonka ääreen polvistutaan rukoilemaan. Romaanin lopussa edellä mainittu yhdistyy Aaronin kuolemaan, mikä näyttäytyy eräänlaisena uhrikuolemana.

Aaron itse pohtii nimeään turhan erikoiseksi, ja haluaa kasvaa samanlaiseksi tavalliseksi Matiksi kuin isänsä on. Romaanissa Aaronin nimen tuottamat mahtipontiset merkitykset asettuvat vastakohtiksi pienen pojan oikeudelle kasvaa ja kehittyä omaksi persoonakseen.

4.4.2 Lapsiuhri ja marttyyri

Aaronin henkilöahmo muotoutuu enimmäkseen *Raamatun* paikkojen ja nimistön sekä *Raamatun* sitaattien kautta. Aaron kuvaa itseään: ”Minä luen tietokirjoja, enemmän kuin muut pojat, sillä haluan selvittää totuuden. Rakastan myös salaisuuksia ja vaikeita ja koristeellisia sanoja ja kerään niitä talteen Tärkeitten Asioiden Vihkoon.” (SK, 16.) Romaani antaa heti alussa vihjeitä Aaronin kohtalosta: ”Minä en ollut kuka tahansa lapsi. Minä en ollut joku vain.” (SK, 18.) Aaronin henkilöahmo yhdistyy *Raamattuun* ja Jeesuksen kärsimyskuolemaan, koska poika kokee olevansa erityismerkityksessä syntynyt lapsi. Aaron hukkuu romaanin lopussa tulvivaan jokeen, vaikka yrittääkin pelastautua itse rakentamaansa Arkkiin. Hukkuessaan Aaron luottaa itsensä Jumalan käsiin, kuten Jeesus ristiinnaulittaessa.

Heti romaanin alkusivuilla kerrotaan Aaronin, Taiston ja uskon suhteesta, ja teema kantaa läpi romaanin. Aaronin usko perustuu Taiston kautta syntyneeseen luottamukseen luonnon ja uskon tärkeydestä. Molemmat romaanihenkilöt ovat tärkeitä toisilleen, Aaron Taiston kuuntelijana ja Taisto kertomassa Aaronille. Taisto kertoo pojalle *Psalmin* 84:4, sanoin: ”Sillä lintu on

huoneen löytänyt, ja pääskynen pesänsä, johonka he poikasensa laskevat.” (SK, 33.) Sitaatissa näkyy romaanin esittämä luonnon ja uskon suhde. Subteksti ilmentää ajatuksia siitä, kuinka uskovaiset ovat pääskyjä ja Jumalan koti on heidän pesäpaikkansa. Taisto välittää Aaronille narratiivisen teologian käsitystään. Sen mukaan *Raamattua* tulkitaan tarinoiden kautta. Narratiivinen teologia hylkää teologian käsitteellisyyksiä ja tukeutuu *Raamatun* kertomuksiin (McGrath 2012, 182–183).

Aaron kuvataan romaanissa herkäksi ja uskoon luottavaksi pojaksi. Aaronin ja isoisän suhde on syvä ja perustuu juuri uskon kautta saavutettuun siteeseen:

Minulla on kädessä oma nahkakantinen Siionin laulut ja Wirsikirja. [--] Opettaja kehuu myös kappaleita, isänmaallisia lauluja minä esitän. Kuulkaa korpeimme kuiskintaa. On maista kaikista sittenkin. Papan valitsemat seuralaulut laulan täysillä alusta loppuun, se on kunniakysymys. Monet niistä minä osaan ulkoa. Meillä on tismalleen samat lempilaulut, sen näkee tämänpäiväisistäkin numeroista, miten sinä pappa taas tiesit. Voisinpa Jeesuksestani. Nyt ylös sieluni. (SK, 44.)

Edellä mainitut isänmaalliset laulut viestivät Aaronin kuuliaisuutta. Vanha kansakoululaulu, alkusanoiltaan ”On maista kaikista sittenkin” sisältää ajatuksia isänmaan tärkeydestä ja kodin arvostuksesta. Laulu viestii samalla todistusta siitä, että laulajaminä on valmis uhraamaan heikot voimansa isänmaan ja sen kansan puolesta. Kyseinen laulu sisältää myös piilomerkityksiä Aaronille kehittyneestä uskontokäsityksestä, jossa ihmisen tulisi olla valmis tekemään hengellistä työtä riippumatta siitä, mitä se vaatii. Romanttisena ja pastoraalisena luonnon kuvauksena laulu kuvastaa Aaronin syvää ja lämmintä suhdetta luontoon.

Aaronin syvä suhde luontoon näkyy myös viittauksessa laulun sanoihin ”kuulkaa korpeimme kuiskintaa” (SK, 44). Tämäkin laulu on varsin pastoraalinen. Kainuun luontoa kuvataan jylhänä ja koskemattomana, ja sinne on rakennettu työllä ja uurastuksella pirtti, jonka kätkössä on turvallista elellä. Laulun sanoma viestii lisäksi uurastusta, ryhtiä ja kunniaa, mikä voidaan taas tulkita aatteelliseksi taistoksi (vrt. Taiston nimi) kuvaamaan pienen pojan unelmaa ja ihannetta toimia väsymättä ”puolesta hengen, heimon ja maan”, eli romaanissa uskonyhteisön puolesta.

Aaronin lapsena kokema syvä usko, joka kumpuaa Taiston kautta, ilmentyy virsissä 343 ”Voisinpa Jeesuksestani” ja 632 ”Nyt ylös sieluni”. Virsien sanat sisältävät kiitosta, ylistystä, kuolemaa ja pelastusta. Aaronin henkilöhahmoa määrittää pitkälti käsitys ainoasta oikeasta uskosta ja sen kautta saavutettavissa olevasta iankaikkisesta elämästä. Aaron uskoo

lestadiolaiskäsitukseen, jossa vain kyseinen usko voi pelastaa ihmisen. Siksi Aaron elää ja kokee kaiken uskon kehityksen kautta.

Aaronin mielen herkkyyttä ja lapsenomaista uskoa tukee myös Taiston lukema teksti *Raamatusta, Ensimmäinen Mooseksen kirja 7*: ”Niin hukutettiin kaikki ne, kuin maan päällä olivat, ihmisistä niin karjaan asti, ja matoihin ja taivaan lintuihin asti, kaikki hukutettiin maan päältä, ainoastaan Noa jäi, ja ne jotka hänen kanssansa olivat arkissa.” (SK, 45.) Aaron kuuntelee lumoutuneena Taiston puhujankorokkeelta pitämää saarnaa ja uskoo omat syntinsä anteeksi ”Jeesuksen nimessä ja veressä”. Myöhemmin romaanissa palataan tähän *Raamatun* kohtaan Aaronin hukkuessa.

Pastoraalisuus sekä Taiston kautta rakentuva suhde luontoon ja uskontoon ilmentyvät viittauksessa *Raamatun* Davidiin ja Betlehemin maisemiin: ”Herra on minun paimeneni: ei minulta mitään puutu. Hän kaitsee minua viheriäisessä niityssä, ja vie minua virvoittavan veden tykö. Minun sieluni hän virvoittaa: hän vie minua oikialle tielle, nimensä tähden [--].” (SK, 57.) Kyseessä on *Raamatun Psalmi 23*, myös ”Daavidin psalmiksi” kutsuttu. Oikealle tielle ohjaaminen kuvastaa romaanissa sitä, kuinka Taisto vakuuttaa Aaronia pysymään oikealla tiellä, sillä Aaronin rooli romaanissa on myös tukea Taistoa ja todentaa uskonmenetelmien oikeellisuutta. Kirkassilmäisestä uskonkäsituksesta huolimatta Aaron erehtyy kuitenkin pohtimaan Aliisan kielletyksi tuomittua kirkkokuoroharrastusta. Aaronin mielestä kauniit hengelliset laulut rauhoittavat isoäitiä. Vanhoillislestadiolaiset asettavat romaanissa muut kristittyjen yhteisöt herätysliikkeen ulkopuolelle. Aaronin oikeuskäsitys ei ymmärrä asiaa, ja hän kyseenalaistaa kauniin musiikin syntyisyyttä Taistolle. Kun isoisä vakuuttaa väärän musiikin synnillisyydestä, Aaron lupaa heittää kaikki musiikkikasettinsa pois. Aaron uskoo Taiston esittämät sanat *Raamatusta (Psalmi 1:1)*:

Autuas on se, joka ei vaella jumalattomain neuvossa, eikä seiso syntisten tiellä, eikä istu kussa pilkkaajat istuvat; vaan rakastaa Herran lakia, ja ajattelee hänen lakiansa päivät ja yöt. Hän on niin kuin istutettu puu vesiojain tykönä, joka hedelmänsä antaa ajallansa, ja lehtensä ei varise, ja kaikki menestyy, mitä hän tekee. (SK, 59.)

Aaron arvelee, että saa kokea riittävästi juuri niin kuin Jumala on suunnitellut, ja hän pyrkii luottamaan Taiston tulkintaan oikeasta ja väärästä. Isoisä on Aaronin mielestä kuitenkin oikealla uskontiellä, ja sillä samalla tiellä Aaronkin haluaa olla. Psalmien sanoja miettiessään Aaron tuumaa: ”Pappa, nyt olisi niin sopiva ja oikea hetki. Minua ei pelottaisi yhtään. Sanoisin Jeesukselle vain, että Jumalan terve ja vihdoin.” (SK, 59.) Aaron viittaa puheellaan

maailman loppuun, Jeesuksen viimeiseen tulemiseen, jota vanhoillislestadiolaiset odottavat ja jonka oletuksen avulla herätysliikkeessä suitsitaan ”vääraoppisia”. Psalmin jatkuessa subtekstissä esitetään, kuinka vääraoppiset joutuvat tuhoon. Aaron luottaa papan sanaan oikeasta uskosta ja on valmis kohtaamaan Jeesuksen uuden tulemisen ja taivaaseen pelastumisen.

Aaron on erityisen mieltynyt jokeen, ja hän kokee *Raamatun* tarinan Moosen-lapsen pelastumisesta kohtalonomaisesti omakseen: ”Jumala luo jokaisen pitkän virran ja pienen ihmisen. On joki ja minä. On Niili ja Mooses.” (SK, 30.) Veneessä ajelehtiessään Aaron pohtii asioita ja kirjoittaa niitä Tärkeiden Asioiden Vihkoon: ”Minun jokeni on 160 kilometriä ja minä 143 senttimetriä pitkä. Niili on 6500 kilometriä ja Mooses-vauva 60 senttimetriä.” (SK, 32.) Romaani esittää näin Aaronin olevan kiinni *Raamatun* kertomuksissa ja ikään kuin sidottuna elämään *Raamatun* tarinoiden kautta. Aaronin fiktiivinen henkilöahmo ei ainoastaan selity subtekstien kautta, vaan lukija kokee affektiivisesti, kuinka subtekstit paikoin imaisevat Aaronin mukaan itseensä.

Aaron rakentaa ja maalaa Arkin, joka on kopillinen lautta. Hän lähtee joen rantaan Aliisan kanssa ja antaa Arkille juhlallisesti nimen heittämällä puolukkamehua lautan kylkeen. Aaron leikkii isoäitinsä kanssa: ”Minä olen pieni Mooses, Jumalan valittu, ja mummi on Jookebed, Mooseksen äiti. Makaan omalla lautalla kuin kaislakorissa ja laineet keinuttavat minua [--] Minä olen Mooses ja vahvaa sukua, Israelin kansaa.” (SK, 75–76.) Näin sanoma valituista ja oikein uskovista määrittävät Aaronia ja rakentavat hänen myyttistä uskoa itsestään entistä syvemmäksi. Tätä ajatusta tukee sitaatti *Raamatusta* (*Pietarin kirje 2*): ”Mutta te olette valittu suku, kuninkaallinen pappeus, pyhä kansa, omaisuuden kansa, ilmoittamaan sen voimaa, joka teitä pimeydestä ihmeelliseen valkeuteensa kutsunut on.” (SK, 76.) Aaronilla on vahva käsitys siitä, että hän kuuluu uskossaan oikeisiin ja pelastettuihin. Leikki veden kelluttamassa Arkissa jatkuu. Aaron tietää, että Egyptin faarao on määrännyt poikalapset surmattaviksi ja että hän ajelehtii Arkissaan, jotta pelastuisi. Aaron luottaa Jumalaan: ”Meren myrskyellessäkin Taivaan Herra hoitaa” (SK, 79.) *Psalmin* 145, ote viittaa ”Daavidin ylistyslauluun”, joka kuvaa romaanissa sitä, miten Aaron ylistää Jumalaa ja miten Aaronin leikit ja koko lapsen maailma kietoutuu uskonnon ympärille: ”Mummin katse kutittaa jo poskeani, ja tiedän, että kohta vesi vie kaislakorin faaraan tyttären pehmeitä jalkoja vasten ja olen pelastettu. Minut on nähty.” (SK, 79.)

Romaanissa annetaan toistamiseen subtekstien kautta vihjeitä siitä, ettei tarina pääty Aaronin osalta onnellisesti. Aaron laulaa yhdessä Taiston kanssa virren 735: ”On lepopaikka suloinen / laitettu Golgatal [-] Niist’ vuotaa veri viaton / viimeiseen pisaraan / kaikille viille elämäks’ / joit’ käärme purrut on [-] ” (SK, 104.) Romaanissa kuvataan affektiivisesti, kuinka sanat tipahtelevat Aaronin suusta kuin veri Jeesuksen käsistä ja jaloista Golgatan ristillä. Kuolema on toistamiseen läsnä Aaronin ajatuksissa. Hän suhtautuu kuolemaan uskon kautta oikeutettuna pelastuksena. Vanhoillislestadiolainen pelastuskäsitys antaa ymmärtää, ettei maanpäällisen elämän hyvydet korvaa uskon kautta saavutettua pelastusta. Aaron pohtii kuolemaa ihmetellen, odottaen ja toisinaan pelätenkin Siionin laulun 68 sanoin: ”Minä [-] Mä laulelen nyt verestä. [-] Nouse jo, pilvi verinen. Aurinko veripunaisna. [-] Kaikk’ haavat verta vuotaa, / kun kuolo ahdistaa.” (SK, 167.) Tässä Aaron kohtaa kuoleman konkreettisesti kanalassa, kun kanoja tapetaan ruuaksi. Aaronin ajatukset pelastuksen kautta saavutetusta armon kuolemasta sekoittuvat tuskaan ja vereen. Hetkittäin Aaron kokee päässään liikkuvien uskonkysymysten sekamelskan ja yrittää noudattaa Aliisan järkipäisiä ohjeita poistua ikävistä tilanteista ja välttää ikäviä ajatuksia.

Aaron kuvittelee, että oman kylän joki on *Raamatun* Jordan-joki: ”Se muuttaa kuolleet eläviksi, sairaat terveiksi ja murheen iloksi. [-] Herätyksen ajat koittavat taas, pappa seisoo Joessa ja kastaa jokaisen niin kuin Johannes Jeesuksen.” (SK, 127.) Aaron hahmottaa Johannes-kastajan pelastajaksi myös Aliisalle ja Aurooralle, joiden vääräoppisuutta Taisto romaanissa todistaa. Aaron rukoilee: ”Mummi rakas, tule pois kuorosta uimaan. Auroora-täti, tule sinäkin maailmanmenoista Jumalan lasten arkkiin. Tulkaa ja peseytykää seitsemän kertaa, ettette joudu Kaupungin laidalle yksin.” (SK, 128.) Luku seitsemän on *Raamatussa* enemmän esillä kuin mikään muu luku, koska sitä pidetään täydellisyyden lukuna. *Raamatun* mukaan Jumalan luomistyö päättyi seitsemäntenä päivänä, josta on tullut kalenterin seitsenpäiväinen viikko. *Raamatussa* esitetään myös pyhän hengen seitsemän lahjaa: Herran pelko, hurskaus, viisaus, ymmärrys, tieto, taito ja voima. (Evl.fi.) *Vanhassa testamentissa* esitetään syntejä pois pestäväksi, ja *Uudessa testamentissa* kaste tarkoittaa Johanneksen parannuksen kastetta tai kastetta Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimeen. (Raamattu.fi.)

Taiston ylläpitämä uskonsota ja syytökset Aliisaa ja Aurooraa kohtaan ahdistavat syvästi Aaronia. Keväällä Aaronin isä hakee auton peräkärjellä lautan eli Arkin rantaan odottamaan vesille pääsyä, mutta sekään ei tunnu piristävän poikaa. Viimein koittaa jäiden lähtö, ja joen kohina saa poikaan eloa. Aaron ajaa pyörällään joen suistolle ja tarkistaa, että Arkki on joen

törmällä turvassa. Aaron käy kiville istumaan ja odottaa sitä hetkeä, kun joki on vapaa ja ”[s]oi hiljaisena kuin harppu”. (SK, 333.) *Raamatun* teksteissä harpun soitto kuuluu useissa kohdissa ylistykseen (*Psalmi 57; Psalmi 108; 1. Samuelin kirja*). Aaronin mielessä liikkuu ylistys siitä, että hänen oman kylänsä raamatullinen joki herää eloon talven jälkeen. Vastarannalla seisoskelevat ihmiset yrittävät huijata ja huutaa Aaronille, että joessa on jääpato ja joki nousee. Viimein poika juoksee karkuun, minkä jaloistaan pääsee, mutta vesi kiskoo hänet pyörteisiinsä.

Aaron kamppailee vedessä ja yrittää selviytyä tarraamalla joessa virtaavaan Arkkiin. Hän pääsee kipuamaan Arkin kyytiin ja lapsenuskoisena sekä syvästi uskovaisena lapsena luottaa olevansa turvassa heppoisella lautallaan: ”Kellun niin kuin Mooses pientuoksuisessa kaislakorissa kunnes myrsky tyyntyy ja aurinko paistaa taas [--].” (SK, 341.) Aaron uskoo siihen, että hän pelastuu kuin *Raamatun* Mooses-vauva kaislakorissaan.

Romaanissa kuvataan vedessä kamppailevan ja hukkuvan Aaronin ajatuksia. Hänen mieleensä tulvii äidin laulama kehtolaulu, joka kuuluu iltarukouksen yhteyteen: ”Levon hetki nyt lyö [--] jo joutuvi yö [--] pien armaani mun, / nuku laulelhun [--] siipi enkelin on / suojas voittamaton [--] senpä turvin sä saat / nähdä untesi maat.” (SK, 353–354.) Subtekstin kautta esitetään pientä, avutonta poikaa, joka vielä viime hetkinäänkin luottaa rukouksen voimaan. Romaani lataa samalla lukijaansa voimakkaita affekteja siitä, miten viattoman lapsen kuolema koskettaa. Lukija viedään mukaan niihin tuntemuksiin, joita fiktiivisellä Aaronilla hukkuessaan on. Lukijan affektiivinen kokemus on häkellyttävä, koska tarinan kautta avautuu reitti kohti kuolemaa ja siihen valmistautumista.

Veden aallot keinuttavat Aaronin väkisin uneen, vaikka hän ei tahtoisikaan nukkua. Aaron kuulee viime hetkinään Jumalan äänen: ”Tulkaat minun isäni siunatut.” (SK, 355.) Subtekstinä on *Raamatun* (*Matteus 25*) tekstiote, joka kertoo lestadiolaisten mukaan tulevasta tuomiosta ja iankaikkisen elämän perijöistä, eli Jumalan poika kokoaa viimeisenä päivänä ne, jotka ovat oikeassa uskossa (paivamies.fi). ”Hän on pyyhkivä pois kaikki kyneleet heidän silmistänsä, eikä kuolemaa ole enää oleva, sillä kaikki entinen on mennyt.” (SK, 356.) Subtekstissä (*Ilmestyskirja 21*) Johannes näkee uuden taivaan ja maan sekä uuden Jerusalemin, jossa Jumala asuu voittajien, oikein uskovien kanssa. Tähän uskoon ja mielikuvaan Aaron kuolee.

Mooses-lastasta ja voidaan pitää tarinassa *Raamatun* arkkityyppisenä hahmona, johon Aaron samaistuu (Korpua 2016, 31). Aaronin henkilöahmo rakentuu *Raamatun*, virsien ja pastoraalisten laulujen subtekstien kautta. Ne yhdistävät Aaronin uskontoon ja Taistoon.

Raamatun subtekstit sisältävät teemoja, jotka kuvaavat uskoon sitoutumista, oikeaoppisuutta, ylistystä, ja pelastusta. Subteksteissä käsitellään myös kuolemaa. Intertekstuaaliset ainekset tuottavat mielikuvia siitä, miten Aaronin lapsuus kuluu fanaattisen isoisän kertomien uskontekstien sisäistämiseksi ja niiden noudattamisessa. Lisäksi *Raamatun* paikat ja henkilöiden nimet sitovat Aaronin tarinaan, jonka päätteeksi hän kuolee hukummalla johonkin Pohjanmaan laskujokeen. Aaronin henkilöihahmossa yhdistyvät lisäksi marttyyrikuoleman ja jopa Jeesuksen ristinkuoleman arkkityypiset ainekset. Aaronin kuolema tapahtuu pojan miettiessä *Raamattuun* viittaavia asioita: hän ei pelkää vaan luottaa Jumalaan, ja hänet pelastetaan taivaaseen Jeesuksen ristinkuoleman kautta.

Aaronin henkilöihahmo on marginaalinen, koska se ei edusta tyypillistä toisten poikien kanssa leikkivää ja puuhastelevaa poikaa. Ikätovereiden väliset kanssakäymiset ovat korvautuneet Taiston kanssa puuhasteluun ja *Raamatun* kertomusten kutsumiin mielikuvitusseikkailuihin, joita runsaat intertekstuaaliset sisällöt esittävät. Taisto tarjoaa Aaronille Ilana Aallon (2018, 38) kuvaaman miehen mallin, jossa mies itse voi määrittellä toimimisen konkreettisen sisällön. Miehen malli käsittää lähinnä uskoon ja luontoon liittyviä teemoja. Aaron imee itseensä kaiken, mitä Taisto uskonnosta ja uskosta kertoo. Aaron ohjautuu Taiston opastuksella myös luonnontarkkailijaksi ja -suojelijaksi. Poika on kuitenkin hämmentynyt niistä viesteistä, joita Taisto tuottaa naiskäsityksensä kautta ja kokee ristiriitaisia tunteita, koska hänen rakastamiensa ihmisten väliset suhteet alkavat säröillä. Aaronin silmissä Taisto on alkuun luotettava, ja tämän tunteen tullessa kyseenalaiseksi Aaron joutuu lapsen kykyjen mukaisesti pohtimaan oikeudenmukaisuuden ja vääryyden rajoja.

Aaron on romaanissa isoisänsä sotilaspoika tai opetuslapsi, jota Taisto kouluttaa itsensä seuraajaksi. Romaanin subteksteissä on useita affektiivisiä vihjeitä, kuinka Aaron aikoo noudattaa pyyteettömästi Jumalan sanaa eikä pelkää edes kuolemaa tärkeän asian vuoksi. Jokinen (2019, 63) kuvaa vastaavanlaista urhoollisuutta suomalaisuuden ”pyhänä perinteenä”, joka ilmenee eräänlaisena isältä pojalle siirtyvänä perinteenä. Taisto siirtää romaanissa uskontaistelijan perinnettä pojanpojalleen, joka näyttäytyy lähes aivopestynä lapsena. Jokinen (emt., 63) esittää vastaavanlaisen henkilöihahmojen kohtaamisen *Vänrikki Stoolin tarinoista*. Sotavanhus on vanha veteraani, joka katselee kentällä käytävää taistelua. Sota luo vanhukselle uljaita mielikuvia käydyistä taisteluista, ja hän iloitsee nähdessään nuoren miespolven toistavan samaa perinnettä.

Aaronin henkilöhaamo esittää poikaa, joka on keskimääräistä herkempi ja aistikkaampi. Sari Manninen (2012, 203) toteaa tällaisten pehmeiden poikien jäävän usein yksin tai joutuvan kiusaamisen kohteeksi. Aaron pakenee sosiaalisia verkostoja ja papan tarjoama turva raamatulliseen maailmaan tarjoaa Aaronille hyvän pakopaikan. Tärkeää on kuitenkin huomioida, että Taiston henkilöhaamo esittää hegemonista maskuliivisuutta myös Aaronia kohtaan, koska hän tuottaa pojan päähän uskonmaailman, johon hän haluaa pojan samaistuvan. Harry Lunabba (2018, 105) puhuu hegemonisen maskuliinisuuden varjostamista pojista, millä hän tarkoittaa kulttuurisia taustaoletuksia siitä, millaisia poikien tulisi olla. Vaikka Aaron tarttuu romaanissa Taiston tarjoamiin uskonnollisiin syötteisiin, ei hän pohjimmiltaan ymmärrä isoisänsä käyttäytymistä Aliisaa ja Aurooraa kohtaan. Aaron ei samaistu vanhoillislestadiolaiseen hegemonisen maskuliinisuuden muottiin ja henkilöhaamossa on nähtävissä piirteitä, jotka johtavat vanhoillislestadiolaisuudessa käytävään murrokseen.

Aaronin tilanne romaanissa on huolestuttava, koska vanhoillislestadiolaisuus eristää häntä muista lapsista. Pojilla sielunveljeys ja sydänystävyyys kuvaavat sitä parasta kaveria, jonka kanssa voi pitää hauskaa, kertoa salaisuuksia ja kohdata kasvukipuja. Vuorovaikutteinen ystävyysuhde vahvistaa parhaimmillaan molempien osapuolten myönteistä käsitystä itsestä. Ystävät puhuvat usein ”samaa kieltä” ja ystävyysuhteet ovat yleensä myös hierarkittomia. (Virtanen 2018, 239–241.) Aaronin henkilöhaamo poikkeaa monin eri tavoin tyypillisestä pojan mallista. Vanhoillislestadiolaisena ja herkkänä poikana Aaron ei hakeudu muiden poikien yhteisiin tekemisiin. Aaronin rooli näyttyy vastakohtana maskuliinisille pojille, jotka rakentelevat, retkeilevät ja kalastelevat yhdessä. Aaronin ainoa kaveri on Taisto. Aaronin henkilöhaamon rakentumisen myötä lukijalle syntyy voimakkaita affektiivisia tunteita. Lukija ajautuu arvioimaan lapsuuden kokemuksia suljetussa, vanhoillislestadiolaisessa yhteisössä, ja tämä vahvistaa osaltaan herätysliikkeen käytänteiden muutoksen tarvetta.

4.5 Aleksin

Viimeisenä, vaan ei vähäisimpänä, tarkastelen *Synninkantajien* päähenkilön, Aleksin, henkilöhaamoja. *Taivaslaulussa* esitettyjen, vanhoillislestadiolaisuudessa nousseiden kipukohtien kuvaaminen jatkuu *Synninkantajissa* Aleksin kautta. Hän kehittyy ensimmäisessä romaanissa pienestä pojasta nuoreksi aikuiseksi mieheksi, joka joutuu kasvunsa myötä pohtimaan yhä syvempiä uskonkysymyksiä sekä niiden vaikutuksia itseensä ja myöhemmin koko perheeseensä. Aleksin on romaanissa akateemisesti koulutautunut, sivistynyt ja empaattinen mies. Henkilöhaamon kautta voi päätellä, ettei jollain syrjäytyneellä, hiljaisella

tai vähemmän tietoa omaavalla miehellä välttämättä ole mahdollisuuksia arvioida omaa paikkaansa vanhoillislestadiolaisessa uskonyhteisössä.

Aleksi löytää *Taivaslaulussa* tasapainon, koska hän on lopulta kyllin vahva puolustamaan omia ihmisoikeuksiaan. *Synninkantajat* palaa Aleksin ja suvun menneisyyteen ja jatkaa Aleksin tarinaa kuvaamalla Taiston ja Aleksin suhteen kautta sukupolvien yli siirtymää taakkakertymää. Aleksin *Taivaslaulussa* saavuttama henkinen tasapaino alkaa murentua. *Synninkantajissa* esitetään Aleksin kokemaa tuskaa ja hämmennystä, jota suvun tarina ja Aleksin omat kokemukset nostavat pintaan. Aleksin kirjoitustyö osoittautuu romaanissa eheyttäväksi.

Juhani Ihanus (2014, 22–23) avaa omaelämäkerrallisen kirjoittamisen eheyttäviä vaikutuksia kuvailemalla, kuinka elämäkertomus on aina monitulkintainen ja yksilö ikään kuin uneksuu elävöittävästi omia kokemuksiaan. Tällöin yksilö kohtaa sekä tietoisia että tiedostamattomia asioita. Omaelämäkerrallista kirjoittamista voidaan pitää luovana aktina, jossa tuotetaan narratiivisia ja emotionaalisesti sävyttyneitä totuuksia. Ne eivät kuitenkaan ole aukottomia historiallisia totuuksia. Omaelämäkerrallisen kirjoittamisen jäljittely romaanissa täydentää vanhoillislestadiolaisuuden intertekstuaalista esittämistä sekä lisää Aleksin henkilöhahmon minäkerrontaan emotionaalista syvyyttä ja affektiivista vaikuttavuutta.

4.5.1 Aleksi nimenä: puolustaja, suojelija ja auttaja

Aleksi-nimen voidaan katsoa olevan lyhennelmä ja muotoutuvan Aleksanderista sekä Aleksanterista. Nimi on tunnettu jo antiikin ajalta, ja sen merkityksenä on puolustaja, suojelija ja auttaja. Katolisessa kirkossa on ollut runsas määrä nimen edustajia: paaveja, pyhimyksiä ja marttyyreita. Mikael Agricolan rukouskirjassa vuodelta 1544 mainitaan Alexius-tunnustaja, josta on tullut yksi kristikunnan suosituimpia pyhimyksiä, ”Jumalan mies”. (Lempiäinen 2004, 247–248.)

Aleksi hahmottuu auttajaksi, puolustajaksi ja suojelijaksi jo Pauliina Rauhalan esikoisromaanissa *Taivaslaulussa*, koska hän auttaa perhettään ja itseään selviytymään vanhoillislestadiolaisen uskonyhteisön aiheuttamasta uskon ristiriidasta. Aleksi puolustaa romaanissa yksilön oikeuksia kirjoittamalla blogia herätysliikkeessä esiintyvistä epäkohdista. Lisäksi hän suojelee perhettään, lapsiaan ja vaimoan sekä henkilökohtaista uskoaan uskonyhteisön ahdasmielisten ihmisten asiattomilta kommenteilta ja kohtelulta. *Synninkantajissa* Aleksi nousee myös auttajaksi, koska hän kuuntelee Taiston kuolinvuoteella

kertomaa sukunsa tarinaa. Alekski auttaa Taistoa saamaan sielunrauhan, ja samalla hän auttaa myös itseään selvittämään mieltään vaivaamia uskonkysymyksiä. Aleksin voi tulkita puolustavan henkilökohtaista uskonkäsitystään sekä puolustavan myös kaikkia niitä ihmisiä, jotka ovat joutuneet kärsimään vääryyksiä vanhoillislestadiolaisten hoitokokousten aikoina. Aleksin nimen voidaan ajatella linkittyvän kirjailija Aleksis Kiveen, koska kyseinen kirjailija joutui myös kamppailemaan mieltään askarruttavien asioiden ja uskonkysymysten äärellä (ks. Rahikainen 2004, 101–107).

Alekski yhdistyy Aleksanteri-alkuperän kautta myös suuriin hallitsijoihin: Makedonian kuninkaaseen, Aleksanteri Suureen, sekä Venäjän keisareihin, Aleksanteri I:seen ja Aleksanteri II:seen. Tässä merkityksessä romaanin Aleksista muotoutuu suurmies, koska hän kykenee omalla toiminnallaan edistämään vanhoillislestadiolaisuudessa käytävää murrosta. Suurmieheen voidaan liittää myös eräänlainen yhteisöllisten asioiden puolesta uhrautuminen.

4.5.2 Totuuksien tulkki

Synninkantajat-romaanin päähenkilö Alekski on jäänyt tutkimusvapaalle historianopettajan työstä, koska hän kirjoittaa väitöskirjaa. Taiston sairastuoteella kertomat ihmiskohtalot valtaavat kuitenkin Aleksin mielen, ja hän ryhtyy kokoamaan sukunsa tarinaa. Romaanin kirjoittaminen tuntuu Aleksista vaikealta, eivätkä ajatukset asetu paikoilleen. Aleksin korvissa alkaa soida ainoastaan yksi runo: ”Vaikka voisin huutaa sinua minä / laulan suu kiinni, ja talo vapisee / vedessä, kaiku, poissolon suuri ruumis.” (SK, 72.) Subteksti heijastelee Aleksin tuntemuksia epätoivoiselta tuntuvan romaanin suunnittelun pyönteissä. Aleksin pohdinnat muodostavat mielenkiintoisen asetelman siitä, kuinka hän fiktiivisenä romaanin henkilönä ja romaanin kirjoittajana pohtii sitä, miten saisi henkilöhahmoihin lisää syvyyttä. Aleksin mielestä romaanin henkilöt ovat aluksi ohuita ja pinnallisia. Henkilöhahmojen syvyyttä ja ilmaisujen affektiivisuutta Alekski ryhtyy hakemaan intertekstuaalisten viittausten kautta.

Aleksin minäkertojamuotoiset Matkakertomusluvut voi yhdistää allusiivisesti Antoine De Saint-Exupéryn *Pikku Prinssiin*. Erilaiset oudot paikat, henkilöt ja eläinhahmot toistuvat niin *Synninkantajien* Matkakertomus-luvuissa kuin *Pikku Prinssi* -sadussakin. *Pikku Prinssissä* päähenkilö on elänyt yksin, vailla keskustelukumppania, kunnes päätyy lentokoneen hätälaskun kautta Saharan autiomaahan. Eräänä aamuna hänen eteensä ilmestyy outo pikkumies. Päähenkilö yrittää epätoivoisena piirtää pikku prinssin pyytämää kuvaa lampaasta. Vähitellen päähenkilö tutustuu yhä paremmin avaruudesta tulleeseen pikku prinssiin. Tämä

kertoo tarinoita hahmoista, joita on tavannut erilaisilla asteroideilla käydessään. *Pikku Prinssissä* esiintyy toistamiseen kettu, jonka kanssa pikku prinssillä on mitä mielenkiintoisimpia keskusteluja. Kettu jakaa lisäksi elämän viisauksia: ”Ainoastaan sydämellään näkee hyvin. Tärkeimpiä asioita ei näe silmillä.” (*Pikku Prinssi*, 72). *Synninkantajissa* Aleksin löytää itsensä sisältä pikku prinssin kaltaisen pienen pojan, jonka hän haluaa oppia tuntemaan yhä paremmin. Pojalla on kyltymätön totuuden- ja rakkaudennälkä, hän kaipaava kauemmas ja tahtoo matkustaa maailman ääriin. Aleksin hakeutuu romaanissa yksin omaan työhuoneeseensa, koska hän kokee ettei kirjoittaminen jostain syystä oikein onnistu. Aleksin eteen ilmestyy yllättäen kettu, joka palaa aina kaikkein epätoivoisimmalla hetkellä.

Aleksin saa Taiston välityksellä runsaasti prosessoitavaa tietoa menneisyydestä ja sukulaisistaan. Sukupolvien yli siirtyneiden asioiden avautuminen ja käsittely sekoittavat mieltä. Vanhoillislestadiolaisen uskonkäsityksen, jumalasuhteen ja Aleksin oman uskonkäsityksen kysymykset ovat jo olleet kietoutuneina toisiinsa ja kyteneet Aleksin sisällä vuosikausia. Tämän vuoksi Aleksin tekee romaanissa matkaa kohti tuntematonta ja yrittää saada vähitellen vastauksia mieltään askarruttaviin asioihin. Aleksin sulkeutuu työhuoneeseensa muulta perheeltään, tekee raskaita mielikuvitusmatkoja ja yrittää saada tolkkua tuntemuksiinsa. *Pikku Prinssissä* matkustetaan samankaltaisesti kohti tuntematonta päämäärää. Vetäytyminen, mielikuvitusmatkat ja romaanin kirjoittamisprojekti huolestuttavat Aleksia, ja hän aavistaa, että perhe joutuu hänen kanssaan lujille.

Pikku Prinssi toimii siis merkittävänä subteksinä useissa Aleksin kirjoittamissa Matkakertomus-luvuissa. Aleksin tekee mielikuvissaan pikku prinssin tavoin matkoja mitä ihmeellisimpiin ja erikoisimpiin paikkoihin ja tapaa mielikuvituksissaan erikoisia ihmisiä. Yksi heistä on Matthew Arnold, 1800-luvulla elänyt yhteiskunta- ja kirjallisuuskriitikko sekä runoilija (ks. Rantala & Turtia 1990, 54). Silloisessa viktoriaanisessa Englannissa vaikutti myös kirjailija T.S. Eliot, joka oli 1900-luvun merkittävimpiä englanninkielisiä kirjailijoita (emt., 191). Eliotin runojen teemat linkittyvät *Synninkantajiin*, koska ne käsittelevät pettymystä, maailmantuskaa ja niissä on uskonnollisia aineksia. Kyseisten merkittävien kirjailijoiden kautta Aleksin kohoaa henkilöhahmona tavoittelemaan samaa sekä älykkyyden tasolla että kirjallisuuden taitajana. Älykkyyttä konkretisoi erityisesti tekeillä oleva väitöskirja. Aleksin nostaa esiin Eliotin sanat: ”Miksi kristinusko tekee rakkaudesta arvotonta, paitsi silloin kun se kohdistuu Jumalaan?” (SK, 87.) Aleksin kiskoo vanhan ja väsyneen Matthew Arnoldin ylös haudasta ja ottaa tämän mukaansa kristinuskon selvityksen tielle, jossa hän on vasta

alkumetreillä. Alekski haluaa kuulla Matthew Arnoldin lausuvan runojaan, koska hän uskoo, että ne avaavat jotain huomionarvoista, jotain, mikä helpottaa Aleksin mieltä.

Kettu ilmestyy Aleksin tietokoneen ruudulle usein ja keskustelee hänen kanssaan, kuten sadun kettu *Pikku Prinssin* kanssa. Molemmissa kertomuksissa kettu on ystävällinen, auttavainen ja päähenkilöä ohjaileva. Kettu jakaa elämänviisauksia, mutta ne eivät aina ole helposti tulkittavissa. Kettu neuvoo Aleksia:

Kirjoita menetyksen pelosta ja ikävästä, hän sanoo, hänkin, lonkkavaivainen keski-ikäinen koiraeläin joka ei välttämättä elä enää pitkään. Uskosta minä kirjoitan, sanon tiukasti, se on vakavasti otettava aihe eikä mikään rakkaustarina. Kirjoita Aurooralle, kirjoita Taistolle, hän haukahtaa ja alaleuka mouruaa matalalta, se mikä sinussa on. Pudistan päätäni ja silitän kettua vasemmalla kädellä, tekstiä tulee oikealla aivan itsestään. Se on niin kummallista, että lopulta huiskin hänet pelästyneenä kauemmas ja hän katoaa. (SK, 90.)

Vastaavasti kettu toteaa ystävydestä: ”Ei voi tuntea muuta kuin sen, minkä on itse kesyttänyt, kettu sanoi. Ihmisillä ei ole enää aikaa tuntea mitään. He ostavat kaupoista valmiiksi tehtyjä tavaroita. Mutta kun kaupoissa ei myydä ystäviä, niin ihmisillä ei niitä ole.” (*Pikku Prinssi*, 69.) Sekä *Synninkantajissa* että *Pikku Prinssissä* kettu ohjailee päähenkilöä luomaan itsensä kanssa yhteyttä ja pyrkii rakentamaan ymmärtävää suhdetta. Tämä teema näkyy *Synninkantajien* ihmisten välisissä suhteissa siten, että heidän välillään on kyllä pyrkimys syvään yhteyteen ja harmoniaan, mutta sen rikkoo eroavat mielikuvat oikeasta uskosta. Alekski tarkastelee romaanissa sukunsa henkilöiden välillä vallinneita kommunikointivaikeuksia sekä yrittää tulkita uskonkäsityksen vaikuttamien murheellisten tapahtumien syyn ja seurauksen suhteita.

Alekski jatkaa mielikuvitusmatkaansa Matthew Arnoldin kanssa. Lopulta Matthew lausuu katkelman kirjoittamastaan runosta: ”Kahden maailman välissä, toinen niistä kuollut, toinen voimaton syntymään, ei minulla päänsijaa missään.” (SK, 92.) Subteksti kuvaa Aleksin olotilaa kahden välissä: on sukulaisia, jotka ovat eläneet ennen hänen syntymäänsä ja jotka ovat joutuneet hämmentävään tilanteeseen vanhoillislestadiolaisuudessa vaikuttaneen epäuskoisuuden kitkemisaallon aikoina. On myös hän, Alekski, joka kulkee epä tietoisessa välitilassa ja yrittää saada selvyttä asioista päästäkseen kiinni elämän tasapainoon. Aleksin mieli on sekava, eikä hän alkuun kykene hahmottamaan, mitä ihmisille oikein tapahtui ja miksi he toimivat toisiaan kohtaan julmasti uskonsa oikeuttamina. Alekski on joutunut jo nuorempana

Taivaslaulussa selvittämään omaa uskoaan ja välejänsä vanhoillislestadiolaisuuteen, mutta hän on luullut kaiken jääneen taakseen.

Matthewn lausuu hartaasti, vetistäviä silmiään pyyhkien, otteen toisestakin runostaan: ”Uskon meri / oli kerran korkealla / maailman rannan vyönä. Mutta nyt kuulen vain / sen surumielisen, pitkän, poistuvan pauhun / vetäytyvän yötuulen henkäykseen / loputtoman synkän reunan / ja maailman kivisen rannan tuolla puolen.” (SK, 92.) Runo kuvaa Aleksin käsitystä lempeästä ja rakastavasta uskosta, joka kerran täytti maailman. Vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen uskonkäsityksen muuntuminen: pelon ja epävarmuuden sisällöt ovat tehneet uskosta jopa ahdistavan. Runon jälkeen Matthew katoaa tomuna ilmaan, ja Aleksin on jatkettava henkistä matkaansa eteenpäin.

Aleksin tutkimusmatkaa hämärtävät uskonkäsityksen ja ihmiskohtaloiden kietoutuminen toisiinsa. Eräänä lämpimänä kesäpäivänä lasten leikkiessä pihalla Aleksi tuntee katoavansa kalliossa olevaan pieneen rakoon, joka suurenee, imaisee hänet ja yhdistää *Raamatun* henkilöihin ja kertomuksiin. Yhtäkkiä Aleksin onkin vuorella pohtimassa Jumalan, Aabrahamin, Iisakin, arkkienkeli Gabrielin ja profeetta Muhammedin merkityksiä kristinuskolle. Tämä romaanin kohta esittää Aleksin pyrkimyksiä palata kristinuskon alkujuurille, sinne missä hän voisi saada vastauksen mieltään painaviin kysymyksiin. Seuraavaksi Aleksin löytää itsensä Israelista itkumuurilta, mutta hänellä ei ole aavistustakaan siitä, mitä voisi rukoilla.

Uskonkysymyksiä tutkiva matka Israelissa jatkuu, ja Aleksin pohtii Jeesuksen oletetun haudan läheisyyteen rakennetun Pyhän haudan kirkon historiaa. Kirkon hallinnasta riitelee kuusi eri suuntaan katsovaa kristinuskonsuuntausta. Jokaisella suuntauksella on omat jumalanpalvelusaikansa, ja riitojen vuoksi kirkon avaimet on luovutettu vuonna 1192 puolueettoman muslimisuvun haltuun. Aleksin havainnoi utuisella matkallaan, että kristityt ovat siis riidelleet varhaisista ajoista lähtien, eikä lähimmäistä ole ymmärretty silloinkaan. Tärkeintä ei ole ollut Jumalan sana ja Jeesuksen kautta saatu armolahja, vaan ihmiset ovat vääntäneet kättä hyvinkin pienien näkemyserojen vuoksi. Aleksin silmien eteen iskeytyvät *Galatalaiskirjeen* 3:28 sanat: ”Yhdentekevää, oletko juutalainen vai kreikkalainen, orja tai vapaa, mies vai nainen, sillä Kristuksessa Jeesuksessa te kaikki olette yksi.” (SK, 118.) Subteksi kuvastaa Aleksin ajatuksia uskosta, ja hän etsii todistusta sille, että Jumalan rakkaus ulottuu kaikkialle, eikä ihmisten tulisi sitä määritellä. Itkumuurilla Aleksin näkee vielä tilanteen, jossa Yhdysvaltojen presidentti Donald Trump sivelee toisella kädellä itkumuuria ja toisella kädellä hän lapioi ensimmäistä kiveä Meksikon ja Yhdysvaltojen rajalle. Aleksin näkee myös

Yhdysvaltojen erään aiemman presidentin, Ronald Reaganin, puhumassa Länsi-Berliinissä: ”Herra Gorbatšov, avatkaa tämä portti. Herra Gorbatšov, purkakaa tämä muuri.” (SK, 119.) Aleksin ajatukset rinnastuvat näin myös maallisen vallan kaksinaamaisuuteen.

Aleksin sumuinen matka jatkuu, ja hän tapaa yhdysvaltalaisen profetoijan, Dorothy Martinin, joka ennusti maapallon tuhoutuvan suuressa tulvassa vuonna 1954. Kun tulvaa ei tullut eikä Clarion-planeetan pelastajia näkynyt, Dorothy Martin totesi uskonyhteisönsä rukousten auttaneen ja pelastaneen koko maapallon ihmiskunnan. (Ks. Festinger ym. 1964.) Aleksin kuvittelee olevansa mukana tuolloisissa tapahtumissa. Uskonyhteisön odotus maailman tuhoutumisesta ja heidän pelastumisestaan kaukaiselle planeetalle vertaistaa Aleksin nykytilanteeseen, jossa hän pyrkii hahmottamaan erilaisia ihmisten luomia ja ihmisten omista uskomuksista rakennettuja sisältöjä kristinuskoon. Nämä ovat sellaisia sisältöjä, joiden Aleksin alkaa oivaltaa olevan kaukana alkuperäisestä *Raamatun* ja kristinuskon sisällöstä. Aleksin tajuaa, että ihmiset ovat kautta historian vakuuttaneet toisiaan uskomaan omiin tulkintoihinsa, ja näin on syntynyt manipulointia sekä joukkohysteriaa.

Ilmestyskirja on lopulta avain, jonka avulla Aleksin saa uskonasiat järjestykseen. *Ilmestyskirjassa* on Aleksin mielestä kaikkein kummallisinta tekstiä. Hän on kuunnellut niitä usein ja hämmentynyt, kuinka niissä yhdistyvät kiihko, pelko ja kiitos toisiinsa sekoittuneena. Kaikkein pelottavinta Aleksista on, että *Ilmestyskirjaan* tiivistyy tulkinnallinen mielivalta. Viimein Aleksin oivaltaa ottaa yhteyttä *Raamatun* tutkijaan, joka avaa Aleksille kristinuskon ristiriitaisia tulkintoja:

On olemassa kahdenlaista kristinuskoa. Toinen keskittyy Jeesukseen ja käskyyn rakastaa ja toinen *Ilmestyskirjaan*. On olemassa lempeyden kristinuskon, ja on olemassa itsensä korottamisen kristinuskon, sellainen jossa nöyrät ylistävät itseään. [--] Pyhiksi itsensä tunteville uskoville *Ilmestyskirja* on mahdollistanut julmuudet ”oikean” asian tähden. (SK, 202.)

Aleksin käy runsaan sähköpostikirjeenvaihdon raamatuntutkijan kanssa ja kokee olevansa lähes uudesti syntynyt. Aleksin kirjoitusvoima ja into palautuu kuin silmänräpäyksessä, ja ensimmäisenä työnä hän avaa tietokoneen ja päättää ettei ota kettua vastaan. Aleksin helpotuksesta ja hyväntuulisuudesta kertoo sitaatti kansanlaulusta ”Yksi ruusu on kasvanut laaksossa”: ”Yksi kulkijapoika on nähnyt sen / eikä voi sitä unhoittaa.” (SK, 204.) Sitaatti kuvastaa myös Aleksin tunteita Viljaa kohtaan, koska Aleksilla on ollut huono omatunto jäätyään työstämään uskonkysymyksiä ja eristäytyttyään muusta perheestä. Ruusun hoitamisen tärkeys nousee esiin useasti niin *Synninkantajissa* kuin *Pikku Prinssissäkin*.

Aleksi tekee vielä muutaman mielikuvitusmatkan saadakseen viimeisetkin sekavat ajatuksenmuruset paikoilleen. Hän näkee mielikuvituksissaan itsensä, isänsä ja isoisänsä pellolla kyntämässä viereisiä sarkoja. Viimeisillä voimillaan he eivät kuitenkaan murehdi vaan laulavat hengellistä laulua: ”He tuovat lyhteitensä / riemuiten voitosta, / kun sieluja näin saadaan / autuuteen armosta. / Käsillä yletyillä / veisaavat kiitosta, / ett’ ompi nimi heillä / elämän kirjassa.” (SK, 227.) Laulu kuvastaa sitä, kuinka Aleksi sopii henkisesti isänsä ja isoisänsä kanssa ne ymmärtämättömät uskon ristiriidat, jotka ovat vaikeuttaneet suvun elämää. Aleksi näkee nyt kolme sukupolvea kyntämässä samaa peltoa merkkinä siitä, että sama pyrkimys ja sama päämäärä on ollut heillä kaikilla.

Seuraavaksi Aleksi matkustaa ajatuksissaan Ouluun, jossa hän soluttautuu katumaailman ilmiöihin. Aleksi tutustuu laitapuolen kulkijoihin, maahanmuuttajiin ja poliiseihin. Hän havahtuu näkemään ympärillään teollistuvan ja modernisoituvan yhteiskunnan ilmiöitä: nationalismia, rasismia ja fasismia. Matkalla Aleksi näkee myös tutun ketun, joka valpastuu ja ryhtyy haukkumaan, kuin merkkinä siitä, että Aleksi liikkuu tiedon vaarallisilla alueilla. Kiperimmissä tilanteissa Aleksi hallitsee hermojaan tekemällä luetteloita esimerkiksi kasveista tai ruokalistoista. Nähdessään puistossa aggressiivisia maastokuvioituihin pukeutuneita miehiä Aleksi muistaa filosofi Slavoj Žižekin ajatukset:

Nopeaa teollistumista ja modernisaatiota seuraavat sosiaaliset murrokset ovat aiheuttaneet bruttaaleja reaktioita erityisesti miehissä, jotka kokevat kehityksen uhkana. Yhteiskunnallisesti ulos suljetut kansalaiset, tai ne joiden olemassaoloa ei tunnusteta, kokevat artikuloimatonta kaunaa. (SK, 261–262.)

Subtekstistä voi päätellä, miten Aleksi alkaa hahmottaa epäluulon ja pelkotilojen ajavan ihmisiä epävarmuuteen ja järjettömältä tuntuviin tekoihin. Seuraava subteksti sisältää vapaustaistelija Nelson Mandelan ajatuksia:

Noina pitkinä ja yksinäisinä vuosina haluni saada vapaus omalle kansalleni muuttui haluksi saada vapaus kaikille, mustille ja valkoisille. Tiesin paremmin kuin hyvin, että sortaja on vapautettava yhtä lailla kuin sorretty. Ihminen, joka vie toiselta ihmiseltä vapauden, on vihan vanki, teljetty ennakkoluulojen ja ahdasmielisyyden kaltereiden taa. En ole todella vapaa, jos otan joltakin toiselta vapauden pois, yhtä lailla kuin en ole itse vapaa, jos minulta viedään vapauteni. Sorretulta ja sortajalta on molemmilta riistetty ihmisyyys. (SK, 264–265.)

Subteksti peilautuu Aleksin mieltä vaivaaviin uskonkysymyksiin ja hänen oman sukunsa vaiheisiin vanhoillislestadiolaisuudessa läpikäydyn hoitokokoussaallon pyörteissä. Mandelan sanat voisivat kuvata myös Aleksin isoisää Taistoa, joka ajautui ahdasmielisyyden vuoksi

suitsimaan epäuskoisia ja riitautui läheistensä kanssa. Alekski ymmärtää nyt, että Taisto on itsekin ollut järjestelmän uhri ja vanki.

Alekski matkustaa ajatuksissaan Neuvostoliittoon ja kuuntelee sinfoniakonserttia. Musiikki kitisee Aleksin korvissa riitasointuisena ja pauhuna käy korviin, mutta hän onkin tullut konserttiin keskustelemaan säveltäjän kanssa totuudesta ja historiankirjoituksesta. Vanhan miehen tapaaminen ja keskustelu tämän elämäkertateoksesta on verrattavissa Aleksin ja Taiston suhteeseen, koska Taistokin kertoo elämäkertansa Aleksille. Oheinen Aleksin mieltä vaivaava subteksti on *Dmitri Šostakovišin muistelmista*: ”[--] Minä tunsin, että se oli minun velvollisuuteni, minun velkani. Minun oli kirjoitettava requiem kaikille kuolleille, kaikille niille, jotka olivat kärsineet. Minun oli kuvattava hirvittävää sotakoneistoa. Ja tuotava julki vastalause sitä vastaan.” (SK, 293.) Subteksti kuvaa Aleksin tuntemaa velvollisuutta siitä, että hänen tulee itsensä kirjoittaa sukunsa kokemat vääryydet julki. Aleksin tulee kirjoittaa, miksi Taisto toimi uskonpoliisina ja miten hän luuli toimivansa oikein. Hänen tulee antaa ääni myös niille, jotka ovat kärsineet. Subteksti jatkuu: ”Menneestä on kirjoitettava vain totuus tai ei mitään. Muistaminen on hyvin vaikeaa. Tähän vaivannäköön kannattaa ryhtyä vain totuuden vuoksi.” (SK, 295.) Subteksti välittää tiedon siitä, että myös Aleksilla on pyrkimys kirjoittaa totuudenmukaisesti sukunsa vaiheista. Subteksti jatkuu edelleen: ”Olen tullut vanhaksi. Kuolema on jo lähellä. Voisi sanoa, että katson sitä silmästä silmään. Nyt minun on helpompi ymmärtää omaa menneisyyttäni. Sekin on tullut minua lähemmäs. Ja nyt voin katsoa sitäkin silmiin.” (SK, 295.) Sitaatti sisältää vertauskuvallisesti Taiston kertomaa Aleksille. Se syventää romaanin tuottamaa kuvaa siitä, kuinka Alekski alkaa ymmärtää sukupolvien välisen ymmärtämättömyyden olleen rasitteena romaanin henkilöille. Taisto kokee olevansa vapaa, koska saa kerrottua elämäntarinansa, ja hän voi lähestyä kuolemaa levollisemmin mielin. Alekski taas kokee sukupolvien yli siirtyneen trauman käsittelyn mielenterveyteen vaikuttavana taakkana, joka on pakko saattaa päätökseen.

Kaikkein epätoivoisimpana kirjoittamishetkenään Alekski ajautuu seisomaan jyrkänteen reunalle, mutta *Pikku Prinssin* kettu tulee pelastamaan hänet. Alekski ajattelee, että arkijärki ja elämänrakkaus saattavat sumentua kammottavan herkästi, kun on yksin, kuormittuneena ja epäselvässä mielentilassa. Illalla, nukkumaan mennessä, *Pikku Prinssin* kettu ilmestyy taas Aleksille ja tuumaa: ”Tulet vastuulliseksi siitä, mitä olet kesyttänyt.” (SK, 326.) Kettu toistaa vielä sanansa ja saa Aleksin mietteliääksi. Ketun sanat viestivät vastuuta elämän suojelemisesta ja heikomman puolustamisesta. Romaanissa Aleksin tehtävänä on puolustaa perhettään sekä

Taistoa ja muita sukulaisia. Ketun sanat jatkuvat: ”Se aika, jonka olet ruusuun käyttänyt, joka tekee ruususta niin tärkeän.” (SK, 327.) Subteksti viittaa suvun tarinan kirjoittamisen tärkeyteen, vaikka se onkin vienyt Aleksin ajatukset pois väitöskirjan tekemisestä.

Suvun tarinan selvittely ja uskonkysymysten pohtiminen kuluttavat lopulta Aleksin voimat, ja sekä sukutarina että väitöskirjan keskeneräinen käsikirjoitus päätyvät hetkeksi kirjoituspöydän laatikkoon. Aleksin pohdintaa uskonasioista vaikeuttaa lapsesta saakka juurrutettu oppi, ettei uskonasioita sovi pohtia itsekseen. Pelkosen (2013, 181–182) mukaan herätysliike ohjaa hakemaan opintulkinnallisia neuvoja oman yhteisön sisällä. Näin yhteisössä omaksuttu uskontulkinta pyrkii pitämään yksilön erillään sellaisesta, mikä voisi vaarantaa yhteisöllisyyttä.

Pikku Prinssissä kettu jättää ruusun omalle planeetalleen. Matkallaan kettu on huolissaan ruususta ja muistuttelee itseään ruusun hoitamisesta sekä vastuusta. Romaanissa Aleksin tuijottaa työpöydällä nahistuvaa ruusua, joka muistuttaa vastuusta Aleksin perhettä sekä kirjoittamista kohtaan. Aleksin alkaa lisäksi menettää yhteyttään kettuun. Aleksin pohtii jo sitä, että hänen tulisi kertoa rehellisesti perheelleen olevansa epäonnistunut sekä sukutarinan että väitöskirjan teossa. Hän ryhtyy kuitenkin lukemaan lisää Nelson Mandelan tarinaa: ”Syntyessäni en janonnut vapautta. Synnyin vapaana – niin vapaana kuin saatoin tietää. [--] Vasta kun aloin oppia, että lapsuuden vapauteni oli kuvitelma, kun minulle nuorukaisena selvisi, että vapauteni on otettu pois, vasta silloin aloin janota vapautta.” (SK, 344.) Subteksti yhdistyy Aleksin nuoruuteen, jota esitetään *Taivaslaulussa*. Aleksin lapsuus kääntyy rajoitetuksi ja ahdistavaksi iän myötä, kun hän alkaa hahmottaa, miten vanhoillislestadiolaisuus eristää häntä muista ihmisyyhteisöistä ja miten uskonyhteisö säätelee hänen elämäänsä kokonaisvaltaisesti. *Taivaslaulu* kuvaa, kuinka Aleksille kertyy yhä syvempi häpeäidentiteetti siinä uskossa, ettei hän kelpaa Jumalalle. Vapaudenjanossaan ja oikeutta hakiessaan Aleksin toimii itsensä sekä perheensä hyväksi ja onnistuu eheyttämään omaa identiteettiään.

Avautuessaan tuntemuksistaan vaimolleen Viljalle Aleksin havahtuu ja tuntee saavansa uutta voimaa romaanin kirjoittamiseen. Aleksin tuntemuksia kuvastaa Virsi 23: ”Tuo kukka suloinen / valaisee talviyötä / keskellä pakkasen.” (SK, 349.) Virren sanoma, legenda jouluruususta, lähtöisin *Raamatusta*, *Jesajan profetiasta*, ja ruusun kukoistus tarkoittaa Kristuksen syntymää (Lempiäinen 2006, 12). Subteksti viestii Aleksin mieltä vaivanneiden uskonkysymysten selkiytymisestä ja henkilökohtaisen uskon voimaantumisesta. Subteksti viittaa lisäksi Aleksin suhteesta Viljaan, siitä miten hän rakastaa ja kunnioittaa vaimoaan, koska tämä on vaikeinakin aikoina jaksanut pysyä tyynenä ja kannustavana. Aleksin kokee, että saa armosta uutta

alkuvoimaa virren 105 sanoin: ”Lehti puhkeaa jo puihin, / valkoruusut aukeilee. / Lounastuuli hiljaisena / Eedomista puhaltaa.” (SK, 349.) Tässäkin kohtaa toistuu ruusun symboliikka, tällä kertaa ruusu kasvaa ja voi hyvin kuvastaen Aleksin sekä parisuhteen eheytymistä.

Aleksin henkilöahmoa määrittävät useat erilaiset allusiiviset subtekstit, jotka korostavat Aleksin epätoivoista ja sekavaa mielentilaa. Aleks siirtyy mystisesti ajassa ja paikassa sekä tapaa hahmoja ja ihmisiä todellisen elämänsä ulkopuolelta. Kuten edeltävästä analyysistä voi havaita, keskeisenä subtekstinä toimii *Pikku Prinssi*, jonka asteroideille tekemät matkat peilaavat Aleksin omaa matkaa uskonkysymysten selvittämiseksi. *Pikku Prinssi* kuvastaa ketun sekä Aleksissa ajoittain näyttäytyvän pikku pojan kautta Aleksin vaikeaa tutkimusmatkaa uskonkysymysten ja sukulaisten kohtaamisiin. *Pikku Prinssin* tavoin Aleks esittää kysymyksiä, joihin hän ei löydy yksiselitteisiä vastauksia. *Pikku Prinssin* kautta tuotetaan myös vastuuta, joka painaa Aleksia. Hänellä on vastuu itsensä lisäksi myös perheestään, ja hän kokee vastuuta myös Taiston tarinasta. Tästä vastuusta muistuttaa toistamiseen kettu, joka ilmestyy Aleksille samoin kuin kettu *Pikku Prinssissä*.

Intertekstuaaliset ainekset näyttäytyvät Aleksin henkilöahmoa tarkasteltaessa myös eräänlaisina myytteinä. Pirkko Siltala (2016, 183) toteaa, että myyttinen ajattelu voi toteutua havaintojen, mielikuvien, metaforien ja symbolien välisessä maastossa. Myytit sisältävät menneiltä sukupolvilta siirtynyttä viisautta, ajattelua, kuvittelua ja totuuksia, jotka linkittyvät tämän ajan totuuksiin. Myytit sitovat hämmentynyttä Aleksia sekä historiaan että nykyhetkeen. Siltalan (emt., 183) mukaan myyttinen ajattelu on unenomaista ja myyttinen tietoisuus tukeutuu mielikuviin. Tämä näkyy romaanissa siten, että Aleksin henkilöahmo liikkuu ajasta ja paikasta toiseen kohdaten mitä erilaisimpia kuvitteellisia asioita.

Romaanissa kuvataan subtekstien kautta, kuinka Aleks havaitsee menneisyyden käsittelyssään sellaisia merkityksiä, joista hän on ollut ainoastaan osittain tietoinen. Näitä kokemuksia heijastelevat romaanin intertekstuaaliset ainekset, jotka luotaavat lukijaan voimakkaita affekteja ja pyrkivät selittämään Aleksin läpikäymää ahdistusta. Aleks sukeltaa kirjoitustyötä tehdessään tilaan, jossa hän kohtaa menneisyyden ja aloittaa vaiennettujen asioiden käsittelyn.

5 Henkilöhahmot vanhoillislestadiolaisuuden esittäjinä

Edellisessä luvussa tarkastelin, kuinka intertekstuaaliset ainekset rakentavat henkilöhahmoja ja vaikuttavat samalla affektiivisesti lukijaan. Sidon tässä luvussa *Synninkantajien* henkilöhahmot entistä syvemmin kiinni toisiinsa sekä vanhoillislestadiolaiseen kontekstiin, jotta voin tarkastella laajemmin affektiivisuuden vaikutuksia vanhoillislestadiolaisuuden esittämiseen. Kiinnitän erityistä huomiota vanhoillislestadiolaisessa herätysliikkeessä vaikuttavaan murrokseen sekä niihin vanhoillislestadiolaisista käytänteistä kumpuaviin seuraamuksiin, joita romaanin henkilöhahmojen kautta tuodaan esiin. *Synninkantajat* esittää nimensä mukaisesti herätysliikkeen vaikutusten siirtymistä sukupolvelta toiselle uskonyhteisön välityksellä. Teos ei ainoastaan tuo vanhoillislestadiolaisuuden kipukohtia lukijan iholle vaan esittää fiktiivisen Aleksin kautta, millaista sukupolvien yli siirtyvien ahdistavien asioiden käsittely mahdollisesti on.

5.1 Aleksi ja Taisto purkamassa taakkasiirtymää

Romaanissa Aleksi kuuntelee Taistoa, kirjoittaa suvun tarinaa ja sulkeutuu ahdistuneena omiin oloihinsa. Subtekstit voimistavat lukijan affektiivista kokemusta Aleksin sisäisistä tunnetiloista, joita hän käy läpi kirjoittamisprosessin aikana. Siltala (2016, 129–130) kuvaa tosielämässä ahdistavista asioista kirjoittavan tilannetta tuskan läpi kulkemiseksi. Kirjoittaja joutuu olemaan todistajana sille, mitä on tapahtunut, ja kokemaan tuskaa ja pelkoa. Siltalan (2014, 76; 2016, 128–129) mukaan kirjallisuudella on moniäänisen luonteensa vuoksi mahdollisuus tuoda esiin totuuksia ja asettaa niitä dialogiin itsen ja toisten kanssa. Taakkasiirtymä aiheuttaa yleensä vaikenemista ja jää painolastiksi ihmisen sisälle, joten kirjallisuus ja kirjoittaminen antavat mahdollisuuden murtautua ulos sanattomaksi jääneestä kokemuksesta.

Ahdistavat kokemukset vaikuttavat mieleen, identiteettiin ja vuorovaikutussuhteisiin (Siltala 2016, 86; Kettunen 2011, 191–192). Tällainen asioiden käsittely tuottaa usein tuskaa, ahdistusta, masennusta ja kauhua. Mieltä horjuttavat asiat eivät kulje sukupolvelta toiselle läheskään aina sanallisina ja tietoisina, vaan ne voivat siirtyä myös sanattomasti erilaisten käyttäytymismuotojen avulla. Romaanissa tämä näkyy muun muassa henkilöhahmojen estyneenä kommunikointina. Henkilöhahmot eivät voi keskustella uskonasioista avoimesti toistensa kanssa, koska vanhoillislestadiolaisten esittämän totuuden kyseenalaistaminen esitetään tuomittavana syntinä.

Siltala (2016, 7) nimittää työstämättömiä, vaimennettuja ja sukupolvelta toiselle siirtyviä negatiivisia kokemuksia taakkasiirtymäksi. Siltalan (2016, 85) ja Kettusen (2011, 182–185) mukaan kokemukset, jotka ovat syntyneet yhteisön toistuvien yksilön oikeuksia polkevien vaikutusten vuoksi, aiheuttavat kollektiivisen kipuilun, joka ylittää psyykkisen ja fyysisen sietokyvyn. Tällaisesta tilanteesta yritetään usein selviytyä unohtamalla tapahtuneet. Ihminen piilottaa itseltään ikäviä kokemuksia, koska ne ovat kestävämpiä. Ahdistavat kokemukset voivat tulla piilotajunnasta esiin esimerkiksi jokin tapahtuman kautta, ja ne voivat avautua yksilöllisen ja yhteisöllisen työstämisen kautta.

Romaanissa kuvataan, kuinka kirjoittaminen avaa uusia näkökulmia. Alekski kohtaa tarinaa kirjoittaessaan uskonyhteisön ja yksittäisten ihmisten välisiä tilanteita, joita hän selvittää ja tulkitsee parhaansa mukaan. Alekski palaa menneisiin muistikuviin, koska Taisto ryhtyy kertomaan mieltään painavista asioista. Taisto purkaa samaa sukupolvien yli siirtyvää taakkaa kuin Alekski: Taisto kertoo ja Alekski kirjoittaa. Henkilöhahmot kuvaavat kukin omalta osaltaan vanhoillislestadiolaisessa uskonyhteisössä esiintyvää kipuilua. Olemassa olevat epätasa-arvon rakenteet vaikuttavat negatiivisesti henkiseen hyvinvointiin. Aliisa ja Auroora ovat naisina heikoimmassa asemassa ja heidän täytyy kamppailla omista oikeuksistaan. Aaron on lapsena aikuisten aiheuttamassa ihmissuhteiden ja uskonnon välisessä epätietoisessa tilassa. Henkilöhahmojen persoonat, ajatukset ja teot kiinnittyvät enimmäkseen *Raamatun* teksteihin, joita romaanissa tulkitaan osin ahdasmielisesti ja yksioikoisesti sekä käytetään vallan välineinä.

Suvun tarinat saavat Aleksin ajatuksissa selkeämpiä merkityksiä, koska kirjoitusprosessin kuluessa asiat alkavat kietoutua toisiinsa. Taiston kertomat tapahtumat asettavat Aleksin kohtaamaan isoisänsä uusin silmin, sillä tarinat paljastavat erilaisia syitä ja näkökulmia Taiston toimintaan vanhoillislestadiolaisuuden hoitokokousvuosina. Menneisyyden tapahtumien vuoksi Alekski tekee mielikuvitusmatkoja, joiden kautta hän etsii vastauksia hankaliin kysymyksiin ja elämän totuuksiin. Kaikkein hämmäntävimpiä ovat uskonkysymykset. Käytyään läpi sukunsa tarinaa Alekski saavuttaa tasapainon ja tajuaa, että ihmiset ovat toimineet vanhoillislestadiolaisessa uskonyhteisössä väärin osana omaa ymmärtämättömyyttään.

5.2 Patriarkaalisuuden ja hegemonisen maskuliinisuuden vaikutuksia

Synninkantajat asettaa aluksi Aleksin ja Taiston henkilöhahmot toisiaan vastaan. Taisto edustaa vanhoillislestadiolaisuuden kontekstissa hegemonista, hallitsevaa maskuliinisuutta.

Jokinen (2019, 26) selittää hegemonisesti maskuliinisen miehen tunnuspiirteiksi muun muassa tunteiden kovuuden, uhkarohkeuden ja institutionaalisen vallan halun. Taisto hahmottuu myös patrioottina, kansallissankarina, joka on valmis osoittamaan oman tahtonsa myös yksin eikä ainoastaan ryhmän tukemana. Patriootin tunnuspiirteisiin kuuluvat rohkeus ja kuolemaan saakka yltyvä taistelutahto. Taiston henkilöahmo edustaa lisäksi maskuliinista miestä, runebergiläistä myyttistä hahmoa, joka kestää kärsimystä, kipua ja taisteluhaavoja (ks. emt., 277).

Aleksin henkilöahmo on romaanissa sankari, joka kamppailee oikeudenmukaisuuden ja yhteisön puolesta. Tällainen sankari voi näyttää tunteensa ja inhimillisen heikkoutensa. Lisäksi Aleksin henkilöahmo kuvaa akateemista, filosofista ja monipuolisesti sivistynyttä miestä, joka ei välttämättä istu perinteisen vanhoillislestadiolaisen miehen muottiin. Alekski asettaa järjen, arjen ja uskon rinnakkain, muttei löydä näiden välille tasapainoa. *Taivaslaulussa* Alekski kohtaa Taiston ja muun uskonyhteisön syytökset, kun hän päättää teettää sterilisaation perheensä hyvinvoinnin vuoksi. *Synninkantajissa* Aleksin vanhat haavat aukeavat, ja *Taivaslaulussa* alkanut häpeäidentiteetin käsittely muuttuu sukupolvien yli siirtyvän taakan prosessointiin. Romaani esittää, kuinka menneisyydessä tapahtuneiden asioiden käsittely avaa henkilöahmojen vastakkaisten näkemysten kohtaamisen. Tämä taas avaa mahdollisuuden ymmärrykseen ja yksilön eheytymiseen.

Synninkantajat ei esitä ainoastaan miesten välisiä jännitteitä vaan sitoo naishenkilöahmot, Aliisan ja Aurooran, tiukasti tarinaan. Aliisan henkilöahmon voi nähdä vastavoimana sille vanhoillislestadiolaisuuden hegemoniselle maskuliinisuudelle, jota Taiston henkilöahmo esittää. Taiston käsitys itsensä paremmuudesta ja maskuliinisesta oikeudesta antaa mahdollisuuden määrällä ja alistaa Aliisaa sekä Aurooraa. Romanin naishahmot haastavat Taistoa, koska nämä edustavat itsenäisempiä ja rohkeampia naisia, jotka uskaltavat laittaa vastaan Taistolle. Lisäksi Taisto tasapäistää naisia ja näkee heidät erittäin stereotyyppisinä eli lähinnä äiteinä, synnyttäjinä ja ruuanlaittajina. Juuri tämän takia Taiston on vaikea hyväksyä naisten mielipiteitä, etenkin kun ne eroavat hänen omistaan. Taiston ajatusmaailmaan sopii oikein hyvin, että uskonyhteisön asioista määräävät ainoastaan miehet.

Niklas Vainio (2003, 64) väittää, että miehen identiteetti on itse asiassa riippuvainen naisesta, koska ilman vastakohtaisuutta miehen olisi vaikea tulla määritellyksi. Vainion (emt., 65) mukaan maskuliinisuuden on tehtävä jatkuvaa eroa feminiinisyyteen. Tämä toteutuu erityisesti kielen, ominaisuuksien korostamisen ja tunteiden hallinnan kautta. Vainio (emt., 65) selittää,

että maskuliininen eronteko voi olla sekä symbolista että konkreettista. Romaanissa symbolista erontekoa kuvastavat Aliisan ja Taiston välillä käydyt keskustelut *Raamatusta* ja uskonkysymyksistä. Konkreettista eron tekoa Taisto toteuttaa herätysliikkeen sanktioiden kautta. Ensin Taisto uhkailee Aliisaa ja Aurooraa seuraamuksilla. Kun tämä ei auta, hän julistaa sukulaisnaiset erotetuiksi herätysliikkeestä. Taisto jättää kuitenkin oven raolleen: nöyrytmällä, anteeksipyytämällä ja tapansa muuttamalla Aliisa ja Auroora voisivat vielä päästä takaisin uskonyhteisön jäseneksi.

Val Plumwoodin (1993, 42–43) tulkinnan mukaan kulttuurista maskuliinisuutta voi tarkastella erilaisten identiteettiin liittyvien tekijöiden kautta. Identiteettiin liittyy ajatuksia ihmisyydestä, rationaalisuudesta, hallinnasta ja mieheydestä, jotka erottuvat naiseudesta ja tunteellisuudesta. Plumwood (emt., 48–53) esittää hegemonisen identiteetin rakentuvan muun muassa kulttuurisesti erottelevien puhetapojen kautta. Romaanissa erottelu näkyy esimerkiksi siten, että vanhoillislestadiolainen herätysliike ei laske ulkopuolisia yhteisöjä ja ihmisiä sisäpiiriinsä. Jopa tervehtiminen ”Jumalan terve” osoitetaan ainoastaan uskonyhteisöön kuuluville, ja se toimii symbolina heidän itsensä asettamasta paremmuudesta suhteessa toisiin.

Vainion (2003, 67) mukaan sukupuolisesti erottelevat piirteet näkyvät vastakkaispareina, kuten mieheys/naisuus tai järki/tunne. Nämä dualistiset parit taas yhdistyvät toisiinsa, kuten mieheys ja järki tai naisuus ja tunteellisuus. *Synninkantajissa* vastakkainasettelu toimii Vainion (emt., 67) esittämien sorto- ja alustussuhteiden taustalla. Taisto kokee itsensä rationaalisenä ja järkeväenä miehenä, kun taas erityisesti itseään nuoremman Aurooran tunteellisenä, vastuuttomana ja kurittomana naisena. Juuri sellaisena, jota Taiston on syytä koulia. Elina Mikola (2003, 42) näkee tämänkaltaisen ajattelumallin tyypillisenä heteronormatiivisessa mieskulttuurissa, eli nainen edustaa kontrollia, jota vasten miehinen valta ja vapaus korostuvat. Voimakkaimmin tämä näkyy erityisesti vanhemman miehen ja nuoremman naisen kohtaamisissa (Wallenius-Korkalo 2013, 260).

Hegemonisen vallan vaikutukset näkyvät myös Aaronissa, joka näyttäytyy romaanissa melko naiivina. Aaronin henkilöahamo kiinnittyy voimakkaasti *Raamatun* maailmaan. Taiston välittämät uskonsyötteet voi tulkita aikuisen miehen hegemonisena vallankäyttönä. Lunabban (2018, 107–108) mukaan haavoittuvassa asemassa olevia poikia voidaan ymmärtää erityisesti heidän yhteiskunnallisen asemansa kautta. Romaanissa Aaron näyttäytyy vanhoillislestadiolaisen uskonyhteisön jäsenenä, jonka mahdollisuudet määrittävät uskonyhteisön sanelemina.

Kun vanhoillislestadiolaisuuden aatemaailma alkaa osittain romuttua, Taiston elämästä katoavat samalla hegemonisen maskuliinisuuden piirteet. Herätysliikkeen julkitulleet epäkohdat saavat uskonyhteisön etsimään syyllisiä ylilyönteihin, ja leimatuiksi tulevat yksittäiset saarnamiehet, jotka toimivat herätysliikkeen kannustamina ja painostamina. Tuskan, häpeän sekä synnintuntojen painamana Taisto vaipuu yksinäisyyteen ja lakkaa puhumasta. Näin romaani esittää, että hegemoninen maskuliinisuus on vanhoillislestadiolaisuuden kautta tuotettua.

5.3 Hoitokokoukset suitsimassa henkilöhahmojen elämää

Lestadiolaisuudessa on perinteisesti noudatettu tapaa, jossa uskonnollinen ulottuvuus pidetään piilossa ulkopuoliselta maailmalta (Linjakumpu & Wallenius-Korkalo 2018, 11). *Taivaslaulu* ja *Synninkantajat* sijoittuvat tarinoiden ajankohdiltaan vanhoillislestadiolaisuudessa käynnistyneeseen murrosvaiheeseen, jossa herätysliikkeen epäkohdat alkoivat tulla esiin. Julkisuudessa on käyty keskustelua muun muassa liikkeen sisällä tapahtuneista lasten seksuaalisista hyväksikäytöistä, naisten asemasta, ehkäisykiellosta sekä hoitokokouksista (Nykänen & Luoma-aho 2013, 7). Epäkohtien saattaminen yleiseen tietouteen on tärkeää, koska vanhoillislestadiolainen yhteisö pyrkii toimimaan suljettuna. Eristäytyminen muusta maailmasta on Kettusen (2011, 190) mukaan yksi vallankäytön muoto, jossa hengellinen yhteisö näkee omistavansa totuuden, johon yksilön tulee sopeutua.

Synninkantajat esittää herätysliikkeen toiminnasta fiktiivisiä hoitokokouspöytäkirjoja, joiden malleina toimivat todelliset hoitokokouspöytäkirjat. Romaanissa Aliisa ja Auroora tulevat mainituiksi hoitokokouspöytäkirjoissa ensin häpeävaroituksen ja lopulta yhteisöstä erottamisen vuoksi. Hoitokokoukset olivat tosielämässä julkisia ja pakollisia tilaisuuksia, joissa uskonyhteisö puuttui yksilön uskonnolliseen ja sosiaaliseen itsemääräämisoikeuteen (Linjakumpu 2013, 103). Näin siksi, että vanhoillislestadiolaisessa uskonelämässä korostuvat yhteisöllisyys ja sen määrittämä oikea usko, jota arvioidaan konkreettisenä tekemisen ja olemisen kautta (Linjakumpu 2012, 48; Aspegrén 2014, 51–53). Julkisten hoitokokousten lisäksi on pidetty sielunhoidollisia tilaisuuksia ihmisten kodeissa, jolloin todistamassa on voinut olla sukulaisia ja naapureita. Hoitokokoukset määrittivät ihmisten elämää ja päättivät asianomaisen kohtalosta. Niiden tuloksena ihminen saattoi parantua ja saada anteeksi, tai hänet sidottiin synteihinsä ja eristettiin muusta yhteisöstä. Pahimmillaan ihmiset joutuivat eroon läheisistään, sukulaisistaan ja naapureistaan. (Linjakumpu 2013, 105–106.)

Sielunhoidolliset tilaisuudet näyttäytyvät romaanissa pikemminkin henkilöitä syyllistäviltä ja alistavilta kuin auttavilta tilaisuuksilta. Raili Gothónin (2014, 58–59) mukaan sielunhoidollisen keskustelun tarkoitus olisi tarjota ihmisille luottamuksellista ja henkilökohtaista apua mieltä askarruttaviin asioihin. Keskustelun ydinajatuksena tulisi olla vuorovaikutteisuus, ja sen pitäisi lähteä liikkeelle apua tarvitsevan henkilökohtaisista toiveista ja tarpeista. Romaanissa sielunhoito toteutuu autoritaarisena vallankäyttönä, jossa ylhäältä päin sanellaan uskonyhteisön yksilöön kohdistamat sielunhoidolliset tarpeet.

Kettunen (2013, 214–215) toteaa, että jatkuva syyllisyydentuntoisena oleminen heikentää elämäniloa, ja ihmisen valtaa katumus, omantunnontuskat sekä itsesyytökset. Herätysliikkeen toiminnan päämäärät näyttävät romaanissa ohittavan yksilön tarpeet, ja henkilöhahmot toimivat uskonyhteisön tavoitteiden välikappaleina. Taisto edustaa romaanissa vapaaehtoista vallan toteuttajaa, joka ei itse tunnista olevansa yhteisöllisen vallan alla. Linjakumpu (2013, 108) esittää, että tämänkaltainen valtarakenne on vanhoillislestadiolaisessa liikkeessä tyypillistä.

Linjakummun (2013, 122) mukaan herätysliikkeen hoitokokousten vallankäyttö perustui pelolla hallitsemiseen. Pelon lisäksi ihmiset tunsivat epävarmuutta, syyllisyyttä ja häpeää. Teemu Ratinen (2011, 136) esittää, että häpeä korostaa uskonnollisena tunteena syyllisyyttä, jolloin yksilö kokee jumalasuhteensa tulevan uhatuksi. Julkisten rangaistusten keskeiseksi motiiviksi voidaan arvioida häpäiseminen eli kunnian vahingoittaminen (Lidman 2011, 107). Kollektiivisilla häpeärangaistuksilla on tuhoisia vaikutuksia sekä lasten että aikuisten itsetuntoon (Kainulainen & Parente-Čapková 2011, 6). Kun hoitokokousten epäkohdat alkoivat tulla julkisuuteen, herätysliikkeen johto pakeni vastuusta ja syyllisti yksittäisiä ihmisiä ylilyönneistä (Linjakumpu 2013, 122–123). Romaanissa Taisto syyllistetään, ja hän ajautuu elämään häpeässä, mykkänä erakkona, kantaen tekemänsä vääryydet omina synteinään.

5.4 Henkilöhahmojen suljetusta elämästä kohti murrosta

Hoitokokousten ja kaiken muunkin vanhoillislestadiolaisen toiminnan taustalla on ajatus Jumalan valtakunnasta. Nykänen (2013, 138–139) toteaa käsityksen perustuvan uskoon, että ainoastaan vanhoillislestadiolaisuus mahdollistaa oikean yhteyden Jumalaan ja vain uskonyhteisön jäsenet voivat päästä Jumalan valtakuntaan. Vanhoillislestadiolainen toimijuus näkyy *Synninkantajien* henkilöhahmoissa eri tavoin. Taisto on aatteessaan fanaattisin ja siirtää samaa toimintakulttuuria Aaronille. Aliisan ja Aurooran henkilöhahmojen kautta romaanissa

tarkastellaan naisten uskonnollista toimijuutta. Aliisa näkee uskon arvojen siirtymisen normaalin maallisen elämän rajapinnoille arveluttavina. Auroora edustaa nuorena naisena uutta sukupolvea, joka pyrkii ulos ahdistavista patriarkaalisista ja tuomitsevista käytänteistä kohti itsenäistä elämää.

Synninkantajien fiktiivisten henkilöhahmojen kautta voi saada käsityksen vanhoillislestadiolaisen vallan moniulotteisuudesta. Patriarkaalinen valta perustuu uskonyhteisön itsensä määrittämään totuuteen, ja vanhoillislestadiolaiset toimivat toistensa paimenina, joilla on oikeus julistaa syntejä anteeksi tai tuomita ihmisiä. Vanhoillislestadiolaisuudessa tapahtuva vallankäyttö sitoutuu vankasti kiinni herätysliikkeen uskonkäsitykseen. Jorma Aspegrenin (2014, 68–69) ja Topi Linjaman (2013, 49) mukaan vanhoillislestadiolaisen uskon opinkäsitykset on irrotettu kristillisen uskonopin vuosituhantisesta käsitekehystä. Siten herätysliike on sanellut itse uuden sisällön ja vaalisen säilymistä yhteisöllisen vallankäytön avulla. Tällainen vallankäyttö muuntuu tyypillisesti kasvottomaksi, eikä kukaan lopulta kannu vastuuta yhteisön nimissä tehdyistä toimista. Liikkeen uskonnollinen oppi näyttää määrittyvän sen itsensä sisällä ja sen omista ehdoista, jotka nähdään Jumalan tahdon mukaisina.

Tutkimukseni perusteella *Synninkantajat* esittää vakuuttavasti vanhoillislestadiolaisuudessa tapahtuvaa murrosta. Fiktiivinen romaani ei osoittele eikä selitä, vaan asettaa lukijan kokemaan vanhoillislestadiolaisuuden konventioita intertekstuaalisten ainesten tuottaman affektiivisen kuvauksen kautta. Wallenius-Korkalo (2018, 5) toteaa tutkimuksessaan, että kirjallisuudessa esitetty lestadiolaisuus haastaa havaitsemaan myös muita yhteisölliseen vallankäyttöön liittyviä kipukohtia ja ongelmia eli tunnistamaan samankaltaisuuksia. Yhteisöllinen vallankäyttö ei ole ainoastaan lestadiolaisuudessa esiintyvä ongelma.

6 Päätäntö

Intertekstuaaliset ainekset määrittävät *Synninkantajien* henkilöahmoja tuottamalla lukijaan vaikuttavia tuntemuksia, jotka merkityksellistyvät vanhoillislestadiolaisen kontekstin kautta. Henkilöhahmokuvaamisen välityksellä lukijalle avautuu näkemys kyseisen uskonyhteisön ideologiasta, toimintakulttuurista ja yhteisön sisällä vaikuttavien voimien suhteista. Romaani ottaa kantaa herätysliikkeen sisäisiin ihmisoikeuksiin ja tuo siten esiin näkökulmia poliittiseen lestadiolaisuuteen, joten se pyrkii vaikuttamaan herätysliikkeessä käynnissä olevaan murrokseen.

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni johdatteli tarkastelemaan, millaiset intertekstuaaliset ainekset määrittävät *Synninkantajien* henkilöahmoja. Koska romaanin tematiikka liikkuu vahvasti uskonnollisessa vanhoillislestadiolaisen herätysliikkeen maailmassa, tärkeimpänä intertekstuaalisena lähteenä nousee esiin *Raamattu*, jonka subtekstit vaihtelevat henkilöahmojen mukaan. *Raamattu* taipuu laajana, sisällöllisesti runsaana ja monipuolisena teoksena kuvaamaan varsin erilaisia henkilöahmoja. Sen lisäksi, että *Vanha Testamentti* kertoo laajaa historiallista tarinaa, se käsittää runollisia kirjoja, joista romaanin subteksteissä ovat esillä *Psalmit*, *Sananlaskut*, *Saarnaaja* ja *Profeettojen kirjat*. *Uuden Testamentin* puolelta *Synninkantajien* raamatulliset subtekstit ovat enimmäkseen *Matteuksen*, *Markuksen*, *Luukkaan* ja *Johanneksen evankeliumeista* sekä *Ilmestyskirjasta*. Lisäksi *Raamattu* sisältää valtavan määrän kohtaloita ja henkilöitä, joiden persoonaan ja elämään romaanin henkilöahmot paikoin samaistuvat.

Raamattua on tulkittu ja tulkitaan eri tavoin, toisinaan jopa irti Pyhän kirjan kontekstista. *Synninkantajissa* *Raamattu* näyttäytyy pyhänä ja uskonnollisena teoksena. Romaani sisältää kuitenkin myös *Raamatun* mystiikkaa ja mytologisia aineksia. *Raamatun* tulkinnan variaatiot tulevat esiin eri henkilöahmojen kautta. Aliisa näkee lempeän ja rakastavan uskon, ja Taisto on taas uskossaan jyrkkä ja ehdoton. Auroora ei voi ymmärtää uskon asettamia rajoja maalliseen elämään, ja Aaron uskoo lapsen kirkkain silmin kaikkeen isoisänsä kertomaan sekä eläytyy mukaan *Raamatun* kertomuksiin. Alekski kamppailee romaanissa oman sisäisen uskon ja uskonyhteisön tarjoaman uskokäsityksen välillä. Alekski tukeutuu usein *Raamattuun*, mutta sen tulkinta on hämmentävää ja ristiriitaista.

Raamatun monipuolisuus ei kuitenkaan vielä riitä määrittämään romaanin henkilöahmoja, joten kerronnan tukena on myös muita intertekstuaalisia aineksia, jotka täydentävät ja tukevat

Raamatun affektiivisiä vaikutuksia. Romaani kuljettaa lukijaa taitavasti erilaisten vaikuttavien subtekstien labyrintissa. Lukijan ei varsinaisesti tarvitse etsiä intertekstuaalisuutta, koska subtekstit ovat usein helposti havaittavissa. Lukijan tehtäväksi jää subtekstien sanoman sisäistäminen ja tulkitseminen.

Taiston henkilöahmoa, aatteen soturia, tukevat *Raamatun* subtekstien lisäksi virret, hengelliset laulut ja raamatulliset paikat. Aliisan suvaitsevaa uskoa ja kokemaansa Jumalan armoa kuvastavat *Raamatun* lisäksi virsien sanat sekä edesmenneet merkittävät henkilöt, kuten Gustaf Skinnari, joka oli 1800-luvulla kertaalleen syrjäytetty vanhoillislestadiolainen saarnamies.

Aliisan henkilöahmon uskonnollisuus tulee esiin *Raamatun* subtekstien välityksellä. Aliisan maallista mielenkiintoa mukaviin arkisiin asioihin ja lähimmäisiin tukevat muun muassa Bachin ja Merikannon sävellykset, sekä romanttinen lyriikka. Merkittävänä subtekstinä on myös Kalevala, jossa Lemminkäisen äidin suru poikaansa kohtaa vertautuu Aliisan ja Aurooran suhteeseen.

Henkilöahmoista Auroora pyrkii voimakkaimmin ulos suljetusta uskonyhteisöstä, jonka säännöt tuntuvat ahdistavilta. Tätä tehostaa se, että Aurooraan liittyvissä subteksteissä *Raamattu* jää vähemmälle. Hallitsevat subtekstit ovat tähtitieteestä sekä Leinon ja Tynnin runoudesta. Aurooran nimi sitoo henkilöahmon Prinsessa Ruususeen ja Auroralta kiellettyyn rakkaustarinaan.

Aaronin raamatullinen nimi antaa jo vihjeitä pojan syvästä uskosta, joka romaanissa kohdistuu sekä Jumalaan että Taistoon. Aaronin nöyrä ja harras henkilöahmo rakentuu pääosin *Raamatun* tekstien, paikkojen sekä nimien kautta, ja Aaron elää uppoutuneena *Raamatun* myyttiseen maailmaan. Aaronin henkilöahmoa määrittävät lisäksi virret ja hengelliset laulut, joiden sanoma on uskonnollisuutta ja isänmaallisuutta korostava.

Aleksin henkilöahmo on moniulotteisin. Alekski kirjoittaa suvun tarinaa ja käy läpi sukupolvien yli siirtyvää taakkakertymää sekä selvittää omaa uskonsuhdettaan. Edellä mainitusta johtuen Aleksia määrittävät subtekstit ovat erilaisia alluusioita. Ne sisältävät runsaan variaation uskoa, epävarmuutta, ahdistusta, tuskaa, toivoa, hämmennystä ja lopulta luottamusta. *Pikku Prinssi* toimii Aleksin mielen peilinä, ja *Pikku Prinssin* subtekstit vahvistavat Aleksin utuista mielikuvitusmatkaa. Koska Alekski on historianopettaja, hän hakeutuu romaanissa sekä historian että kristinuskon alkulähteille. Työhuoneeseensa

lukkiutuneena Alekski matkustaa mielikuvituksissaan eri paikkoihin ja eri aikoihin sekä kohtaa historiallisesti merkittäviä, tästä ajasta poistuneita filosofeja. Lyriikka ja *Raamatun* subtekstit täydentävät myös Aleksin henkilökuvaa.

Toisena tutkimusongelmana olen tarkastellut, millaista kuvaa henkilöihmot tuottavat vanhoillislestadiolaisuudesta. Omaelämäkertaa jäljittelevä kerronta luo uskottavuuden tuntua ja tuo henkilöihmot lähemmäs lukijaa sekä lisää teoksen affektiivisuutta yhdessä intertekstuaalisten ainesten kanssa. *Synninkantajien* suhde vanhoillislestadiolaisuuteen on lämminhenkinen, vaikka romaani esittää rohkeasti ja ehdoitta hyvinkin kipeitä asioita. Romaania lukiessa on saanut käsityksen, että fiktiivinen teos pyrkii kuvaamaan vanhoillislestadiolaisuutta totuuden mukaisesti. *Synninkantajat* avaa tarinan henkilöihmojen myötä ovia yksittäisten ihmisten kokemuksiin sekä laajempiin ihmisoikeuksia koskeviin kysymyksiin.

Analyysia työstäessäni olen käyttänyt lähdeiteoksina vanhoillislestadiolaisuudesta tehtyjä tosielämän tutkimuksia, joista olen myös voinut päätellä *Synninkantajien* pyrkimyksen totuudellisuuteen. Lisäksi olen tutustunut vanhoillislestadiolaisten (entisten ja nykyisten) kirjoittamaan kirjallisuuteen. *Synninkantajissa* esitetään erilaisia vanhoillislestadiolaisuuden epäkohtia, kuten uskonyhteisön sulkeutuneisuus, tiukkarajaisuus ja ehdottomuus, jotka ovat jo aiheuttaneet keskustelua herätysliikkeen sisällä. Karkeimpana romaanissa näyttäytyvät yksilön oikeuksia rajoittavat määräykset sekä hoitokokoukset ja niiden vaikutukset. *Synninkantajat* herättää lukijan havaitsemaan uskonyhteisön patriarkaalisen vallankäytön. Vaikka valta- asemassa ovat miehet, romaani esittää, kuinka miehetkin voivat joutua yhteisössä ahtaalle. Ehdottomuuden ja tiukan valvonnan alla niin miesten, naisten kuin lastenkin elämä vaikeutuu. Romaani haastaa vanhoillislestadiolaista kulttuuria tasa-arvomuutokseen, sillä kyseisessä uskossa sukupuolierojen kaventuminen näyttäisi edistyvän hitaasti. Monisyisten epäkohtien vuoksi on tärkeää, että uskonyhteisön ovia raotetaan yhä enemmän ja toiminnan läpinäkyvyys lisääntyy.

Vanhoillislestadiolaisuudessa käynnissä oleva murros on lisännyt keskustelua ja rohkaissut ihmisiä tekemään omia ratkaisujaan. Lestadiolaiset ovat olleet usein uutisotsikoissa: vuosia väkivaltaisessa suhteessa elänyt vaimo on ottanut avioeron miehestään, nuoret alkavat käyttää ehkäisyä ja uskonyhteisöstä uskalletaan erota. Tämän tutkimuksen loppumetreillä julkisuuteen nousi 31-vuotias Samuel Jyrinki, biseksuaali, lestadiolainen ja neljän lapsen isä. Jyrinki on yksi esimerkki murroksen tuomista mahdollisuuksista uskaltaa olla oma itsensä.

Synninkantajat sisältää erilaisia mahdollisuuksia jatkotutkimukseen. Romaanissa on runsaasti otteita *Raamatusta*, ja syvempi, teologisempi tutkimusote voisi nostaa esiin mielenkiintoisia huomiota. Teoksen omaelämäkerrallisuus ja matkakertomusluvut olisivat myös erittäin mielenkiintoisia kohteita. Jatkotutkimuksen kannalta erityisen kiinnostava henkilöahmo on Taisto, jonka naiskäsitely tulee romaanissa esille lintujen lajien kautta. Taisto pohdiskelee miehen ja naisen välistä suhdetta: ”Vaimo on erilainen, piileskelevä pajulintu, ja sen hyväksyminen on miehen tehtävä.” (SK, 53.) Taisto ei oivalla sitä, että hänen hegemoninen maskuliinisuutensa kaventaa naisen toimijuuden mahdollisuuksia. Lisäksi Taiston henkilöahmon esittämisessä nousevat esiin kiinnostavat luontokuvaukset vastakohtana Taiston patriarkaalisuudelle.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

Rauhala, Pauliina 2019 / 2018. *Synninkantajat*. Helsinki: Gummerus.

Tutkimuskirjallisuus

Aalto, Ilana 2018. Miten miehet pissaavat? Miehen mallin käsite poikien kehitystä ja kasvatusta koskevassa keskustelussa 1960-luvulta nykypäiviin. Teoksessa *Poikatutkimus*. Toim. Antti Kivijärvi & Tuija Huuhki & Harry Lunabba. Tampere: Vastapaino, 29–51.

Ahmed, Sara 2014. *The Cultural Politics of Emotion*. Edinburgh: University Press.

Allen, Graham 2011. *Intertextuality*. London & New York: Routledge.

Anwaruddin, SM. 2016. Why critical literacy should turn to 'the affective turn'. Making a case for critical affective literacy. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education* 37(3), 381–396.

Armstrong, Nancy 2014. The affective turn in contemporary fiction. *Contemporary Literature* 55(3), 441–465.

Aspegrén, Jorma 2014. *Näkökulmia lestadiolaisen kansanliikkeen vaiheisiin*. Kokkola: Barents.

Clough, Patricia 2010. The Affective turn. Teoksessa *The Affect Theory Reader*. Toim. Melissa Gregg & Gregory Seigworth. Durham & London: Duke University Press, 206–225.

De Saint-Exupéry, Antoine (suom. Irma Packalén) 1981 / 1942. *Pikku Prinssi*. Helsinki: WSOY.

Festinger, Leon & Riecken, Henry & Schachter, Stanley 1964. *When Prophecy Fails*. New York: Harper-Torchbooks.

Fokkema, Aleid 1991. *Postmodern Characters: A Study of Characterization in British and American Postmodern Fiction*. Amsterdam & New York: Rodopi.

Frye, Northrop 1983. *The great code. The bible and literature*. New York: A Harvest Book.

Gothóni, Raili 2014. *Auttava kohtaaminen II. Sielunhoidon menetelmät ja käytäntö*. Helsinki: Kirjapaja.

Gregg, Melissa & Seigworth, Gregory 2010. An Inventory of Shimmers. Teoksessa *The Affect Theory Reader*. Toim. Melissa Gregg & Gregory Seigworth. Durham & London: Duke University Press, 1–25.

Helle, Anna & Hollsten, Anna 2016. Tunnetko kirjallisuutta? Johdatus suomalaisen kirjallisuuden tutkimukseen tunteiden ja tuntemuksen näkökulmasta. Teoksessa *Tunteita ja tuntemuksia suomalaisessa kirjallisuudessa*. Toim. Anna Helle & Anna Hollsten. Helsinki: SKS, 7–33.

Hollsten, Anna & Rossi, Riikka 2019. Tunteiden taistelua. Tunteet lukijaan vaikuttamisen keinona kaunokirjallisuuden sisällissotakuvauksissa. Teoksessa *Kiinni fiktion.*

Kirjallisuuden tutkimuksesta ja opetuksesta. Toim. Mervi Murto. Helsinki: ÄOL, 83–96.

Honkala, Juha (toim.) 1999. *Tähtitieteen sanakirja.* Helsinki: WSOY.

Ihanus, Juhani 2014. Reflektioita ja ristiintulkintoja: psykoanalyysi ja kirjallisuus/taide toistensa myötätuntijoina. *Psykoanalyysi ja taide. Pirkko Siltalan juhlakirja.* Helsinki: Therapie-säätiö, 10–29.

Jokinen, Arto 2000. *Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri.* Tampere: Tampere University Press.

Jokinen, Arto 2003. Miten miestä merkitään. Johdanto maskuliiniseen teoriaan ja kulttuuriseen tekstintutkimukseen. Teoksessa *Yhdestä puusta. Maskuliinisuuksien rakentuminen populaarikulttuureissa.* Toim. Arto Jokinen. Tampere: Tampere University Press, 7–31.

Jokinen, Arto 2019. *Isänmaan miehet. Maskuliinisuus, kansakunta ja väkivalta suomalaisessa sotakirjallisuudessa.* Toim. Markku Soikkeli & Ville Kivimäki. Tampere: Vastapaino.

Jämsä, Timo & Leinonen, Tapio 2003: *Lepopaikka suloinen, Siionin matkalaulujen lähteillä.* Barents Publishers.

Kainulainen, Siru & Parente-Čapková, Viola 2011. Häpeän latautunut toiminta. Teoksessa *Häpeä vähän! Kriittisiä tutkimuksia häpeästä.* Toim. Siru Kainulainen & Viola Parente-Čapková. Turku: UTU, 6–21.

Kantokorpi, Mervi 2005. Proosan runousoppia. Teoksessa *Runousopin perusteet.* Toim. Mervi Kantokorpi & Pirjo Lyytikäinen & Auli Viikari. Helsinki: Yliopistopaino, 101–176.

Karttunen, Hannu 2017. *Tähdet ja maailmankaikkeus.* Helsinki: Otava.

Karttunen, Hannu & Manner, Olli & Perhoniemi, Tuukka 2012. *Tähdistöt.* Helsinki: Tähtitieteellinen yhdistys.

Kettunen, Paavo 2011. *Kätkeyty ja vaiettu. Suomalainen hengellinen häpeä.* Helsinki: Kirjapaja.

Kettunen, Paavo 2013. *Auttava kohtaaminen I. Sielunhoidon perusteet ja teologia.* Helsinki: Kirjapaja.

Koho, Satu 2016. Syyllisyyttä, pelkoa ja häpeää vaiennetussa kehossa. Tunteiden tiloja Pauliina Rauhalan romaanissa Taivaslaulu. Teoksessa *Tunteita ja tuntemuksia suomalaisessa kirjallisuudessa.* Toim. Anna Helle & Anna Hollsten. Helsinki: SKS, 195–220.

Kontkanen, Minna 2012. Aliisa. *Tv-maailma*, 33/2012, sivu 17.

Kontturi, Katve-Kaisa & Taira, Teemu 2007. Affekti. Käsitteen säikeet, keskustelun lonkerot. *Niin & näin*. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura No. 53, 43–45.

Korpua, Jyrki 2016. *Alussa oli sana. Raamattu ja kirjallisuus*. Helsinki: BTJ Finland.

Kosonen, Päivi 2002. Käännekohtan retoriikkaa. Kirkkaus ja hämäryys omaelämäkerrallisessa kirjallisuudessa. Teoksessa *Kielen ja kirjallisuuden hämärä*. Tampere: Yliopistopaino, 110–130.

Kotkamaa, Hilikka 2018. *Plari. Helsingin Eteläpohjalaiset ry:n jäsenlehti* 4/2018, 12–13.

Kupari, Helena & Tuomaala, Salome 2015. Toimijuus ja muutoksen mahdollisuus. Esimerkkinä vanhoillislestadiolainen tutkimus. Teoksessa *Uskonnon ja sukupuolen risteys*. Toim. Johanna Ahonen & Elina Vuola. Helsinki: SKS, 161–187.

Käkelä-Puumala, Tiina 2008. Persoona, funktio, teksti – henkilöhahmojen tutkimuksesta. Teoksessa *Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä*. Toim. Outi Alanko-Kahiluoto & Tiina Käkelä-Puumala. Helsinki: SKS, 240–270.

Lahdelma, Tuomo 1986. *Vapahtajaa etsimässä. Evankeliumit Endre Adyn lyriikan subtekstinä vuoteen 1908*. Jyväskylän yliopisto.

file:///C:/Users/mervi/Downloads/Lahdelma_Tuomo_screen.pdf

Lehtonen, Mikko 1996. *Merkitysten maailma*. Tampere: Vastapaino.

Lempiäinen, Pentti 2002. *Kuvien kieli. Vertauskuvat uskossa ja elämässä*. Helsinki: WSOY.

Lempiäinen, Pentti 2004. *Suuri etunimikirja*. Helsinki: WSOY.

Lempiäinen, Pentti 2006. *Virsi kirja sanasta sanaan*. Helsinki: Kirjapaja.

Lidman, Satu 2011. Häpeää kunnian takia. Varhaismoderneista rangaistuksista ja moraalista. Teoksessa *Häpeä vähän! Kriittisiä tutkimuksia häpeästä*. Toim. Siru Kainulainen & Viola Parente-Čapková. Turku: UTU, 107–131.

Linjakumpu, Aini 2012. *Haavoittunut yhteisö. Hoitokokoukset vanhoillislestadiolaisuudessa*. Tampere: Vastapaino.

Linjakumpu, Aini 2013. Valtakunta maan päällä. SRK:n rooli hoitokokouksissa. Teoksessa *Poliittinen lestadiolaisuus*. Toim. Tapio Nykänen & Mika Luoma-aho. Helsinki: SKS, 103–132.

Linjakumpu, Aini & Wallenius-Korkalo, Sandra 2019. Lestadiolaisuus ”maailmassa”. Teoksessa *Politiikka, talous ja työ. Lestadiolaisuus maailmassa*. Toim. Aini Linjakumpu & Tapio Nykänen & Tiina Harjumaa & Sandra Wallenius-Korkalo. Rovaniemi: Lapland university press, 7–19.

Linjama, Topi 2013. ”Emmekö ole aivan kuin ajattelemassa” Poimintoja vanhoillislestadiolaisesta kaanaankielestä. Teoksessa *Lestadiolaisuus tienhaarassa*. Toim.

- Lunabba, Harry 2018. Laadullisen tutkimuksen näkökulma poikien koulu- ja hyvinvointikeskusteluun. Teoksessa *Poikatutkimus*. Toim. Antti Kivijärvi & Tuija Huuhki & Harry Lunabba. Tampere: Vastapaino, 103–120.
- Lönnrot, Elias 1983. *Kalevala*. Helsinki: SKS.
- Makkonen, Anna 2006. Onko intertekstuaalisuudella mitään rajaa? Teoksessa *Intertekstuaalisuus. Suuntia ja sovelluksia*. Toim. Auli Viikari. Helsinki: SKS, 9–30.
- Manninen, Sari 2012. Poikien maskuliinisuudet, valtahierarkiat ja väkivalta koulussa. Teoksessa *Mieskysymys. Miesliike, -työ, -tutkimus ja tasa-arvopolitiikka*. Toim. Arto Jokinen. Tampere: Tampere University Press, 201–206.
- Massumi, Brian 2015. *Politics of Affect*. Cambridge: Polity Press.
- McGrath, Alister (suom. Satu Kantola) 2012. *Kristillisen uskon perusteet. Johdatus teologiaan*. Helsinki: Kirjapaja.
- Mikkonen, Kai 2002. Voiko fiktiosta tulla totta? Teoksessa *Merkkejä ja symboleja. Esseitä kirjallisuudesta ja sen tuntemuksesta*. Toim. Markku Lehtimäki. Tampere: Yliopistopaino, 307–338.
- Mikola, Elina 2003. Paras suomalainen lehti elossa oleville. Maskuliinisuuden rakentuminen lautailulehti *Flashbackissa*. Teoksessa *Yhdestä puusta. Maskuliinisuuksien rakentuminen populaarikulttuureissa*. Toim. Arto Jokinen. Tampere: Tampere University Press, 32–62.
- Nummi, Jyrki 2006. Kirjoituksia kirjoituksista. Raamatun intertekstuaalisuudesta. Teoksessa *Intertekstuaalisuus. Suuntia ja sovelluksia*. Toim. Auli Viikari. Helsinki: SKS, 180–209.
- Nykänen, Tapio 2013. Jumalan valtakunnan kielioppi. Vanhoillislestadiolaisen vallan perusteet. Teoksessa *Poliittinen lestadiolaisuus*. Toim. Tapio Nykänen & Mika Luoma-aho. Helsinki: SKS, 133–168.
- Nykänen, Tapio & Luoma-Aho, Mika 2013. Näkökulmia poliittiseen lestadiolaisuuteen. Teoksessa *Poliittinen lestadiolaisuus*. Toim. Tapio Nykänen & Mika Luoma-aho. Helsinki: SKS, 7–20.
- Pajukallio, Arto 2012. Elokuvat. *Helsingin Sanomat* 22.12.2012, sivu D 7.
- Pelkonen, Johanna 2013. Nuoret naiset ja vanhoillislestadiolainen murros. Teoksessa *Poliittinen lestadiolaisuus*. Toim. Tapio Nykänen & Mika Luoma-aho. Helsinki: SKS, 171–205.
- Pentikäinen, Juha & Pulkkinen, Risto 2011. *Lars Levi Laestadius – Yksi mies, seitsemän elämää*. Helsinki: Kirjapaja.
- Phelan, James 2005. *Living to Tell about It. A Rhetoric and Ethics of Character Narration*. Ithaca & London: Cornell University Press.

Pirttimaa, Kati 2013. Millaista on hengellinen elämä vanhoillislestadiolaisessa liikkeessä. Teoksessa *Lestadiolaisuus tienhaarassa*. Toim. Mikko Ketola & Matti Myllykoski. Helsinki: e-kirjajulkaisu, 70–78. <https://www.vartija-lehti.fi/wp-content/uploads/2013/05/vartija-lestadiolaisuus-tienhaarassa.pdf>

Plumwood, Val 1993. *Feminism and the Mastery of Nature*. London and New York: Routledge.

Pyhä Raamattu. Vanha Testamentti. Vuonna 1933 pidetyn yleisen kirkolliskokouksen käyttöön ottama suomennos. Pieksämäki: Suomen kirkon sisälähetysseura.

Pyhä Raamattu. Uusi Testamentti. Vuonna 1938 pidetyn yleisen kirkolliskokouksen käyttöön ottama suomennos. Pieksämäki: Suomen kirkon sisälähetysseura.

Rahikainen, Esko 2004. *Metsän poika. Aleksis Kiven elämä*. Helsinki: Ajatus kirjat.

Rantala, Risto & Turtia, Kaarina (toim.) 1990. *Otavan kirjallisuustieto*. Helsinki: Otava.

Ratinen, Teemu 2011. Pyhä häpeä. Häpeä uskonnollisena tunteena. Teoksessa *Häpeä vähän! Kriittisiä tutkimuksia häpeästä*. Toim. Siru Kainulainen & Viola Parente-Čapková. Turku: UTU, 132–150.

Rauhala, Pauliina 2018 / 2013. *Taivaslaulu*. Helsinki: Gummerus.

Rimmon-Kenan, Shlomith (suom. Auli Viikari) 1991. *Kertomuksen poetiikka*. Helsinki: SKS.

Seutu, Katja 2016. ”Päästäkää irti parantavat epidemiat!” Mirkka Rekolan aforismit lukijaa herättelevinä affektiivisina tekoina. Teoksessa *Tunteita ja tuntemuksia suomalaisessa kirjallisuudessa*. Toim. Anna Helle & Anna Hollsten. Helsinki: SKS, 154–168.

Siltala, Pirkko 2014. Kirjallisuus taakkasiirtymän vastaanottajana. Kirjallisuus mahdollisuutena. *Psykoanalyysi ja taide. Pirkko Siltalan juhla kirja*. Helsinki: Therapeia-säätiö, 76–104.

Siltala, Pirkko 2016. *Taakkasiirtymä. Trauman siirto yli sukupolvien*. Helsinki: Therapeia-säätiö.

Stewen, Riikka 2006. Julia Kristeva ja teksti. Teoksessa *Intertekstuaalisuus. Suuntia ja sovelluksia*. Toim. Auli Viikari. Helsinki: SKS, 128–144.

Suomen kielen perussanakirja III, osa S–Ö 1996. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus & Edita.

Tammi, Pekka 2006. Tekstistä, subtekstistä ja intertekstuaalisista kytkennöistä. Johdatus Kiril Taranovskin analyysimetodiin. Teoksessa *Intertekstuaalisuus. Suuntia ja sovelluksia*. Toim. Auli Viikari. Helsinki: SKS, 59–103.

Taranovski, Kiril 1976. *Essays on Mandel'stam*. Cambridge & Massachusetts & London: Harvard University Press.

Tomkins, Silvan 2004a. Role of the specific affects. Teoksessa *Exploring Affect. The Selected Writings of Silvan S. Tomkins*. Toim. Virginia Demos. Cambridge: Cambridge University Press, 68–85.

Tomkins, Silvan 2004b. The varieties of shame and its magnification. Teoksessa *Exploring Affect. The Selected Writings of Silvan S. Tomkins*. Toim. Virginia Demos. Cambridge: Cambridge University Press, 397–410.

Turkia, Mika 2007. Affektiivisuuden eli tunteisiin liittyvien käsitteiden ja käyttäytymisen laskennallinen mallintaminen. *Johdantoesitelmä*. Helsingin yliopisto.
https://www.cs.helsinki.fi/u/turkia/emotion/mika_turkia_johdantoesitelma2.pdf

Vainio, Niklas 2003. Veikka ja vuoren arvoitus. Veikka Gustafssonin maskuliinisuus ja luontosuhde. Teoksessa *Yhdestä puusta. Maskuliinisuuksien rakentuminen populaarikulttuureissa*. Toim. Arto Jokinen. Tampere: Tampere University Press, 63–88.

Valkama, Pirkko 2018. *Tulevaisuuden ja toivon kirja. Avaimia ilmestyskirjaan*. Helsinki: Kustannus Oy Uusi Tie.

Valkonen, Sanna 2013. Lestadiolaisuuden jäljet saamelaisnaisten elämässä. Teoksessa *Poliittinen lestadiolaisuus*. Toim. Tapio Nykänen & Mika Luoma-aho. Helsinki: SKS, 206–244.

Virtanen, Ira 2018. Nuorten miesten haavoittuvuus ja tuki ystävyysuhteissa. Teoksessa *Poikatutkimus*. Toim. Antti Kivijärvi & Tuija Huuhki & Harry Lunabba. Tampere: Vastapaino, 229–260.

Vuola, Elina 2010. Feministinen uskonnontutkimus. Teoksessa *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 170–182.

Wallenius-Korkalo, Sandra 2013. Rajoja ja valintoja. Lestadiolaisuuden representaatiot *Kielletty hedelmä* -elokuvassa. Teoksessa *Poliittinen lestadiolaisuus*. Toim. Tapio Nykänen & Mika Luoma-aho. Helsinki: SKS, 245–275.

Wallenius-Korkalo, Sandra 2018. *Esitetty lestadiolaisuus. Uskonto, ruumiillisuus ja valta populaarikulttuurissa*. Lapin yliopisto <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-078-4> (10.10.2019).

Wetherell, Margaret 2014. *Affect and emotion. A new social science understanding*. London: SAGE Publication.

Tutkielmassa esille tulevat laulut, runot ja tekstikatkelmat

- s. 36 ”Jesus bleibet meine Freude”. Sävel ja sanat Johann Sebastian Bach.
- s. 38 ”Moskovan valot”. Sävel Tikhon Khrennikov, sanat Pauli Salonen.
- s. 38 ”Neitsyt Maaria emonen”. Sävel Oskar Merikanto, sanat tuntematon.
- s. 38 ”Syysunelmia”. Sävel Joyce Archibald, sanat Tapio Lahtinen.
- s. 39 ”Laps’ olen köyhän, kauniin Karjalan”. Sävel ja sanat Aili Runne.
- s. 40 ”Jääkää hyvästi, te vastasyntyneet”. Ote Laestadiuksen lähtösaarnasta vuodelta 1849. Juha Pentikäisen ja Risto Pulkkinen teoksesta *Lars Levi Laestadius. Yksi mies, seitsemän elämää*. Kirjapaja, 2011.
- s. 44 ”Akselin ja Elinan häävalssi”. Sävel ja sanat Heikki Aaltoila.
- s. 44 ”Kovan päivän illan” (SK, 136) rock-musiikkia. Sitaatissa viitataan Suomessa 1970-luvulla kuultuun Yleisradion epäsäännöllisesti toistuvaan nuortenohjelmaan, jossa voi kuulla rock-uutuuksia maailmalta, enimmäkseen Englannista ja Yhdysvalloista.
- s. 45 ”Lasinkuultava laulu”. Sävel Juice Leskinen ja sanat P. Mustapää.
- s. 45 ”Pane kappale niiden sydäimestä joita rakastat”. Runosta ”Kaarisilta”. Aale Tynnin runokokoelmasta *Ylitse vuoren lasisen*, 1949. Näköispainos Ntamo.
- s. 45 ”Aurinkolaulu”. Eino Leinin runokokoelmasta *Hymyilevä Apollo*. Otava, 2003.
- s. 45 ”Nocturne”. Eino Leinin runokokoelmasta *Talviyö*. Otava, 1905.
- s. 49 ”On maista kaikista sittenkin”. Vanha kansakoululaulu, Synnyinmaan laulu. Sävel Christian Julius Hansen, sanat Martti Korpilahti ja Maija Konttinen.
- s. 49 ”Kuulkaa korpeimme kuiskintaa”. Nälkämaan laulu eli Kainuun marssi. Sävel Oskar Merikanto, sanat Ilmari Kianto.
- s. 53 ”Levon hetki nyt lyö” eli ”Brahmsin kehtolaulu”. Sävel Johannes Brahms, sanat Aukusti Simojoki.
- s. 57 ”Vaikka vois in huutaa sinua”. Mirikka Rekolan runokokoelmasta *Kuka lukee kanssasi*. WSOY, 1990.
- s. 59 ”Kahden maailman välissä”. Katkelma Matthew Arnoldin runosta Stanzas from the Grande Chartreuse. Alister McGrathin teoksesta *Kristillisen uskon perusteet. Johdatus teologiaan*. Suom. Satu Kantola. Kirjapaja, 2012.
- s. 60 ”Uskon meri”. Katkelma Matthew Arnoldin (1822–1888) runosta ”Dover Beach”. Alister McGrathin teoksesta *Kristillisen uskon perusteet. Johdatus teologiaan*. Suom. Satu Kantola. Kirjapaja, 2012.
- s. 62 ”Nopeaa teollistumista ja modernisaatiota seuraavat sosiaaliset muutokset”. Filosofin Slavoj Žižekin ajatuksia. Ylen artikkelista ”Filosofilta käytännön neuvoja pakolaiskriisiin ratkaisuun”. <https://yle.fi/uutiset/3-9463094> (30.1.2020).
- s. 62 ”Noina pitkinä ja yksinäisinä vuosina”. Nelson Mandelan teoksesta *Pitkä tie vapauteen. Omaelämäkerta*. Suom. Heikki Älli. WSOY, 1994.
- s. 63 ”Minä tunsin, että se on minun velvollisuuteni”. Solomon Volkovin teoksesta *Dmitri Šostakovišin muistelmat*. 2. painos. Suom. Seppo Heikinheimo. Otava, 1989.

s. 64 ”Syntyessäni en janonnut vapautta”. Nelson Mandelan teoksesta *Pitkä tie vapauteen. Omaelämäkerta*. Suom. Heikki Älli. WSOY, 1994.

Lisäksi olen hyödyntänyt seuraavia verkkosivuja subtekstien alkuperän jäljittämiseen:

Laulunsanoja, <http://www.lyrics.fi>

Päivämies-lehti, <https://www.päivämies.fi>

Raamattu verkossa, <https://www.raamattu.fi>

Suomen evankelisluterilainen kirkko, <https://www.evl.fi>